

Ніл Гілевіч

**ЗБОР ТВОРАЎ
У 23-х ТАМАХ**

Том 1

Вершы 1946-1990

**Мінск
«КНІГА»
2003**

УДК 882.6-31

Ніла Гілевіч .

Збор твораў у 23-х тамах. Т I. — Прадмова аўтара; Маст. В. Корзун —
Мн.: ГА БТ «Кніга», 2003,—416 с.

ISBN 985-6605-15-6

У першы том Збору твораў народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча
ўвайшлі вершы перыяду 1946-1990 гг.

УДК 882.6-31
ББК 84(4Бей) 6-44

ISBN 985-6605-1 5-6

©Гілевіч Н., 2003

Чарговасць выхаду ў свет тамоў гэтага Збору твораў не адпавядае
парадку іх нумарацыі ў Праспекце выдання.

Неабходнае патлумачэнне

Падрыхтаваны мною да выдання Збор твораў у 23-х тамах ахопівае далёка не ўсё, напрацаванае за паўстагоддзя жыцця ў літаратуры, а толькі тое, што мае, на маю думку, пэўную літаратурна-мастацкую, публіцыстычную або навуковую вартасць. У дачыненні да некаторых жанраў (паэзія, публіцыстыка) — гэта хутчэй Выбранае, а не Збор. За межамі выдання застаецца ўсё, што не адпавядае маім сённяшнім эстэтычным крытэрыям і, натуральна, тое, што звычайна становіцца даступным для чытачоў пад рубрыкай "спадчына". З гэтых, перш за ўсё, меркаванняў у Збор твораў не ўвойдуць:

Многія вершы, якія былі ў свой час апублікаваныя ў газетах, у часопісах і кнігах.

Вершы і паэмы пачатковага перыяду творчасці, якія ніколі, па зразумелых прычынах, не публікаваліся.

Вершы, для друку не прызначаныя: прыватныя пасланні, прысвячэнні, сяброўскія шаржы, экспромты, вершаваныя надпісы на кнігах і інш.

Значная частка паэтычных ператварэнняў са славянскіх і іншых моў.

Многія публіцыстычныя артыкулы, прамовы, інтэрв'ю, нататкі, а таксама некаторыя апавяданні, нарысы, драматычныя сцэнкаі.

Многія літаратурна-крытычныя матэрыялы, у прыватнасці — газетныя агляды паэтычнай пошты, рэцэнзіі на рукапісы кніг, водгукі на дысертацыі.

Курсы лекцый па гісторыі беларускай літаратуры і па вуснапаэтычнай народнай творчасці.

Ліставанне.

Само сабой зразумела, у Збор таксама не ўвойдуць:

Фальклорныя запісы (чатыры тамы беларускіх народных песень, том прозы і мудраслоўя, кніга замоў);

пераклады п'ес (В. Шукшына, А. Вампілава, М. Эрдмана, М. Стэльмаха, Л. Кассіля) і паўднёва-славянскай прозы (раман, аповесці, апавяданні, казкі).

Ніл Гілевіч
2002, лістапад

Праспект выдання

- Том 1.** *Паэзія.* Вершы. 1946—1990.
- Том 2.** *Паэзія.* Вершы. 1991—2003.
- Том 3.** *Паэзія.* Раман у вершах "Родныя дзеці". Паэмы.
- Том 4.** *Паэзія.* Сатыра і гумар. 1951—2003.
- Том 5.** *Паэзія.* Літаратурныя містыфікацыі. Цыкл сатырычных паэм.
- Том 6.** *Паэзія.* Творы для дзяцей: вершы, паэмы, казкі, загадкі.
- Том 7.** *Паэзія.* Перастварэнні з балгарскай. Паэты XIX — 1-й палавіны XX ст.
- Том 8.** *Паэзія.* Перастварэнні з балгарскай. Паэты 2-й палавіны XX ст.
- Том 9.** *Паэзія.* Перастварэнні з рускай, украінскай, польскай, славенскай, сербскай, харвацкай, лужыцкай, македонскай, славацкай, чэшскай.
- Том 10.** *Публіцыстыка.* Артыкулы, прамовы, нататкі, інтэрв'ю. 1956-1988.
- Том 11.** *Публіцыстыка.* Артыкулы, прамовы, нататкі, інтэрв'ю. 1989-1996.
- Том 12.** *Публіцыстыка.* Артыкулы, прамовы, нататкі, інтэрв'ю. 1997-2003.
- Том 13.** *Драматургія.* Камедыі "Не кажы гоп!", "Формула іржавіны", "Антыкварыят", драмы "Начлег на буслянцы", "Ведзьма", "Прывітанне ад Грыпіны", трагедыі "Адрынуты", "Нас падзялілі" і інш.
- Том 14.** *Проза.* Аповесці ("Перажыўшы вайну", "Разумная дзевачка"). Аповяданні. Абрэзкі.
- Том 15.** *Проза.* Забаўныя гісторыі. Былі і здарэнні з людское памяці. Запіскі з далёкіх і блізкіх дарог.
- Том 16.** *Проза.* Паэты і пісьменнікі Беларусі: эсэі, штрыхі да партрэтаў, эцюды, успаміны. (У абсягу: Ф. Скарына, У. Сыракомля, Ф. Багушэвіч, Цётка, Я. Купала, Я. Колас, М. Багдановіч, А. Гарун, М. Гарэцкі, Ц. Гартны, М. Чарот, К. Крапіва, А. Бабарэка, А. Моркаўка, А. Дудар, П. Трус, М. Лынькоў, П. Глебка, Ю. Гаўрук, М. Машара, А. Куляшоў, М. Танк, П. Панчанка, Хв. Ілляшэвіч, Л. Геніюш, В. Вітка, С. Грахоўскі, Я. Брыль, І. Мележ, А. Пысін, Ул. Караткевіч, С. Гаўрусёў, П. Макаль, А. Вярцінскі, Г. Бураўкін і інш.).
- Том 17.** *Проза.* Паэты і пісьменнікі замежных краін: эсэі, штрыхі да партрэтаў, эцюды, абрэзкі. (У абсягу: А. Пушкін, А. Кальцоў, І. Нікіцін, М. Някрасаў, У. Маякоўскі, Я. Ясенін, А. Твардоўскі, Т. Шаўчэнка, І. Франко, Б.-І. Антоньч, П. Тычына, М. Рыльскі, Дз. Паўлычка, Т. Каламіец, О. Жупанчыч, Х. Боцеў, І. Вазаў, П. Явараў, Дз. Дэбелянаў, Г. Мілеў, Х. Смірненскі, Л. Стаянаў, Э. Баграна, Ламар, Дз. Панцялееў,

Х. Радзеўскі, А. Далчаў, Н. Вапцараў, В. Ханчаў, Дз. Мятодзіеў, Г. Джагараў, П. Мацеў, І. Давыдкаў, Н. Вылчаў, П. Пенеў, А. Германаў, А. Стаянаў, М. Ганчаў, К. Паўлоў, А. Леўчаў, Н. Інджоў, І. Дзінкаў, У. Башаў і інш.).

Том 18. *Літаратуразнаўства і крытыка.* З гісторыі беларускай паэзіі (манаграфія "Акрыленая рэвалюцыяй", артыкулы, нататкі). Сучасны літаратурны працэс. Літаратура і фальклор. Мова пісьменніка. Мастацкі пераклад (перастварэнне) і літаратурныя ўзаемасувязі. Рэцэнзіі і водгукі. Прадмовы і прадмоўкі.

Том 19. *Фалькларыстыка.* Песенная творчасць беларускага народа. У том увайшлі тры кнігі: "Наша родная песня", "З клопатам пра песні народа", "Паэтыка беларускай народнай лірыкі".

Том 20. *Фалькларыстыка.* Апавядальныя і мудраслоўныя жанры беларускай народнай творчасці. У том увайшлі: кніга "Паэтыка беларускіх загадак", даследаванне "Мова беларускіх замоў", фрагменты з кнігі "Народныя казкі-байкі, апавяданні і мудраслоў!", а таксама артыкулы, рэцэнзіі, крытычныя нататкі.

Том 21. *Выбраныя старонкі з дзённікаў.* 1954-2002.

Том 22. *З запісных сшыткаў і падручных нататнікаў.* Занатоўкі. Думкі. Рэплікі. Падслуханае. Моўныя жывінкі. 1949-2003.

Том 23. *Аўтабіяграфічная кніга-роздум* "Між распаччу і надзеяй. Абыс пройдзенага шляху ў святле адной мары".

КОРАТКА ПРА АЎТАРА

Народны паэт Беларусі Ніл Сымонавіч Гілевіч нарадзіўся 30 верасня 1931 года ў вёсцы Слабада на Лагойшчыне. Там прайшлі яго дзіцячыя і падлеткавыя гады, тры з якіх выпалі на час нямецкай акупацыі. З восені 1947-га жыве ў Мінску.

Пачатковую школу закончыў у Слабадзе, сямігодку - у суседняй вёсцы Гайна. З 1947-га па 1951 год вучыўся ў Мінскім педагагічным вучылішчы. У 1956 годзе закончыў філфак БДУ, там жа займаўся ў аспірантуры. У 1963 годзе абараніў кандыдацкую дысертацыю па гісторыі беларускай паэзіі ХХ стагоддзя. У 1978 годзе атрымаў вучонае званне прафесара. Больш чвэрці веку працаваў на кафедры беларускай літаратуры БДУ. З 1980-га па 1989 год - першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі. У 1990-1995-х гадах - старшыня пастаяннай Камісіі Вярхоўнага Савета РБ па адукацыі, культуры і захаванні гістарычнай спадчыны.

Піша са школьных гадоў. Выступаць з вершамі ў друку пачаў у 1946 годзе. У 1954 годзе прыняты ў Саюз пісьменнікаў Беларусі. Першы зборнік "Песня ў дарогу" выйшаў на пачатку 1957-га. Ад тых дат і па сёння ім напісана - у розных родах і жанрах літаратуры - каля васьмідзесяці кніг. На першым месцы ў гэтым творчым набытку - паэзія: і лірычная, і эпічная, і сатырычна-гумарыстычная. Шмат напісана ім паэтычных твораў і для дзяцей - вершаў і паэм, казак і загадак. Шырокую вядомасць і прызнанне здабыла ў Беларусі публіцыстыка Ніла Гілевіча, асабліва апошніх дваццаці гадоў, калі ўшчаўся масавы грамадскі рух за нацыянальна-дзяржаўнае і культурнае адраджэнне Беларусі. Нямаła зроблена ім і ў прозе, найперш - у мастацка-дакументальнай і эсэістычнай. Не на апошнім месцы ў яго творчым каробку драматургічныя рэчы, хоць вялікімі тэатрамі яшчэ і не заўважаны. Асобна трэба сказаць пра Н.Гілевіча як пра перакладчыка, ці, дакладней, перастваральніка паэзіі славянскіх народаў на беларускую мову. Дзякуючы яго наму шчыраванню каля чатырохсот паэтаў і пісьменнікаў славянскага свету "загаварылі" па-беларуску, многія - цэлымі кнігамі.

Другая іпастань творчай асобы Ніла Гілевіча, зрэшты, цесна звязаная з першай, пісьменніцкай, - гэта яго навуковая дзейнасць у галінах літаратуразнаўства і фалькларыстыкі. Прафесар Н.С.Гілевіч - вядомы літаратуразнаўца, аўтар кніг і артыкулаў па гісторыі беларускай паэзіі, па праблемах мастацкага перакладу, народнасці літаратуры, моўнага майстэрства пісьменніка і іншых. Яшчэ больш важкі яго ўклад у беларускую фалькларыстыку: ён аўтар чатырох

манаграфій і мноства артыкулаў аб народнай паэтычнай творчасці, укладальнік і навуковы рэдактар пяці тамоў беларускага фальклору ў сучасных запісах.

Ужо больш паўвека паэзія Ніла Гілевіча прываблівае творчую ўвагу кампазітараў, сярод якіх такія вядомыя людзі беларускай музычнай культуры, як М.Чуркін, М.Аладаў, Я.Цікоцкі, А.Багатыроў, У.Алоўнікаў, Я.Глебаў, І. Лучанок, Дз.Смольскі, Э.Ханок, Э.Зарыцкі, Л.Захлеўны, А.Гатчынскі, У.Буднік, М.Сацура, А.Чыркун, В.Серых, М.Пятрэнка і інш. Некаторыя з песень на яго вершы сталі любімымі ў народзе ("Вы шуміце, бярозы", "Жаўраначка", "Я хаджу закаханы", "У бацькоўскім кутку", "Клёны-ясені", "Пальнёвая ростань", "Сонца ў азерцы", "Шлях да Беларусі" і інш.).

Творы Ніла Гілевіча, перш за ўсё вершы і паэмы, а таксама літаратурна-крытычныя і публіцыстычныя артыкулы, перакладзены на многія мовы свету.

Літаратурную, навуковую і педагогічную працу Н.С.Гілевіч заўсёды спалучаў і спалучае з актыўнай грамадскай чыннасцю. Быў дэпутатам Вярхоўнага Савета Беларусі XI і XII скліканняў, сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў СССР (1981-1991), старшынёй Таварыства беларускай мовы імя Фр.Скарыны (1989-1997), намеснікам старшыні Савета міжнароднага Фонду славянскай пісьменнасці і славянскіх культур, рэдактарам альманаха замежнай літаратуры "Далягляды", рэдактарам бюлетэня ТБМ "Наша слова", членам праўлення і прэзідума праўлення Саюза беларускіх пісьменнікаў, членам рэдакцыйнай калегіі знакамітай "Бібліотеки поэта" (СССР), рэдкалегій розных энцыклапедый і серыйных выданняў, часопісаў "Маладосць", "Польмя", савецка-балгарскага часопіса "Дружба", часопіса "Арфей" (Балгарыя), членам вучоных Саветаў па абароне дысертацый у АН Беларусі і ў БДУ, і інш.

За плённую літаратурную працу і грамадскую дзейнасць Н.С.Гілевіч узнагароджаны ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцягу, Дружбы народаў, медалём Фр.Скарыны, балгарскім ордэнам Кірыла і Мятодзія I ступені, ордэнам Югаслаўская Зорка на стужцы, Ганаровымі Граматамі Вярхоўнага Савета Беларусі, Украіны, Літвы. Ніл Гілевіч - лаўрэат дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Янкі Купалы (1980), і прэстыжнай міжнароднай прэміі імя Хрыста Боцева (1986), якая прысуджаецца раз у пяць гадоў за паэзію і публіцыстыку.

У 1991 годзе яму нададзена годнасць Народнага паэта Беларусі.

Высока ацэнена і навуковая дзейнасць Н.С.Гілевіча: у 1980 годзе яму прысвоена ганаровае званне Заслужаны дзеяч навукі.

Выйду

Выйду летнім ранкам
З востраю касой,
Калі поплаў ярка
Зіхаціць расой.

Заспявае тонка
Пад мянташкай сталь,
Ёй з-за рэчкі звонка
Адзавецца даль.

Хораша і чыста
Паганю пракос.
А навокал свішчуць
Ды дзесяткі кос.

А навокал льецца
Ды мядовы пах.
А трава кладзецца!
А шырэй размах!

А касы блішчэстай
Проста не стрымаць!..
Ну хіба не шчасце —
Жыць і працаваць?
1946

Салавей

За ракой, у кустах,
Звіў гняздо салавей.
Гэта ён па начах
Пяе песні свае.

Прыляціць у садок,
Сядзе, пошчак сышне —
І затужыць дзядок
Па далёкай вясне.

Пад той спеў-пераспеў,
Якім поўніцца ціш,
У калысцы сваей
Засынае малыш.
1946

Снег

Сеецца,
Сьплецца,
Падае снег,
Сцелючы белую коўдру-пасцель.
Дрэмле садок у задумлівым сне,
Снежную ловачы голлем шрапнель.
Снег абарвецца — галінка кіўне
І вышай угору зірне.

Дома
Дзяўчынка
Сядзіць ля акна,
Тварыкам белым прынікла да шкла,
Бачыць скрозь сетку галін у садку,
Скрозь мітуслівую бель:
Маці пайшла па ваду на раку,
Дзеці смяюцца, крычаць на катку —
Там, на рацэ, карусель.
Тварык ад шыбы яна адхіне
І цяжанька-цяжка ўздыхне.
1946

Зімовы вечар

Маразяны, яркі вечар
Ахінуў лугі, палі.
Задымілі ў вёсцы печы —
Небам хмаркі паплылі.

Змрок гусцее на марозе.
Загараюцца агні.
Па прасёлачнай дарозе
Еду ў вёску на кані.

Рыссю мчыцца конік шустры,
З-пад саней курыцца пыл,
І бягуць, бягуць насустрач
Тэлеграфныя слупы.
1946

* * *

Белья сняжыначкі,
Люб мне іх палёт такі —
Ціхі і задумлівы,
Бы свае пялёстачкі
Асыпаюць яблыні
Яснай майскай раніцай,
І яны павабліва
Кружацца і валяцца.

Сьпяцца сняжыначкі,
Як жывыя, рояцца.
Ціхімі іх чарамі
Маё сэрца поіцца.
А ў душы прыгожыя,
Чыстыя і светлыя
Думкі-мары бліскаюць,
Нібы зоркі снежныя.
1947

Адпачывае матуля-зямля

З ранняй вясны і да восені познай
Чулася сіла жывая ў зямлі,
Покуль паветра не стала марозным,
Белаю беллю не ўкрыла палі.

Тут і заснула зямелька надоўга,
Сілы аддаўшы для добрых людзей.
Нібы матуля пад цёплаю коўдрай,
Напрацаваўшыся цяжка за дзень..

Шчыльна ахутаўшы, снег яе грэе
І ціхенька шэпча, бо моцна не ўмее:
"Спі, зямля-матухна, адпачывай!
Сіл набірайся на новы ўраджай!"

Вецер прымчыцца з далёкіх ваколіц,
Трохі паправіць, прыгладзіць і мовіць:
"Спі, зямля-матухна, адпачывай!
Сіл набірайся на новы ўраджай!"

Дужы мароз, калі ноч ужо ляжа,
Снег паабцісне, прыцісне і скажа:
"Спі, зямля-матухна, адпачывай!
Сіл набірайся на новы ўраджай!"

Дзед раніцою пабачыць, як роўна
Поле пакрыта, і скажа любоўна:
"Спі, зямля-матухна, адпачывай!
Сіл набірайся на новы ўраджай!.."
1946

На прадвесні

Ноч, а мне не да сну —
Гулка стукае сэрца:
Чым спаткаеш вяну?
Надыходзіць, здаецца.
Чуеш, цяжка шумяць
Над страхою бярозы
І ціхутка звяняць
Капяжовыя слёзы?

Бачыў, снег на лугах
Смерць сваю ўжо хавае:
Толькі ступіць нага —
След вадой набягае.
Дзень пабольшаў даўно,
Сонца ласкава свеціць,
І вазоны ў акно
Лезуць, хіляцца веццем.

Я пакіну пакой,
Сэрца шырыцца вольна
Гукі казкі начной
Пэўна ўсе яно возьме.
Так, усе, каб затым,
Мілы час напрудвесні,
Стрэнуць ранак вясны
Новай звонкаю песняй!
1947

**Першая клятва
(Родная мова)**

Як ты дорага мне, мая родная мова!
Мілагучнае, звонкае, роднае слова!

Ты калісьці з калыскі мяне падымала
І вучыла ў бацькоў на руках гаварыць.
У жыцці маім слова найпершае "мама"
І цяпер для мяне сама міла гучыць.

Я па літарых родных вучыўся чытаць,
І буквар для мяне быў жыцця палавінай.
Быў шчаслівы я роднаю мовай сказаць
Першы раз: "Беларусь, мая маці-краіна!"

І цяпера для мяне ты з усіх прыгажэй,
Хоць, я ведаю, моваў на свеце нямала,
І з усіх песняроў мне мілей і бліжэй
Роднай мовы пясняр — неўміручы Купала.

А задумае вораг з чужога далёкага краю
Адабраць у мяне, знішчыць родную мову маю —
Не дазволю.

Не дам.

Не прадам.

Не змяняю.

І да смерці за волю тваю пастаю!

1947

Красавіцкі ранак

Ян прыгожа на світанні,
На зыходзе ночы,
Як патоне ўсё ў тумане,
У густым, малочным!

Спяць, як быццам пыляняты,
"Коцікі" на вербах.
Захліпаюцца над хатай
Жаўраначкі срэбрам.

Два шпакі на клёне разам,
А прыгожым свістам,
Выліваюць сваю радасць
Весела-ўрачыста.

Вось і сонца шар на ўсходзе,
За сцяною бору,
Залатыя стрэла ўзводзіць
У прастор, угору.

Рвецца, белае, радзее
Долу пакрывала.
Выбягаюць з крыкам дзеці:
"Сонейка зайграла!"

Хмаркі ў небе аніводнай,
Толькі бляск праменны.
І смяецца ўсё навокал:
"Будзе дзень адменны!"
1947

Першы гром

Як сплывала на захад ноч —
Громам грымнула нечакана,
Быццам дзесь на будоўлі рана
Гулка грукнула бервяно.

І ачнулася ўсё наўкол,
Зашумела ў адзіны момант,
І паліўся вясёлы гоман,
І абмыўся заспаны дол.

Гром усіх абудзіў ад сну:
Будуць краскі ўсміхацца ветла,
Будзе жыта спяшацца ў лета,
Буду славіць гром і вясну.
1947

* * *

Цёплы вечар стаіць на дварэ.
"Мак" нячутна "таўкуць" камары.
А за вёскаю трактар арэ —
Рокат рэхам ідзе па бары.

Там юнак малады за рулём,
Шчэ няскора дадому пара.
Змрок ахутаў прасторы палёў,
І з гарою злілася гара.

Вось успыхнуў, здалося, агонь —
Трактар высвеціў сцежку сабе
І пабег — не дагоніш яго —
Па зацемраным полі пабег.

Рэжуць мяккую глебу плугі,
І шырэе ўзараны загон.
І ні смутку няма, ні тугі —
Толькі радасць, раздолле, разгон.
1947

Ластаўка

Ластаўка, птушка мая!
Поўню малы яшчэ быў —
Слухаў, прачнуўшыся, я
Твой мілагучны шчэбет.

Сонца лілося з двара.
Промень шукаў мой ложкак
"Гэй, уставаць пара!"
Ах, як было прыгожа!

А над акном гняздо
Злеплена так умела!
Цёплы і ўтульны дом
Ты пад застрэшкам мела.

Вечар настаў затым.
Ляскалі стрэлы недзе.
Страшны агонь і дым
Доўга клубіўся ў небе.

Можа ты помніш лепш
Горкую нашу ростань?
Дзіцем пайшоў я ў лес,
З лесу прышоў дарослым.

Збеглі гады жуды.
Сном мне вайна здаецца.
З новага коміна дым
Зноў над страхой віецца.

Зноў, як калісьці, я
Шчэбет знаёмы чую.
— Ластаўка, птушка мая,
З мірам цябе віншую!

Можаш рабіць сабе дом
Ці над акном, ці вышай...
Ластаўка мне крылом
Штосьці ў паветры піша.

1947

* * *

Родны край Беларусі,
Ты мне любы да болю!
Я цябе не зракуся
Нізашто і ніколі!

Толькі гляну навокал,
На пагоркі, лагчыны, —
Колькі радасці сокаў
П'ю з знаёмай карціны!

А як думка наўеца,
Што кране цябе вораг, —
Цяжка сэрца заб'еца,
Гнеў успыхне, як порах.

Чуў я, хмыкалі людзі:
"З'едзь адсюль за паўсвета
Дык і край свой забудзеш,
Ім не будзеш сагрэты".

Толькі з гэтым змірыцца
Я павек не згаджуся:
Маёй сілы крыніца
Родны край Беларусі.
1947

У лузе вечарам

Вечарэ. Гуснуць-стынуць
Цені ў лузе за ракой.
Луг жа, луг той — не акінуць
Вокам роўнядзі такой!

На траве даўно павіслі
Нанач мушкі, матылькі,
А касцы яшчэ раз выйшлі
Да прыціхлае ракі.

Ім таксама ўжо б дадому —
Пасля працы адпачыць:
Улагодзіць змору-стому
Сном салодкім уначы.

Ды буйнеюць кроплі-росы
На няскошанай траве —
І звіянец, гамоняць косы,
І мая — мой верш пяе.
1947

Трыялет

Ты сэрца маё ўсхвалявала,
Як першая краска вясной.
Нясмелай, цнатлівай красой
Ты сэрца маё ўсхвалявала.

Пасля тут іх будзе няма
Цвісці на паляне лясной.
Ты ж сэрца маё ўсхвалявала,
Як першая краска вясной.
1949

Памяці Змітрака Бядулі

Хаціну між белых бяроз
Запомнілі людзі навек:
У ёй гадаваўся і рос
Чуллівай душы чалавек.

Навокал шумелі лясы,
Віхуры стагналі зімой.
Суровыя тья часы
І школай былі і турмой.

Куравы, як дзедава столь,
Давіў на пісьменніка свет.
Народная крыўда і боль,
На сэрцы пакінулі след.

І ведаем мы: адтаго,
Што сам у жыцці перанёс,
Праўдзівае слова яго
І сёння кранае да слёз;

За тое, што сэрцам сваім
Крывавіў сляды па жарстве, -
Удзячная памяць аб ім
І сёння ў народзе жыве.
1949

На парозе жыцця

Помню восень сорок сёмага,
Важкі ранец на спіне.
Быццам даўняга знаёмага,
Прынімалі тут мяне.

Жартавалі некаторыя:
— Не сумуй па дому, брат!
Новы дом твой — аўдыторыя
І вясёлы інтэрнат.

Колькі раз у белай квецені
Красаваліся сады!..
Мы з табою не прыкмецілі,
Як прамчаліся гады.

А настрой — адзін у кожнага:
За работу брацца час!
Колькі слаўнага, прыгожага
У жыцці чакае нас!..

Можа быць, такое станецца:
Калі шмат гадоў міне —
Ты заслужанай настаўніцай
Завітаеш да мяне.

Мы згадаем бль далёкую,
Наш парыў і пачуццё,
Як дарогаю шырокаю
Мы выходзілі ў жыццё.

Як у восень сорок сёмага,
З важкім ранцам на спіне,
Быццам даўняга знаёмага,
Сустрэкала ты мяне.

1947

* * *

Як толькі ноч ліпнёвая
Махне крыламі сінімі
Ды цішыня вішнёвая
Па ўсіх садах затоіцца, —
Тады хоць сэрца вынімі,
Каб толькі супакоіцца!

Каб і без хмелю ярага,
Без зеля прываротнага,
Не ўкленчыць перад яварам,
Не звар'яець ад нечага —
Неразумела роднага,
Неразгадана вечнага!..

Я ў гэту ноч ліпнёвую
Іду сцяжынкай вузкаю,
Сцяжынкаю жытнёваю,
Зямлёю беларускаю.

Іду, а над крыніцаю
Туман бялёсы сцелецца,
І дыхае аселяца
Пахучай медуніцаю.

Іду, а песня новая
Сама ў душы складаецца,
І перапёлка ўдовая
Не спіць да самай раніцы.

Іду, а неба — нізкае,
А ночка — сінякрылая,
І ўсё да болю блізкае,
І ўсё — старонка мілая!
1947

Воблачка

Высока ў небе воблачка плыве,
Плыве, бялюткае, адно ў блакіце.
Яму ці сонцу ў чыстай сіняве
Жнярка крыллямі махае ў жыцце?

Яму ці сонцу з берага ракі
Смяюцца дзеці — рэха тоне ў далях?
Яго ці сонца ловяць хлапчукі
Рукамі загарэлымі на хвалях?

Яму ці сонцу весела пяюць
Жанкі ў палях, забыўшыся на стому?
Яно ці сонца? — хочацца зірнуць
У вочы любай хлопцу маладому.

Жыццё і радасць, праца і дубоў, —
На ўсё тут сэрца песняй адгукнецца!
А ў вышыні — чародка галубоў
Над разамлеаю зямлёй уецца.
1951

* * *

Па рэспубліцы восень ідзе.
Кажуць, рысы старыя захоўвае.
Гэтаксама стаіць на вадзе
Пачарнелае лісце альховае.

Векавыя каштаны ў двары
Асыпаюць плады рудабокія...
Толькі ёсць і другія дары,
Што кранаюць пачуцці глыбокія.

Восень зроду такой не была:
Залатая, пахучая, цёплая,
У засеці пудамі прыйшла,
Узнялася стагамі на поплаве;

Засвяцілася рунню ў палях —
Морам шчодрай і ласкавай зелені.
А яшчэ — маладая ў гадах —
Наша восень багатая вясельямі.

Сёння ў роднай маёй Слабадзе
Бачу я не журбу вераснёвую:
Не павук павуціну вядзе
Пад страху чарапічную новую —

Гэта провад абвіў на сцяне
Ізалятараў белья кубкі...
Вось чым сёння хвалюе мяне
Лістапад на дарогах рэспублікі.

1949—1951

* * *

Таварышам подзвігі мрояцца ў сне,
Адкрыцці вялікія сняцца ім.
А мне дык... Чамусьці прыснілася мне
Цыганка гадоў васемнаццаці.

Спаткаліся мы, дзе бязмежны прасцяг
Жаўцеў ячмянямі вусатымі.
Куды, невядома, трымаючы шлях,
Ішла яна шпарка прысадамі.

Абветраная на далонях дарог,
Асмужаная санцапёкамі...
І я размінуцца спакойна не змог —
Штось сэрца ўстрывожана ёкнула.

Успомніўся вечар, падводы, шатры
І вогнішча дым над палянаю.
Цыганка спынілася крокі за тры
І ў вочы пранізліва глянула.

— Я знаю, што лёс для цябе ўгатаваў,
Давай пагадаю, — прамовіла.
— Не трэба! — я крыкнуў, і сон мой прапаў,
Як нейкае дзіўнае мроіва.

Гадаць я не стану. Шчаслівы ці не —
Прымаю свой лёс, не гадаючы.
Навошта ж, нашто ты прыснілася мне,
Цыганка ў той сонечнай далечы?

1952

Якуб Колас

Нібы ўласную памяць,
Гартаю тамы:
Гэта — родны наш Край і Народ,
Гэта — Мы...
За гісторыяй крочу па следу:

Вось жандары ў жалезную браму турмы
Павялі бунтара — майго дзеда.
Вось на трактары бацька:
Сціскаючы руль,
Пабуцвелья межы зрывае,
Вось са стрэльбай ідзе —
Каб жыла Беларусь
Наша ўзгоркавая, баравая.

І сябе
Паміж хлопцаў-сяброў пазнаю —
Мінск на чорных руінах будую —
Мір і шчасце будую
І песню пяю
Пра старонку сваю маладую.

Слаўны волат!
Бясмерце здабыў ты па праву.
Веру цвёрда:
І сын мой,
І ўнук,
І прапраўнук —
Нібы ўласнае сэрца —
Раскрыюць тамы
І — спазнаўшы

34
Гісторыі мудрую праўду —
Скажуць:
Гэта — наш Край і Народ.
Гэта — Мы.

1952

* * *

Н.

Я ні з кім да цябе так не гутарыў шчыра,
І акрылены гэткі не быў я ні з кім.
Будзе песня нялёгкай і труднай, магчыма,
А яна пачыналася проста зусім.

Мы вярталіся з працы. Суботнік быў дружны:
Парк садзілі над Свіслаччу з гуртам сяброў.
І чамусьці назад шлях абралі акружны,
І чамусьці адкрыліся сэрцы для слоў.

Мы адчулі тады: нас яднае адданасць
Нашай роднай зямлі — шматпакутнай, святой.
Тыя хвілі ніколі не сыдуць у даўнасць,
У жыцці не забыцца мне радасці той.

Мы ішлі па шырокім праспекце сталіцы,
Дзе ў каўрунках прысадаў — палацы-дамы,
Мы ішлі, а калі нашы рукі спляліся
У гарачы замок — не заўважылі мы.

Горад, сонцам заліты, стаяў прад вачыма,
Як ніколі прыгожы ў абліччы сваім...
Будзе песня нялёгкай і труднай, магчыма,
А яна пачыналася проста зусім.

1953

Першая перамога

Белакурай неўгамоннай Волечцы
Сёння роўна годзік — толькі столечкі.
Многа, мабыць, выпадзе ў жыцці
Змераць даляў ёй шляхамі яснымі.
А пакуль што трэба вось прайсці
Хоць адзін аршын нагамі ўласнымі.
Абступіла Вольку ўся сям'я.
Маці рукі працягнула дужыя:
— Ну, хадзі, крывіначка мая!
— Ну, смялей! — утораць сёстры дружныя.
І нязведанае пачуццё
Перажыта — кончыліся ўводзіны:
Першы крок уласны у жыццё
Насустрэчу будучыні пройдзены.
Маці песціць крошку на руках —
Гэткай шчаснай зроду не была яна:
З перамогай, любая дачка!
З перамогай, Вольга Мікалаеўна!
1947

Пісьмо студэнткі

Пісьмо матульцы, каб не сумавала,
Дзяўчына ўранку піша ля акна.
Паведамляе, як і абяцала,
Пра ўсё, чым зараз тут жыве яна.

"Нядаўна, мама, ў нас была падзея:
Сарваўся сход! Ды ў тым і смех і грэх,
Што па віне самога Аляксея —
Камсорга групы: на футбол пабег!
За ім і група — ходам на "Дынама",
"Перабалелі" за мінчан усе...
А паміж іншым, дарагая мама,
Цікавы хлопец гэты Аляксей!

У сераду глядзелі мы "Паўлінку",
Быў культпаход наладжан групавы.
Цяпер заплюшчу вочы на хвілінку —
Паўлінкі вобраз бачу, як жывы.
Ну, да таго ж ужо спектакль харошы!
Я знаю, як бы ўпадабала ты...
А паміж іншым, мама, у Алёшы
Такі характар — проста залаты!

У нас мінаюць дні не пустаглумам,
І не агледзішся, як пройдзе год.
Каб і хацеў калі спазнацца з сумам —
Няма хвіліны лішняй для яго.
Я ў гэту сесію хачу таксама
Ніжэй чацвёркі не займець адзнак...
А паміж іншым, ты не думай, мама,
Наконт Алёшы... Гэта проста так..."

"Пацалаваўшы" маму, тут жа шпарка
Канверт заклеіла, каб надпісаць...
Ляці, пісьмо, хоць ты і з таннай маркай
Цану тваю адной матулі знаць.

1953

* * *

Здаецца мне, яшчэ ніколі
Вясна такою не была,
І так не пахнулі таполі,
І так чарэмха не цвіла.

Абходжу яблыні і вішні,
У сэрцы радасць не таю
І пад аркестр пчол увішніх
Пяю пра любую сваю.

Па-гаспадарску аглядаю
Усе кусты і дрэвы ўсе
І, як сяброў сваіх, пытаю:
— Ну, што нам восень прынясе?

Ці гримне "горка!" мне ў застоллі?
І ў той шчаслівы зорны міг
Ці скажуць госці, што ніколі
Не елі яблыкаў такіх?..

А сад вясновы, сад мой родны,
Як зачарованы стаіць,
Нібы ва ўсім са мною згодны,
Шматабяцаюча маўчыць.

1953

* * *

Больш не горка гасцям,
Нават мёду не п'юць.
Хісткім крокам ідуць да парога.
І на вуліцы хлопцы ўжо змову вядуць,
Як ім выкуп сарваць з маладога.

Што той выкуп!
Мяне ён не так абабраў:
Ён мне лёс зруйнаваў, чорт зякраты!
І трымаюся я — каб не выдаць сябрам
Гэты боль, гэты смутак утраты.

Што той выкуп!
Каб я князем сеў побач з ёй —
Ці ж на гэткае быў бы я здольны?
Я сабраў бы гасцей тут з Лагойшчыны ўсёй
Гаманіў бы ўвесь люд навакольны!

А цяпер маю мару звязе трактарыст,
Павязе маю песню далёка.
Гэта ёй, маладой,
Зычаць шчасця сябры,
Зычаць долі прыгожай і лёгкай.

"Масквічы" на двары ўжо сігналы даюць,
Доўга штосьці сваты расстаюцца.
І стаеннікі ў брычках падковамі б'юць,
У дарогу вясёлую рвуцца.

Больш не горка гасцям.
Горка мне аднаму!
Толькі мёду мне ў чарку не ліце.
За жыты залатыя свой тост я ўзніму
Ды за песню, што згублена ў жыцце.

1953

Вячэрні лівень

Расправіўшы шэрыя крылы,
Хмурынка на захадзе ўстала,
Цямнела, плыла, вырастала,
Як бы набіралася сілы.

Павісла над соннаю вёскай,
Пасля зашумела ў прысадах,
І — залапатала па градах,
Пайшла па дварах з пераплёскам.

З крапідла дала па хацінах,
Абмыла жбанкі на парканах,
Загнала ў гумно закаханых
І ўдалеч шум-гул пакаціла...

На вуліцы — свежа і цёпла.
А зоры заззялі так ярка,
Як быццам бухматая хмарка
Сабой іх да бляску нацерла.
1946

* * *

Пры дарозе пыльнай, шумнай,
Недалёка ад сяла,
Адзінокай прыгажуняй
Груша стройная ўзрасла.

Кожны раз пагляд прыветны
Пасылаў я ў шчасці ёй,
Ідучы ў калгас суседні
Да каханае сваёй.

Я хадзіў і параўноўваў
Іх зайздросную красу.
Вецер ноччу перуновай
Адвіхнуў у грушы сук.

Сук зялёны не жадае
Марна згінуць да пары,
Ды з жыццём яго злучае
Толькі стужачка кары.

І яшчэ не ўспела груша
Гора выплакаць слязьмі —
Па галіне хтось бяздушна
Пераехаў калясьмі.

Утаптаў у жвір вільготны
Дробны ліст, пахучы цвет...
Са спаткання шлях зваротны
Вёў мяне амаль услед.

Прыпыніўся я ля дрэўца,
Паглядзеў і гавару:
— Пацяргпі крыху, здаецца,
Я прыйшоў яшчэ ў пару.

Будзеш ты ізноў прыгожай!
Страшны боль твой я ўніму.
Мне краса твая тут, можа,
Больш патрэбна, чым каму.
1954

У дзявочым інтэрнаце

Малады матрос з эсмінца
На пабыўку прыязджаў.
Інтэрнат жаданы ў Мінску
Хлопец лёгка адшукаў.

На сустрэчу меў ён права.
Дык дзяўчатам — як-ніяк —
Паглядзець усё ж цікава:
Што ў сяброўкі за марак?

У пакоі акуратным
Хлопец гутарку вядзе.
Добра з любая. І раптам —
Стук у дзверы: хтось ідзе!

— Выбачайце, калі ласка,
Я не знала, што тут госць.
Можа ёсць у вас жалязка,
Дык пазычце, калі ёсць...

Праз хвіліны дзве, не болей,
Зноў у дзверы хтось глядзіць:
— Ці няма ў вас часам солі?
Дайце кашу пасаліць.

А затым прыйшлі па кніжкі
(Хоць у іх свае былі),
Потым кружкі, міскі, лыжкі
Да суседзяў паплылі.

Дзіва проста! Ці не хопіць?
Колькі можна пазычаць?!
Разгадаў, нарэшце, хлопец
Гэту тактыку дзяўчат.

Усміхнуўся хітравата
Да сяброўкі дарагой:
— Як відаць, у вас дзяўчаты'
Разбяруць увесь пакой.

Узняла сяброўка вочы,
Вочы яснай пекнаты,
І сказаў пагляд дзявочы:
"Ох, застаўся б толькі ты!"
1946

На схіле лета

Даспелы жнівень выйшаў на парад.
Абмыты ўночы цёплымі дажджамі,
Нібы на выстаўцы, развесіў сад
Гірлянды яблыкаў на плот дашчаны.

Густую грыву залатых аўсоў
Жняяркі спрытныя стрыгуць няўмольна,
А там, дзе звон жытнёвых каласоў
Нядаўна чуўся, — ходзіць статак вольна.

Да элеватара — ці дзень, ці ноч —
Грузавікі з дабром ідуць няспынна.
Дарогам гарача. Трава паўзбоч
Авеяна сівым, як прысак, пылам.

У агародзе — цесна: агуркі
Не паспяваюць выбіраць жанчыны.
Турнэпсы белыя ды буракі —
Аж павылазілі да палавіны.

Качан за лістам апранае ліст —
Яму таўсцець да самых дзён марозных.
І бульба ў рост ідзе: як паглядзіш —
Ажно зямля варушыцца ў барознах!
1954

Мінск

А мне ўспамінаецца сорок чацвёрты:
Руіны, пажарышчы, попел сівы.
Дашчэнту разбураны ўвесь, ды не мёртвы!
Агнём зруйнаваны датла — і жывы!

Са сцен слепавокіх, у плачы няўцешным,
Застылую копаць змывалі дажджы...
Тым летам хадзіў тут газетчык замежны
У белым пальчатках, у белым плашчы.

Зазняўшы зямлянку — прытулак часовы,
Цадзіў нам праз зубы мацёры спецкор:
"Паўвека патрэбна, каб Мінск вырас новы,
Каб вылезлі людзі з сырых гэтых нор..."

Ды ну таго сэра! Хай сёння прыедзе,
Зірне, калі хоча. Пацешыўся б я!..
І хай запытае — раскажуць суседзі,
Як адрас мяняла тут песня мая.

Даўно яна выйшла з зямлянкі сірочай,
Даўно перабралася ў гошы палац,
Дзе сам жа я ломам каменне варочаў,
Для новага дома рыхтуючы пляц.

Як любя мне сёння прайсціся і глянуць
На светлыя гмахі, на зелень прысад,
На плошчаў і вуліц асфальтавы глянец,
На мілыя ўсмешкі сталічных дзяўчат!

І мне ўспамінаецца сорок чацвёрты:
Руіны, пажарышчы, попел сівы...
Ніколі, мой горад, не будзеш ты мёртвы —
Ты лёсу народнага сімвал жывы!
1947

Першы снег

Раптам нейк,
Без залётных сняжын-вестуноў,
Паваліў, нібы хтось яго кідаў ахапкі;
Не ўтрымаўся і выпаў з абдымкаў кляноў,
Пераняў на праспекце студэнта без шапкі...

Першы снег!
Першы снег!..
Быццам школьнік бягу
Падзяліцца з табой гэтай радасцю светлай,
Бо я з ёю адзін саўладаць не магу,
Мабыць, звычка такая прыйшла непрыкметна...

Вось і дом на рагу.
У знаёмым акне
Калыхнулася крылле карункавых штораў.
А мо гэта здалося, шчасліваму, мне?
Мо мільгнулі сняжынкі дзівосных узораў?

Першы снег!
Першы снег!
Дык хадзем жа хутчэй
З гэтых надта утульных сягоння пакояў
На прастор для душы,
На святло для вачэй!
Любаваннем з акна не заменіш такое.
1955

Пасылка

Прыйшла яна вельмі дарэчы,
Як зналі бацькі ўсё адно:
Стыпендыя выйшла да рэшты,
А новай яшчэ не чутно.

Мы сябра гурбой абступілі:
— Давай ускрывавай, брат, хутчэй!
Не думай, што мы падружылі
З табою з-за карых вачэй.

Дыхнула са скрыначкі вёскай.
І тут мы, каб лепшы быў лад,
У госці па звычцы сяброўскай
Завём аднакурсніц-дзяўчат.

Каштуем каўбасы з-пад Слуцку
І робім заўвагі свае,
Жартуем, што ўсё ў нас па-людску,
Вось толькі віна нестae.

Ці думала маці ў раёне,
Складаючы масла ў глячок,
Што будуць удзячныя сёння
Ёй столькі сыноў і дачок?
1955

* * *

Можна страціць руку,
Хлеб адною рабіць —
Для сябе, для дзяцей, для бацькоў, для Радзімы;
Можна з сыхам растацца,
Не чуць, як бурліць,
Як гамоніць наўкол свет вясёлы і дзіўны;

Можна страціць свой зрок,
Страціць сонца навек,
Цёмнай ноччу сябе назаўсёды ахутаць
І аднак не лічыць,
Што ты — горшы з калек,
Што жыццё для цябе — не жыццё, а пакута.

Пра багацце
Не варта, бадай, і казаць:
Можна страціць усё, што нажыць давялося,
Можна ўсё,
Да апошняй драбніцы, аддаць
Ды яшчэ і ўсміхнуцца свавольнаму лёсу.

Найстрашней у жыцці —
Страціць верных сяброў.
Горай смерці адчуць, што няма іх апоры,
Іхніх сэрцаў адкрытых,
Надзейных іх слоў,
Тых сяброў, што з табою і ў шчасці і ў горы.
1955

* * *

Пачакай, не спяшайся, любы,
Не пытай у мяне аб згодзе.
Паглядзі, як наўкол прыгожа,
Калі неба цвіце на ўсходзе.
Паглядзі, як бялеюць росы!
Калі ў росах успыхне сонца, —
Я зірну ячшэ ў твае вочы:
Ці кахаеш мяне ты моцна?

Пачакай, не спяшайся, любы,
Не пытай у мяне аб згодзе.
Дай паслухаць мне спеў птушыны
У зялёных верб карагодзе.
Можа, сэрцу майму адгадку
У іх песнях пачуць удасца:
Ці ісці за цябе, ці лепей
Пашукаць мне другога шчасця?
1955

Перад восенню

Хоць сведчаць грымоты,
Што жнівень
У сіле яшчэ і красе,
Ды ўжо нашай вуліцай лівень
Лісты да рачулкі нясе.

Шчаслівую ўчуўшы трывогу,
Майструе хлапец-выпускнік
Сабе чамадан у дарогу
Для рэчаў студэнцкіх і кніг.

І дзеці адчулі ўжо восень:
Звяраюць па календары,
Ці многа дзянькоў засталася
Да радаснай школьнай пары.

Хапіла ім летніх уцехаў,
Другі авалодаў настрой,
Хоць не дазбіралі арэхаў
І не дапалілі кастроў.

Не вабіць рыбалка на Гайне,
Не клічуць сініцы ў бары...
А маці бяруць у кнігарні
Шчаслівым малым буквары.
1955

* * *

Я песню ў сэрцы табе складаў,
Гадамі радкі выношваў;
Да кроплі, што меў і што мог, аддаў,
Каб песня была харошай.

Найлепшыя думкі-мары свае
(Свае — чужых не выпрошваў)
Любоўна ўплятаў у тканіну яе,
Каб песня была харошай.

Лясы-пералескі, дубровы, гаі
З бярозамі ў чорных прошвах
І ноччу і днём шумелі-гулі,
Каб песня была харошай.

І зманлівы пах даспелых малін,
І водар лугоў някошаных —
Усё змясцілася ў сэрцы маім,
Каб песня была харошай.

Якую ж трывогу я зараз таю,
Не знаючы зноў спакою?
Ці гэткай чакала ты песню маю?
Ці прымеш яе ты душою?
1955

Прадвесне

— Зірні на ручайкі — з якім імпэтам
Яны свідруюць снег, туманам сточаны! —
Гаворыць сябра мой па факультэту —
Вясёлы, рослы хлопец з Беласточчыны.

Да нас у Мінск прыехаў ён пад восень,
Як першы ў садзе ліст пабіла прозалаць,
Ва ўсім сышліся мы, адно нас розніць:
Я вершамі пішу, а сябра — прозаю.

Мы слухаем, як цяжка лес гамоніць,
Глядзім на звівы ручайкоў змяёвья.
Нам абаім здаецца дзіўным сёння,
Што год назад былі мы незнаёмыя.

Стаім, як з братам, у абдымку цесным,
І вымаўляе сябра слова ўдумнае:
— Прадвесне! Слаўная пара — прадвесне!
Па ўсёй зямлі ідзе прадвесне шумнае!
1956

Вясна

Аж глушыць
Птушы грай прылётны!
Па жаўруковаму званку
Вясна кужэльныя палотны
Скачала ў трубы —
І ў раку.

Дыміцца, томячыся, поле.
Свіціцца зелень першых траў.
Ізноў вачам уцехі болей,
Рукам і сэрцу —
Болей спраў!
1956

* * *

"Я паеду адна,
Гэтак трэба, — сказала. —
Ну, навошта прасіць?
Я паеду адна.
Да апошняга дня
Я рашала-гадала
І не знала, як быць,
Да апошняга дня.

Мы убачымся зноў,
Калі суджана стрэча, —
Нам яе не мінуць.
Мы убачымся зноў..."
І няма ў мяне слоў,
Каб спрацацца-пярэчыць.
Думкі роем імкнуць,
А няма для іх слоў.

За чатыры гады —
Колькі мелі спатканняў!
І не злічыш усіх
За чатыры гады.
Хто б падумаў тады,
Што на сэрцы, як камень,
Буду горыч насіць...
Хто б падумаў тады!

Смутак гонячы прэч,
Веру з новаю сілай:
Хлыне ў сэрца вясна,
Смутак гонячы прэч!
І што тысяча стрэч
За гады не зрабіла —
Зробіць ростань адна
Пасля тысячы стрэч.
1956

У бацькоўскім кутку

У бацькоўскім кутку —
Краі слынных бароў —
Помню ўсмешку тваю,
Позірк, ясны без слоў.

Выйду ўранку зару
Сустракаць за сяло —
Тваіх рук, мілых рук
Прыгадаю цяпло.

Салаўі запяюць
На аселіцы дзесь, —
Чую песню тваю,
Заварожаны ўвесь.

Зажурчыць ручаёк —
Аж у сэрца кальне,
Быццам гэта тваё
Слова ласкі ка мне.

У бацькоўскім кутку
Водар зёлак лясных
Я ўдыхаю, я п'ю,
Нібы з вуснаў тваіх.

Ціхі Ветрына лёт,
Што галубіць зямлю,
Як дыханне тваё,
Пераймаю, лаўлю.

Прыйдзе зорная ноч,
Цішай дол ахіне —
Сваіх воч, карых воч
Не адводзь ад мяне.

І праз далечаў даль,
І скрозь морак начны —
Я змагу разгадаць,
Што мне скажуць яны.

1956

* * *

Што ты, ягада-каліна,
Так нядоўга красавала?
Што так рана ўскрай даліны
Цвет абсыпалі галіны?

Можа ветрам пазрывала?
Ці туманам патачыла?
Ці дажджом паабівала,
Калі бура бушавала?

Дамаўлялася дзяўчына,
Што мяне пакліча ў госці,
Калі ў лузе над далінай
Будзеш ты цвісці, каліна.

Абяцала, што па пошце
Прыйдуць пісьмы заказныя.
А сама не піша штосьці,
А сама не кліча штосьці...

Ціхім сумам сэрца ные,
І чакаю дзень пры дні я.
На каліне ж пры даліне
Спеюць ягады буйныя.
1956

Песню бярыце з сабою

Калі не жадаеце знацца ў жыцці
З назойлівай скрухай-журбою —
Куды б ні прыйшлося паехаць, пайсці,
Песню бярыце з сабою!

Ці клікне вас мора туманная даль
Нямоўкнучым гулам прыбою, —
Пакіньце на беразе смутак і жаль!
Песню бярыце з сабою!

Ці ляжа сцяжына праз пушчу-тайгу,
Нязведанай нетрай глухою, —
Выкіньце з ранцаў і сэрцаў тугу!
Песню бярыце з сабою!

Калі вы далоні злучылі навек,
Каб кроцьць дарогай адною, —
На шчасце, на згоду, як дар-запавет —
Песню бярыце з сабою!

Калі ж над Радзімай прамчацца вятры —
Прадвеснікі блізкага бою, —
З вінтоўкай, з гранатаю разам, сябры,
Песню бярыце з сабою!
1956

Агні інтэрната

Цяпер я тут з уліку зняты.
Але прайшлі канікул дні, —
І зноў у вокнах інтэрната
Гараць вясёлыя агні.

Святлом прыветлівым, знаёмым
Праменяць, вабячы здалёк.
Чаго ж на пляцы перад домам
Я заповоліў раптам крок?

Стаю, падняўшыся на ўсходцы,
А сэрца — хоць трымай рукой:
Якія людзі, што за хлопцы
Занялі наш былы пакой?

Другія ў вокнах інтэрната
Сягоння свецяцца агні.
Тут у мяне было багата
Найлепшай, можа быць, радні.

Ва ўсе куткі-закуткі краю
Дарогі выпалі сябрам.
Калі і дзе каго спаткаю,
Яшчэ не ведаю і сам.

Але мне большае вядома:
Нішто не зможа патушыць
Святла, што ззяла ў нашым доме
І адбівалася ў душы.
1956

* * *

Моўчкі ўскінула вочы,
І замёр я на міг.
Сумны позірк дзявочы
У душу мне пранік.
І не сніў і не думаў,
Што спаткаю калі
Столькі светлага суму
На вясновай зямлі!

Як завуць і адкуль ты,
Дзе твой родны парог, —
Нерашучасцю скуты,
Я спытацца не змог.
Сэрца покліч гарачы
Не прарваў нематы.
Абярнуўся і ўбачыў:
Аглянулася ты!..

Выпадковыя стрэчы,
Без паклону, без слоў,
Адыходзяць у вечнасць
Мілай казкаю-сном.
Я ж у сэрцы нязменна
І дагэтуль нясу
Сініх вон задуменных
Неразгаданы сум.

Можа раніца тая
Проста ў зман завяла?
А быць можа — хто знае!
Гэта ты і была,
Ты, адзіная ў свеце,
Лёс мой, зорка мая,
Аб якой аж да смерці
Шкадаваць буду я.
1956

* * *

Я спяшаўся за табою
Сінім золкам, ясным раннем,
Углядаўся ўдаць з тугою:
— Дзе ж ты, дзе маё каханне?

Я спяшаўся бездарожжам,
Цераз буры, цераз ліўні.
Ні завеі, ні марозы
Перашкодай не былі мне.

Ды, відаць, прайшоў я мала,
Калі ты мне не далася.
Толькі рэха далятала.
Звонкай песні адгалоссе...

Што ж, я сёння больш у сэрцы,
Чым калісьці, сілы маю.
Дзе ні будзеш ты на свеце —
Я знайду цябе, спаткаю!

З краю ў край прайсці, праехаць
Я гатоў пад гэтым небам,
Бо не водглас, не рэха,
А сама мне песня трэба!
1956

* * *

Зноў над роднай зямлёй
Вее водарам хмельным, вясновым.
І расце неспакой
З кожным днём,
З кожным лісцікам новым.
Коле ў сэрца вясна
Кожнай новай травінкаю-кветкаю:
Як ты ладзіш адна,
Без мяне, з чараўніцаю гэткаю?

Там, напэўна, гаі,
І ўсю ноч, ап'янеўшы ад маю,
Там пяюць салаўі.
Ах, я знаю іх песні, я знаю!
І не сплюшчыць мне воч,
І трывога мая не расеецца:
Хіба жарты — ўсю ноч,
Усю ноч салаўі за аселіцай!

У той край, да цябе,
Мае думкі лятуць, мае песні.
Там, напэўна, цяпер
Зацвітае чаромха на ўзлессі.
Як жа буду я спаць,
Калі квецень духмяную, белую
На букеты ламаць
Хлопцам тамашнім можна насмелую!..
1957

Быў вечар..

Быў вечар —
Ва ўсіх закаханых у ласцы:
Шапталіся клёны, і зоркі цвілі,
І думаў я песню нягучную скласці
Пра мілую згоду нябёс і зямлі.
Але як наўмысна газетны малюнак —
Засланы пажарам чужы краявід —
Балючай трывогай у сэрца кальнуў мне,
І хруснуў у пальцах каляны графіт.

І вецер,
Надзьмуўшы, як ветразі, шторы,
Праз фортку ўварваўся, раскідаў лісты...
Даруйце мне, клёны, даруйце мне, зоры,
І травы,

і росы,

і месяц,

і ты, —

І ты, не апетае мною каханне,
Салодкая мара вясёлкавых сноў.
На шорахі лісця, на траў калыханне
Мне ліру настроіць не выпала зноў...

Ды, можа, не скажа матуля-Радзіма,
Што з чэрствай душою прыйшоў я на свет,
Што я не разгледзіў усіх яе дзіваў,
Усіх яе чараў не зведаў як след,
Што песні дзявочай не ўсюды азваўся,
Што красцы не кожнай кіўнуў галавой,
Не ў кожнай затоцы азёрнай купаўся,
Не з кожнай крыніцы прыгубіў лясной...
А хоць бы і скажа... Схілюся ў паклоне;
"Даруй, што не здолеў, не змог, не паспеў.
Даруйце мне, зоры, і травы, і клёны,
Што ў сэрца заходзіць не любасць, а гнеў.
Даруйце!..
Двухногі драпежнік ікласты —
Там, бачу — кідае дзяцей у агонь...

Быў вечар —
Ва ўсіх закаханых у ласцы.
Быў вечар вялікага болю майго.
1957

І веру я

І ў позні час, і ў час світання,
Як сцэле золак сцежкі дню,
Я чую словы прывітання,
А ў іх — любоў і цеплыню.

Яны — ад тых, што ў зябкай стыні
Руку на дружбу падалі
Маёй даверлівай краіне,
Маёй спагадлівай зямлі.

Па гэтых шчырых словах добрых,
Што нарастаюць з кожных днём, —
Знаёмых, новых, невядомых
Сяброў сваіх мы пазнаём.

Іх больш і больш па ўсёй планеце.
І веру я: наступіць час,
Калі нідзе не застанеца
Глухой няветласці да нас!
1957

Маці

Я ўзыходжу на двор,
Я кажу ёй: "Са святам!"
І цалую знаёмыя родныя вусны,
І бяру пад руку,
І іду з ёй у хату,
Дзе ад прыпечка б'е
Дух гарачы капусны.

Я гляджу ў яе вочы,
Што свецяцца шчасцем,
Гладжу рукі сухія,
Прапахлыя землем,
І хілюся да сэрца...
А трэба б упасці
Перад ёю — нядужай, сівой —
На калені...

Вочы маці!
У доўгія зімнія ночы
Вы над намі
Вясёлымі зоркамі ззялі,
Вы ў нясцерпнай дрымоце
Зліпаліся, вочы,
І усё ж усміхаліся нам,
Забаўлялі...

Рукі маці!
Вы ў працы не зналі прынукі,
Вы насілі штогод
Мазалі, як бабіны,
Вы аж нылі увечары,
Мілья рукі,
Спавіваючы нас
Перад сном галубіным.

Сэрца маці!
Наш боль быў тваім,
Не іначай,
Сорам наш

Ты насіла вялізарным горам,
Кропля ж кожная
Радасці светлай дзіцячай
Напаўняла цябе,
Разлівалася морам...

А цяпер ёй —
Адно б на сынка наглядзецца..
Жаль, і горыч, і боль,
Мне душу працінае:
Як жа позна,
Як позна — любімыя дзеці —
Мы няўдзячнасць сваю
Разумець пачынаем...
1957

Дождж прайшоў

1
Дождж прайшоў,
І на траве, на лісці
Зіхацяць, гараць
Брыльянты-росы...
Як любіў я ў гэты час
Калісьці
Па вясёлых лужах
Бегаць босым!..

Дождж прайшоў —
І водарам п'янівым
Пацягнула з маладога бору,
І сцяблінка кожная на ніве
Пераможна пазірае ўгору.

Дождж прайшоў —
І з сэрцам зладзіць цяжка:
Птушкай рвецца ў чыстае раздолле!
І на грудзі поўныя, ўзацяжку,
Не надыхацца ніяк уволю.

Дождж жыцця,
Зялёных долаў свята,
Радасць сейбітаў
У дзень вясновы!
Слаўлю спеў твой,
Ціхі і заўзяты,
І адвечны і заўсёды новы!

2
...Недзе дождж прайшоў —
Па схілах горных,
Па садах, дзе белья налівы,
Да не той —
Гаючы, жыватворны,
А — атрутны, смертаносны лівень!

Дождж прайшоў —

І ў пеным сырадоі,
У вадзе з чысцюткае крыніцы,
У даспелым яблыку мядовым —
Смерць бязлітасная ўжо таіцца...

Дождж пакут...
З чыёй маўклівай згоды
Ён стаіць у небе чорнай хмарай —
Над буянай радасцю усходаў,
Над вялікаснай людскою марай?!

Я крычу да ўсіх маўклівых:
— Людзі!
Страшны дождж прайшоў!
Сягоння — дзесьці.
Ну, а заўтра —
Дзе ён заўтра будзе?
...Ці ж у вас не падростаюць дзеці?
1958

* * *

Зямля бацькоў, Лагойшчына мая,
Край неўміручай партызанскай славы!
На ўсё жыццё ўвабраў у сэрца я
Тваіх кастроў і боек дым гаркавы.

Мяне б і зараз памяць прывяла
Да той зямлянкі на пяшчанай выспе,
Дзе вера светлая са мной жыла,
Дзе не па ўзросту гнеў у сэрцы выпеў.

Я і сягоння адшукаць бы мог
Сцяжынкi топкія ў дзічы дрыгвістай,
Дзе карані паўзуць Бужамі ў мох,
Дзе смерць знаходзілі сабе фашысты.

Тут кожны куст трывожнаю парой
Хаваў мяне ад нечысці звыроднай.
Тут да зямлі, халоднай і сырой,
Я прыпадаў, як да матулі роднай.

Тут грозны час сяброў мне не зьярог,
Ім светлы дзень сустрэць не давялося.
Тут на магілах брацкіх ля дарог
Не вянуць кветкі ні вясной, ні ўвосень.

Зямля бацькоў, Лагойшчына мая,
Край неўміручай партызанскай славы!
На ўсё жыццё ўвабраў у сэрца я
Тваіх кастроў і боек дым гаркавы.

1958

Толькі думкай акіну

Край лясны і азёрны,
Лугавы, баравы,
У агні непакорны
Партызан баявы!

Зноў і зноў паўтараю,
Нібы клятву, імя.
Даражэйшага краю
Мне на свеце няма!

Толькі думкай акіну
Брэст, і Віцебск, і Мінск, —
Зноў і зноў на хвіліну
Ажывае ўспамін.

І ўстае прад вачыма
Край знявечаны наш,
Дарагая Айчына,
Здратаваная ўсцяж.

Як героі, што ўпалі,
Расстраляныя, ніц,
Злеглі ў грудях развалін
Сотні сот камяніц.

Толькі попел, ды сажа,
Ды палын у дварах,
Толькі дол, што на сажань
Горкім дымам прапах.

Толькі пні-недагаркі
У прысадах тырчаць.
Толькі чорныя галкі
На руінах крычаць.

І здавалася, трэба
Сто, не меней, гадоў,
Каб узвысіць да неба
Гмахі ўсіх гарадоў.

І здавалася, кане
Век-другі ў небыццё,
Покуль зноў тут устане,
Закрасуе жыццё.

Ды не марна ў сутонні
Абгарэлых прысад
Папляваў на далоні
Учарашні салдат.

І таму ад зямлянак
Усплывалі дымкі.
І таму што ні ранак
Звонка пелі гудкі.

І пад шоргат рыдлёўкі,
І пад скрыгат каўша —
Не прасіла палёгкі
Працаўніца-душа.
1958

На свяце балгарскай музыкі

Далёка ты ад нашай Беларусі,
Зямля сяброў, зямля красы юначай.
Калі — не ведаю — у шлях збяруся,
Цябе, свабоды горды край, пабачу.

Але душу маю сягоння поўняць
Твае мелодыі, і я не знаю,
Ці гэта шум разгалістых шаўкоўніц,
Ці гэта ўсплёскі вольнага Дунаю?

Ці гэта ветрык ранішні, рухавы
Пакінуў свой начлег на перавалах
Балкан аснежаных, дзе даўняй славы
Яшчэ сляды не сцерліся не скалах?

Гучаць мелодыі, і сэрца рвецца
Туды, дзе ружамі цвітуць даліны,
Дзе вінаграднік ля дарогі ўецца,
А ў небе клёкат чуецца арліны,

Дзе ў гушчары з апошняй грознай ночы
Застылі вогнішчы кастроў гайдучкіх,
Дзе песні ў вуснах маладых, дзявочых,
Зусім падобныя да беларускіх.

— Ой, дубе, дубе, вячысты дубе,
Чаму ж ты, дубе, завяў зялёны,
Завяў зялёны, лістом здрабненні?
— Таму й завяў я, зялёны дубе,
Што ахінула імгла густая,
Імгла густая аж да карэння...

Гучаць мелодыі... А ў зале — цесна.
А ў зале — вочы свецяцца любоўю.
О, край юнакаў, край садоў і песняў,
Заўсёды сэрцам мы былі з табою!

Імгла развеена, бо сонца ўстала.
Расправіў голме зелен-дуб вячысты,
Шуміць раздольна і бесперастанна!..
Мне любя слухаць спеў яго ўрачысты.
1958

* * *

І бурныя хвалі, і вецер, і хмары,
І я ля штурвала не зводжу павек...
О светлыя мары, далёкія мары,
Я ж думаў, вы ў сэрцы заснулі навек!

А зараз стаю на ўзбярэжжы пад ветрам,
І сум нарастае ў душы, як прыліў, —
Па нечым вялікім, прыгожым і светлым,
Што страчана мною — не знаю калі.

Відаць жа, на шчасце, не ўсцешана сэрца
Трывогамі дробных будзённых згрызот,
Калі так узрушана б'ецца і рвецца
Туды, дзе, здаецца, кіпіць гарызонт.
1959, Балтыйск

Прызнанне

Я шчаслівы, што ў суджаны час
Нарадзіўся на гэтай зямлі,
Дзе такія густыя лясы
І такія спакойныя рэкі.
Дзе вясной непаўторна штораз
Зелянеюць разлогі-палі,
Дзе ўладар гэтай дзіўнай красы —
Ты, народ мой, на вечныя вякі!

Я шчаслівы, што ўзяў для жыцця
Хоць па кроплі малой ад цябе —
Працавітасці шчырай тваёй,
І сардэчнай любові, і спагады,
А яшчэ ўзяў адвагу байца,
Каб негнуцца ў агні-барацьбе,
І пашану да славы жывой,
І бязлітасць да чорнае здрады.

Я шчаслівы, што ў братняй сям'і
Ты надзейную дружбу знайшоў,
Хлебам-соллю часцей што ні год
Сустракаеш гасцей ля парога,
Што ў далёкіх і блізкіх краях,
Дзе ні быў, дзе ні ехаў, ні йшоў,
Я не чуў пра цябе, мой народ,
Аніводнага слова благога.
1960

* * *

Кальшацца калоссе,
Вакол, куды ні глянь,
Да самых да нябёсаў —
Жытнёвы акіян.

Далёка ў шыр-бязмежжы,
Дзе нікне далягляд,
Як поўны на ўзбярэжжы,
Чарнеюць стрэхі хат.

Вятрыска ледзь хістае
Ускраек збажыны:
Высокая, густая —
Ідзеш, як ля сцяны.

А каласы шапочуць,
Над вухам шалясцяць,
Як бы, здаецца, хочуць
Падзяку перадаць

Зямлі, і цёплым ліўням,
І сонцу, і вятрам,
А перш за ўсё — руплівым
Мазолістым рукам.
1959

Думы маці

Вечар сінку развёў за акном.
Змрок згушчаецца ў хаце.
У самотнай цішы перад сном
Думы думае маці.

Замарылася... Цяжка старой
Тупаць дзень каля дому.
Час вяртае без літасці ёй
Нават даўнюю стому.

Загарнуўшы ў абрус на сталe
Свежы бохан пачаты,
Склала рукі яна ў прыпале —
На пярэднік шурпаты.

Рукі пахнуць травой-лебядой,
Сырадоeм і ўкропам.
Гэтых пахаў ніякай вадой
Не адмыеш ні троху.

Колькі год рукі зналі адно:
Жалі, цеста мясілі,
Бульбу чысцілі, ткалі радно,
Цыравалі ды шылі.

Колькі раз яны ўдзень і ўначы
Немаўлят спавівалі!
Колькі раз — хіба хто палічыў? —
Гэты стол накрывалі!..

Клопат, клопат нязводны штодня!
А прарочылі людзі:
"Пачакай, падрасце малышня —
Болей клопату будзе!"

Гаварылі-такі нездарма:
Супакойней не стала.
Як глядзела тады іх сама —
Столькі скрухі не знала.

Вестка ўчора ад сына прыйшла:
Нарадзілася ўнучка.
А ці добра ж усё? Каб магла —
Паляцела б, як птушка.

Меншы з арміі піша ў лісце,
Што чакае дарога.
А куды — не сказаў. І расце,
Кроіць сэрца трывога.

І дачка ўжо нявеста даўно,
Позна з танцаў прыходзіць.
Хоць дарослая, а ўсё адно
Накрычаць не пашкодзіць...

Думы-думкі!..
У лад ім, чуваць,
Клён ля ганку шапоча.
Нібы ў памяць, у заўтра глядзяць
Маці стомленай вочы.

Гора ў бездань нябыту сплыло.
Доляй цешацца дзеці.
Толькі б ціха на свеце было,
Толькі б ціха на свеце...
1961

А ў полі вярба

Р. Р. Шырму

Пякло нясцерпна. Млела ўсё навокал,
Нібы зямлю хто варам абварыў.
Як з рупараў, з адкрытых насцеж вокан
Плыў голас: дыктар штосьці гаварыў.

Пасля раздольна песня загучала.
Здалося, лівень хлынуў з вышыні!
Яе мне маці некалі спявала,
Спрадаючы кужэльнай ніткай дні.

Ах, песня маці! Я забыў на стому,
Забыў на млявасць, што ўсяго звяла.
Мяне сцяжынка ўжо вяла дадому,
У бацькаў двор аселіцай вяла.

Дзе на траве бялеюць ранкам росы,
Дзе кладкі выгнутыя над вадой,
Дзе й я калісьці — загарэлы, босы —
Каня паіў з дзяўчынай маладой...

Дыхнула свежасцю — і лёгка стала,
Пачуўся лесу пошум, плёскаць рэк...
Мой родны край, мая зямля спявала,
Мая любоў, адзіная навек!

А я... здалося, піў, прыпаўшы ніцма
Да ручая з крынічнаю вадой...
Мы часта ў спёку ходзім паўз крыніцу,
Але ці часта п'ём з крыніцы той?
1961

Сцежкі да родных магіл

Тут пахаваны чырвонаармеец Мальшава
Валянціна Мікітаўна 1924 г. нараджэння.
Загінула ў барацьбе з фашысцкімі акупантамі
6.06.1944 г.

Надпіс на абеліску непадалёк ад Невеля

Наперадзе — мосцік драўляны стары.

Ручай безыменны — граніца.

Далей — беларускія пойдучы бары...

"Вадзіцель, ці нельга спыніцца?"

Магілу мінуць не магу я, браток,

Яна вунь на ўзгорачку, блізка..."

Сцяжынкай іду на пясчаны грудок,

Дзе хвойкі наўкруг абяліска.

Што скажа мне, зроблены дбала нажом,

Узорчаты надпіс на блясе?

Чыя тут на ўзлеску, што быў рубяжом,

Гарачая кроў пралілася?

Да роднае хаты, да мілых прысад

Зямляк мой спяшаўся, магчыма?..

Тут спіць Валянціна...

Савецкі салдат...

Звычайная наша дзяўчына.

Для нас, маладых, засталіся ў лугах

Яе несабраныя краскі,

І белай чаромхі дурманлівы пах,

І сонца гарачыя ласкі;

Для нас засталіся абдымкі вятроў

На ўсіх бальшаках і прасёлках,

І музыка ліўняў, і пошум дуброў,

І свіст перапёлак на золку.

Над гэтым салдацкім капцом дарагім

Прашу аднагодкаў: праверце,

Ці не зараслі дзе да родных магіл

Сцяжыны — у полі і ў сэрцы!

1959

Замок

Выбірае
замок для дзвярэй
чалавек,
Выбірае замок,
ды такі — каб навек!
Самы моцны з усіх,
самы хітры замок,
Каб ключы падабраць
аніхто ўжо не змог!
Мне здалося —
хоць я не разгледзіў
як след —
Выбірае замок
камунальны сусед.
Быў пакой у яго —
будзе крэпасць цяпер:
Чалавека, відаць,
смокча смоўж-недавер.
Што ён варты,
твой сціплы набытак,
сусед,
Калі ў сэрцы маім
цэлы край,
цэлы свет!
Калі думкі мае
сёння рвуцца ў прастор,
У бязмежную высь,
да нязведаных зор!
Што мне лебедзь
над ложкам тваім
на сцяне,
Калі тысячы рэк і азёр
у мяне,
Сотні пушчаў дрымучых,
цяністых дуброў, —
Паглядзі:
не замкнута
ўсё гэта дабро...
Вер, сусед:

родны сын твой,
не сын, дык унук
Гэту рэч
кіне прэч,
каб не пляміла рук.
Прымянення ў жыцці
ёй не знойдзе народ —
Хіба што пляткарам
будзем вешаць на рот?
Чалавек на зямлі
будзе жыць без замкоў,
Бо замкі — сваякі
збітых рабскіх акоў!
1957

Любоў мая, гордасць і вера

Згодна плана прадугледжваецца высяленне 75 працэнтаў беларускага насельніцтва з займаемай ім тэрыторыі. Значыць, 25 працэнтаў беларусаў па плану галоўнага ўпраўлення імперскай бяспекі падлягае анямечванню...

З апублікаваных дакументаў аб гітлераўскім плане "Ост."

Дык вось што з табою хацелі зрабіць,
Любоў мая, гордасць і вера!..
Аб гэтым патомкаў прашу не забыць
На сто пакаленняў уперад.

Які нечуваны чакаў прыгавор!
Прымусіўшы гвалту скарыцца,
Тры чвэрці адправіць на голад і мор,
А рэшту — хрысціць у арыяцаў.

Тры чвэрці адправіць за тысячы вёрст
Ад гоняў, дзе й вецер быў родны,
Каб нават памерці да дзедаўскіх гнёзд
Вярнуцца не мог аніводны.

А рэшту пакінуць, каб неслі крыжы,
Каб самі магілу капалі
Для скарбаў тваёй неўміручай душы,
Для сонечных песень Купалы;

Каб сёння, праз дваццаць гадоў усяго,
Нявольнік і раб на Радзіме,
Не мог я маленькага сына свайго
Па продку назваць нашым імем.

Паганаю, чорнай варожай крывёй
Быў план перакрэслен вар'яцкі.
У сховах зямлі шматпакутнай тваёй
Іх дух датлявае ваяцкі.

Гніюць-дагніваюць таго касцякі,
Хто прагнуў знайсці тут прастору.
Табе ж і далей гартаваць на вякі —
У сэрцы сваім непакору.

1959

Сіняя пушча

Значыць, гэта не жарты,
Маці праўду сказала:
"Позна ўспомніў, на жаль, ты,
Сіняя пушчы не стала..."

Сіняя пушчы не стала!
Хіба гэта магчыма!..
Сумна-шэрае гала
Ледзь акінеш вачыма.

Тут іграла калісьці
Неба шумна-вясёла.
А цяпер — абеліскі,
Пні-пянёчкі наўкола...

Толькі воддаль на ветры
Дзве яліны крывыя,
Быццам могільнік гэты
Сцерагуць вартавыя.

Дзе ж ты дзелася, пушча?
У палац твой зялёны
І спякотай і сцюжай
Я прыносіў паклоны.

Летам выбежыш рана,
Схопіш кошык лазовы
І ляціш, расхлістаны,
Пад зялёныя сховы.

Тут усё нерухома.
Дакранешся да лапак —
І пакоціцца холад
За каўнер між лапатак.

Ды і колюцца ж лапкі!
Толькі ты іх не чуеш:
Чарнагрывыя бабкі
Асцярожна карчuess.

Як жа ў засень ад сонца
Пахаваюцца росы,
Будзеш слухаць бясконцы
Гоман-спеў стогалосы.

Колькі іх тут, бывала,
Шумаў-гукаў лілося!
Колькі казак не стала!
Колькі песень звялося!

Колькі песень няспетых
Тут навек пахавана!
Колькі срэбрана-светлых
Ручаёў абарвана!..

У якія ж турботы
Я, зямляча, паверу?
Ці падумаў, на што ты
Апускаў тут сякеру?

Дзед твой спадчыну бацькі
Дзецям цэлай пакінуў.
Як жа мог ты пазбавіць
Гэтай спадчыны сына?

Ганарыўся па праву
Продак пушчаю Сіняй.
Як жа мог ты пазбавіць
Гэтай гордасці сына?

А напэўна ж захочаш
Ты патомкам далёкім
Смела глянуць у вочы
З сэрцам чыстай і лёгкім

Гэта права займееш,
Калі ў працы кіпучай
Кожны пень ты заменіш
Новай Сіняю пушчай.
1960

* * *

Дзецям нашым, самым блізкім кроўна,
Мы даём жыццё навечна ў дар.
І для іх далёка не ўсё роўна,
Хто іх бацька: раб або змагар.

Дзеці вырастуць і запытаюць:
Што зрабіў, што здзейсніў ты ў жыцці?
Ці памог свайму народу, краю
Цалю ўперад хоць адну прайсці?

Што ўсяляў ты ў сэрцы юных, бацька?
І чаму вучыў іх цягам дзён:
Можа быць, перад ярмом згібацца
Ці капейцы біць зямны паклон?

Гэта вельмі важна, вельмі-вельмі:
Дзецям — жыць і свой трымаць адказ.
Дык няхай жа сорама-стыд пякельны
Не пячэ іх за нядбайных нас!..
1960

На канцэрце ў сталіцы

Сустрэты воплескамі ў зале,
Нясмелым крокам з-за куліс
Хлапчына выйшаў да раяля —
Нязвыклы з рампаю саліст.

Ён пакланіўся з далікацтвам
І над сабою песню ўзняў.
Сяброўка верная юнацтва!
Я твой нястрымны ўзлёт пазнаў.

Ці ж не такой цябе я ведаў:
За шумным хрэсьбінным сталом
Ты весяліла ўсю бяседу,
Ажно звінеў, бы шклянка, дом.

Ці ж не з табой я сустракаўся
У полі жніўнаю парой,
Калі туман вячэрні слаўся
Па свежай пожні пад гарой.

Была без сцен і вокан зала,
І толькі люстрай месяц віс.
А перапёлка выклікала
Да самай рانیцы на "біс".

І клёны, стомленыя клёны,
Цябе правёўшы да сяла,
Ўсю ноч прапляскалі ў далоні —
За сэрца надта ж узяла!

Відаць, і ён прыйшоў з табой
Адтуль, дзе звеку ты жывеш,
Дзе пыл глытаеш малацьбою,
Дзе летняй спёкай ліўні п'еш,

Дзе шлях зімовы палазамі
Акампаніруе табе...
І бачыш — вас запаважалі:
Уся сталіца ў ладкі б'е!
1960

Роднае слова

Пры суседзях у вёсцы нялоўка
"Невучоным" сябе паказаць,
І пільнуецца хлопец, каб слоўка
Так, як кажучь яны, не сказаць.

Мовы ён не забыўся, вядома,
Гэтых простых і сціпрых людзей.
Толькі ён ужо год, як не дома,
І на дом не ўскладае надзей.

Маці песню малому спявала
Пра духмяны ў бары чабарок...
Песня сыну нялюбая стала,
Як пакінуў бацькоўскі парог.

Ад калыскі знаёмыя рэчы
Ён па-іншаму ў хаце заве
Маці туліць хусцінаю плечы:
"Што ж, і пэўна... не ў вёсцы жыве"

Ёй не ў крыўду сынкава пагарда...
Друг высока абучаны мой!
Сёння матчынай мовы, а заўтра
Засаромішся маці самой?

Ведай: роднае слова грымела
Між агністых сцягоў барыкад,
За свабоду адважна і смела
Заклікала ў паход, як набат.

Родным словам мы грознай парою
Гуртавалі шыхты змагароў,
З родным словам на вуснах герояў
Запякалася згусткамі кроў.

За яго паміралі і гіблі,
Каб на здзекі і глум не аддаць,
Каб магі нашы песні і гімны
У вяках на планеце гучаць.
1957

* * *

Мне з кожным годам даражэй
Твае, вясна, дары-гасцінцы,
Здаровы хмель тваіх дражджэй
У кожнай тоненькай сцяблінцы.

Мне ўсё мацней карціць пачуць
Званочак срэбны ў паднябессі.
Прыпільнаваць, калі чуць-чуць
Падснежнік выгляне на ўзлессі.

Я прагным сэрцам п'ю настой
Тваіх парому х і баюся,
Што развітаюся з табой,
А ўдосталь так і не нап'юся.
1960

Свята зямлі

Першы гром быў сёння ўночы.
Дождж да дня шумеў вясёла.
Ранак выгарашчэў вочы,
Як дзіця, глядзіць наўкола.

Што за ноч магло зрабіцца!
Перайначана ўсё чыста:
Поле дыша і дыміцца
Парай лёгкаю празрыстай.

Набрынялыя пупышкі,
Раскалоўшыся ад грому,
Прыбіраюць цветам пышным
Кожнай яблыні карону.

Траўка вылезла ў канаўцы,
А ў бары — чуваць за мілі —
Музыканты-выканаўцы
Конкурс майскі яб'явілі.

О зямля!
Ты ўся ў абновах!
Ты ў мільён званочкаў звоніш,
Ты на ста п'явучых мовах
Весняй радасцю гамоніш.

Ты смяешся так шчасліва,
Што адразу ясна стала,
Як ты доўга, як цярпіва
Свята гэтага чакала!
1960

Не пытайся, маці

Не пытайся, маці,
Не шукай прычыны,
Вечарамі ў хаце
Не трымай дзяўчыны.

Ёй нялёгка, мабыць,
Расказаць пра тое,
Што так моцна вабіць
Сэрца маладое:

Ці таполяў стромкіх
Таямнічы шолах?
Ці зарніц далёкіх
Пераміг вясёлы?

Ці мядункі ў лузе
Водар вечаровы?
Ці вачэй і вуснаў
Змовы-перамовы?..

Не пытайся ж, маці,
Не пярэч ты выйсці:
І цябе ў семнаццаць
Сон не браў калісьці.

Не пытайся ўвечар,
Не сварыся ўранку:
Маладым не вечна
Сустракаць заранку.
1961

* * *

Часцей, часцей прыпамінай
Імёны паўшых смерцю храбрых
За родны край, наш мілы край, —
Каб над зямлёй, што млела ў ранах,
Плыў гэты сіні-сіні ранак,
Цвіў гэты белы-белы май, —
Часцей, мой друг, прыпамінай!

Прыпамінай часцей, мой друг,
Імёны тых, што ўсё зрабілі —
Вышэй усіх тваіх заслуг,
Што, як і ты, да слёз любілі
Маністы ўвосень на рабіне
І ў росных смолках майскі луг, —
Не забывай пра іх, мой друг!..
1960

* * *

Лёгкая, як воблачка,
Як прыпеўка ў песеньцы,
У бліскучых лодачках
Збегла ўніз па лесвіцы.

Стала на пагорачку,
Глянула навокала,
"Ой, як сёння хораша!" —
Ад здзіўлення войкнула.

Дзе ж яно, прызнайцеся,
Шчасце ў сэрцы змесціцца,
Калі да шаснаццаці
Не хапае месяца!

Я ўсміхнуўся ветліва —
Проста так, па шчырасці.
Паглядзела здзекліва:
"Ой, які маршчыністы!

Як яму не сорамна
Быць такім няўклюдаю!"
І пайшла, вясёлая,
Вуліцаю людная.

Лёгкая, як воблачка,
Як прыпеўка ў песеньцы,
У бліскучых лодачках —
Не мая равесніца.

* * *

Я на поплаў вийшаў,
Клічу цябе ў сведкі:
— Паглядзі, як вышыў
Май даліну ў кветкі!
Як вясна бушуе
І як цешыць вока!..
Толькі ты не чуеш,
Ты — яшчэ далёка.

Я спыніўся ў лесе
І заву: — Паслухай!
Сосны з паднябесся
Больш не сыпяць скрухай
Радасць, ласку ў шуме
Распазнаў я лёгка...
Толькі ты не чуеш,
Ты — яшчэ далёка.

Сеўшы ў човен хісткі,
Я ізноў гукаю:
— Дзе ты? Адзавіся!
Я даўно шукаю.
Так заву-крычу я,
Аж трымціць затока...
Толькі ты не чуеш,
Ты — яшчэ далёка.

Ты далёка дзесьці,
Хоць і побач, можа.
Зразумеў я ўрэшце,
Што судзіў мне божа:
Колькі я б ні клікаў
Лішняя Марока:
Той, што ў снах узнікла,
Вечна быць далёка.
1960

Лесам песня ішла...

Сосен зябкія плечы
Цішыня спавіла.
Мне насустрач здалечы
Лесам песня ішла.

Вечаровай часінай
Зазвінела ў глушы
Нерастрачанай сілай
Чыстай юнай душы.

І было зразумела:
Тут не сорамна ёй
Нечаканай, нясмелай
Першай тайны сваёй.

Тут баяцца не трэба,
Што пачуюць цябе.
Тут ёй кожнае дрэва
Спагадае цяпер.

Я стаю за ядлоўцам —
Хай спакойна міне...
І вянок на галоўцы,
І каса на спіне.

А ў руках — басаножкі:
Назнарок іх зняла,
Каб адчуць, як патрошкі
Сцежка стыць пачала.

Крочыць просекай-сценкай,
Як тунелем, адна.
Маладой-маладзенькай
Мне здалася яна.

І — на подступах ночы —
Добра бачна было,
Што спяшацца не хоча
Гэта песня ў сяло.

1960

Дачка рыбака

Сядзела на лаўцы
Пад фрэнчам хлапечым
І ўсё буркавала
Каханку аб нечым.

Прыгожых у шчасці,
Бязгрэшных у тайне,
Іх так і застала
Над рэчкай світанне.

Вясёлы вятрыска
Вітаўся з кустамі, —
Арэшнік шурпатымі
Шорхаў лістамі.

А ў небе, а ў небе
На захад, на захад
Імчаліся шустрыя
Хмаркі наўзавад.

Агніста-барвовым,
Нявыцвілым, яркім
Усходзіла сонца
Над ліпавым паркам.

Да белае хаткі
На стромкім абрыве
Плыў човен рыбацкі,
Бясшумны, як прывід.

У хатцы ж матуля
Тым часам устала,
Глядзела і веры
Вачам не давала:

Дачушаччын ложка
Пустое, прыбраны,
Яшчэ з учарашняга
Не расе діл аны...

Вядром загрымеўшы,
Выходзіла ў сенцы,
І гнеў падымаўся
У матчыным сэрцы.

— Заб'ю тую шэльму,
Вурчала старая, —
Хіба што не прыйдзе
Дадому жывая!..

А "шэльма" не чуе,
Шчаслівая "шэльма"
Матулінай кары
Баіцца не вельмі.
1960

* * *

Цуд тварыўся — я праспаў:
Снег дасвеццем перапаў
Рана-рана.

І ляжыць ён на дварах,
На парканах, на дравах —
Чысты-чысты.

Для гасцей абрус у нас
Сцелюць гэтакі якраз
Белы-белы.

Счараваў вяскоўцаў снег:
Хоць бы слова, крык ці смех,
Ціха-ціха.

Моўчкі й я стаю ў цішы,
І так лёгка на душы,
Светла-светла...
1960

* * *

У тым сяле, дзе я не быў ніколі
І нават дзе яго шукаць — не знаю,
Ёсць хата ў яблынях, парог якое
Я толькі ў сне парой пераступаю.

І зноў і зноў там, ледзь сцямнее ў полі,
Хаджу, як прывід, з вечара да ранку —
Ўсё заповітную шукаю брамку
У тым сяле, дзе я не быў ніколі.
1961

* * *

Не пакідай мяне, мой светлы сум,
З табой мне хораша на адвячорку
Хадзіць і слухаць лесу ціхі шум,
Пакуль суцэмак не запаліць зорку.

У небе хмаркі, як абрыўкі дум,
Пльывуць туды, дзе сонца сядзе хутка.
Гусцеюць цені у лясных закутках...
Не пакідай мяне, мой светлы сум.
1961

* * *

Мой сіні бор, мой родны бор зялёны!..
Ён ёсць у кожнага — свой бор, што вабіць,
Свой мілы кут, свае бярозы й клёны,
І ёсць свая лясная тайна, мабыць...

Дык будзь жа ты навек багаслаўлены!
Адзін ты знаеш, дружа мой маўклівы,
Які быў я ў цябе ў гасцях шчаслівы,
Мой сіні бор, мой родны бор зялёны!..
1961

* * *

Як ты грымела, як бабахала,
Мая рабінавая ноч!
Стокрылы вецер дол аблахаваў
І вобзем кідаўся наўзбоч.

Як быццам тоўшч нябёс валілася
Трашчала так над галавой.
І толькі сэрца весялілася,
Здранцвення скінуўшы павой.

Маланкі бліскалі, мігцеліся,
Як стрэлы, жыхалі здалёк.
І не згадаць, куды ён цэліўся,
Сляпы, разгневаны стралок.

То залатымі драгаванкамі
Крамсалі неба ўшыр і ўдоўж,
І, як прышпораны маланкамі,
Ляцеў лавінай гулкай дождж.

Нібы дзяцюк, якога здалечы
Да мілай сцежкі прывялі,
Ён упіваўся, прыпадаючы,
У вусны смяглыя зямлі.

Калі б ты знала, ноч грымотная,
Як дыхаць стала мне вальней,
Якой задухі Вяззе моцнае
Пашкуматала ты ўва мне!

Прыйдзі ж расстайнаю гадзінаю,
Як дазіхцяць маланкі воч,
І грымні песняй лебядзінаю,
Мая рабінавая ноч!
1961

Хлопцы з вёсак

Хлопцы з вёсак
Ідуць
Людзям песні дарыць на шчасце.
Дзецюкі,
Што радзіліся
Ў той знепакоены год,
Калі хмары на Захадзе
Пачыналі трывожна згущацца
І вайна ўсё бліжэй
Падступала да нашых варот.

Маладыя паэты
Выходзяць
На сваё веснавое ворыва,
Дзецюкі,
Што глядзелі
З кляновых калысак на свет,
Калі недзе далёка,
З кляймом адшчапенца і ворага,
Бочкі рабіў Дубоўка —
Купалаўскай хваткі паэт.

Рукі
Прывыклі к фуганку,
Адвыкшы трымаць аловак.
Сэрца,
Што сонца расплэсквала,
Сціскаў абручамі боль.
Каб не забыць дарэшты
Водару роднага слова —
Бясконцымі вечарамі
Ён сам размаўляў з сабой.

Маладыя паэты
Пройдуць сцежкі свае
Шчаслівейшымі,
Чым настаўнікі іх,
І на родным бацькоўскім двары
Будуць вольна, без боязі

Гаварыць беларускімі вершамі.
Хлопцы з вёсак!
Якой незвычайнай пары
Песняры!..
1961

* * *

Люблю цябе, жыццё, любоўю кроўнай.
Я не нахлебнік твой. Я на зямлю
Не для таго прыйшоў, каб жменяй поўнай
Уцехі браць. Я — аддаваць люблю.

Тым, што зрабіў, любоў я вымяраю.
І калі мой апошні час праб'е,
Павінен ведаць я, што паміраю,
Аддаўшы ўсё да кропелькі — табе.
1960

Салдатка

Доўга крочыла сцежкай,
Паўз лес,
На пагорак знаёмы,
Дзе па пахі ялінам
Падняўся гушчар малады.
Вось і тая мясцінка —
Прагаліна ў хмызе зялёным
Божа,
Хто быў на свеце
За іх шчаслівейшы
Тады?

Тут калісьці яна
Сарамліва шаптала:
"Не трэба...
Вунь вавёрка цікуе
І сонца праз голме глядзіць..
А цяпер...
Пастаяла крыху,
Ціха ўскрыкнула,
Згрэбла
Пасмы ў пальцах на вочы
І ўпала падкошана ніц.

І, нібы на магіле,
Забілася ў сутаргах моцна.
Даўшы волю слязам,
Прытуляе да сэрца ўспамін.
Сунімі ж гэты плач
Непадкупнаю ласкаю,
Сонца!
Выгры слёзы яе
Ручніком чарадзейным
Сваім!

Нават дзе ён загінуў —
Ёй ведаць
Не суджана лёсам.
Ці ў зямлі пахаваны?

Ці хмаркай над светам пльве?
Колькі год, як яна —
Удава з дзевятнаццаці вёсен —
Ходзіць плакаць
На стрэчу з мінулым,
Што ў сэрцы жыве...

Дзесь ракеты ляцяць,
Дыпламаты спрачаюцца чынна.
Дзесьці Афрыкі сэрца
Напялася лукам тугім...
А ў кустах,
На праталінцы,
Як на магіле, жанчына —
Гладзіць-водзіць няўцямна
Рукою
Па доле сухім.
1962

Сустрэча ў снах

Ад той распачна-радаснай,
Незабыўнай давеку вясны,
Калі ў сэрцы бурліў крыгалом,
Вось каторы ўжо год
У мае неспакойныя,
У мае несалодкія сны
Прыходзіць начамі
Пясняр пралетарскі Чарот.
То ён бачыцца мне —
Малады,

кучаравы,
вясёлы,

У кашулі

у вышытай

Лёгка ідзе па зямлі,
І вітаюць яго,
Пазнаюць беларускія сёлы,
Дзе ён гасцем
Жаданым і любым
У кожнай сям'і.
То на плошчы святочнай
Пад гукі ўрачыстага гімна
Верш забыты чытае,
І слухаюць сцішана людзі:
"Не расіце слязамі
Вы брацкіх магіл...
Так было, але гэтак —
Не будзе!"
То здаецца: ў пакоі маім,
Засядзеўшыся позна,
Нахіляецца нізка,
З балючай тугой у вачах,
І пытае даверліва:
— Слухай,
Табе не бывае боязна?
На цябе не находзіць
Пракляты агідны страх?..
"Мне не страшна!" — крычу.
Пудкі сон атрахаецца мігам.

Льецца сонца ў акно.
Дождж прайшоў —
І звіняць капяжы.
Мне не страшна.
На вуліцы —
Ластавак радасны цвіргат.
Мне не страшна!
За ўзгоркі спльваюць
Хмар цёмных глыжы.
І не будзе мне страшна,
Бо вечна шумець навальніцам.
І не будзе мне страшна,
Бо вечна траве зелянець.
Вечна сонцу купацца
Ў лясных беларускіх крыніцах,
І няўрымслівай песні
У вечным паходзе
Звінець!
1962

Сям'я

Што такое сям'я? —
Вучаць юныя лектары часта.
У дыскусію я
Не палезу з такімі спрачацца.

Што такое сям'я?..
Помню, жыў цераз вуліцу фельчар.
Падымаўся да дня,
А вяртаўся, змарыўшыся, ўвечар.

Зашугала вайна.
Ён пайшоў у атрад неўзабаве.
Засталася адна
З пецярэма пагодкамі баба.

Да яе на зары
Уварваліся ў дом паліцаі:
— Дзе твой муж? Гавары!
Скажаш праўду — жыццё абяцаем.

— Не ўпірайся дарма.
Дзе ён лечыць бандытаў? Паказвай!
А то здохнеш сама
Ты з усім сваім вывадкам разам!

У падвале ўсю ноч
Жонка моўчкі, каб дзеці не чулі,
Не прыжмурыўшы воч,
Заклінала іх бацьку ад кулі.

І яе, і малых
Расстралялі за вёскай, на ўзлессі.
Мы на могілкі іх,
Адкапаўшы, праз дзень перанеслі.

Чорны, нібы зямля,
Крочыў вуліцай згорблены фельчар...
Што ж такое сям'я,
Аб якой мы спрачаемся вечна?

1962

Суд

У перапоўненай вялізнай зале
Ідзе працэс над бандаю забойцаў,
Што памагалі ў дні вайны фашыстам
Страляць, і вешаць, і паліць людзей.

У перапоўненай вялізнай зале
Клапоча столькі гневу, што хапіла б,
Каб спапяліць не толькі гэту банду,
Але і тых, што уцяклі ад кары,
І ўсіх, хто прагне зноў людской крыві!..

А суд праўдзівы...
Суд глядзіць у залу
І ўжо не сотні розных твараў бачыць —
Адзін суровы твар жанчыны-маці,
Акамянелай ад пакут і гора,
Без слёз у выцвілых сляпых вачах.

Ужо каторы год ускрай дарогі
Яна стаіць над брацкаю магілай,
Дзе прах дзяцей, што вынашаны ёю,
Якім яна калісьці падарыла
Прыгожы, казачна-дзівосны свет.

Акрытая каменнай шэрай хусткай,
Яна не можа пакрануць рукамі,
Каб пад прысудам падпісацца першай.
Але крычыць нямым жахлівым крыкам
Як каменны нераскрыты рот:
"За што? Скажыце мне, за што? О, людзі!"
І людзі чуюць страшны голас маці.
І чуе суд. І чуе ўся планета.
Хай не працнецца ў чалавеку звер!
1962

* * *

Я хацеў бы слова даць любові,
Хай яна гаворыць — у любові
Болей права і заслуг высокіх
Перад светлым імем чалавецтва.

Я хацеў бы слова даць любові, —
Хай бы зноў і зноў свае абдымкі
Прасцірала радасна-нястрымна,
Як дзіця, што сустракае маці...

Я хацеў бы слова даць любові
Бо мілей за ўсё на цэлым свеце
Слухаць мне яе праўдзівы голас,
Неспадманны, першародна-чысты...

А павінен я, а мушу слова
Даць другой неўтаймаванай сіле:
— Саступі, любоў, чаргу і месца,
Хай нянавісьць выкажацца сёння.

Не шкадуў аддаць на час трыбуну —
Ты раней прыйшла ў людскія сэрцы,
І ў цябе яшчэ ў запасе вечнасць.
А нянавісьць вечна жыць не будзе...

Ты маёй нянавісці не бойся.
Бойся той, што вырасла з няпраўды,
Што народжана ва ўтробе звера —
Крыважэрная дачка насілля...

А мая нянавісьць толькі хоча,
Каб ярчэй палала сонца праўды,
Каб, адзіная на цэлым свеце,
Ты, любоў, заўсёды панавала.
1957

Мяне вучылі асцярожнасці

Мяне вучылі асцярожнасці
Амаль не кожны божны дзень:
"З начальствам поруч
Часам можна йсці,
Ды не ўступі на іхні цень!

Лепш асцярожненька, з аглядкаю.
Навошта лезці на ражон?
Не зберагуць і бацька з маткаю,
Калі сябе не зберажом!

Ва ўсім сярэдзінкі трымайцеся!
Ці вам абрыдзелі харчы?
І белы хлеб у вас, і маселца,
І сон спакойны уначы...

Дзе небяспечна — не сварыцеся,
Кусайце лепей спадцішка!
І праўду вы не гаварыце ўсю,
Бо пасмяюцца з дзівака...

Сядзіце моўчкі ў ціхай гавані,
Дзе буры чуюцца ледзь-ледзь..."
З кім?

З малаверамі плюгавымі
Мне ў ціхай гавані сядзець?

Не стану лгаць — вы шмат дабіліся:
Сярод малых і важных спраў
Фальшывай песні вашай міласці
Я неаднойчы давяраў.

І ўсё ж я горды нашай рознасцю!
Таму й хачу не напаказ
Сказаць з усёй неасцярожнасцю:
Як мне агідна слухаць вас!
1962

Ананімшчыкі і безыменныя пісьмы

Ананімшчыкам стала цяжэй.
Ананімшчыкі проста пакутуюць.
Што за час наступіў?
Што за людзі такія пайшлі?
Ананімцы не вераць!
Нават сотнямі чутак падкутую,
Не прымаюць да ўвагі,
Куды ты яе ні пашлі!

Спачуваю вам, бедныя!
Разумею, што гэта нялёгка —
Пашчу воўчую мець
І нікога жыўцом не глынуць!
Праўда, жужалю можна
У той жа канверт
Напялёжкаць
Ды знячэўку на голаў
Суседу ці сябру лінуць...

Толькі ёсць
Толькі ёсць безыменныя пісьмы
Другія.
Гэткіх пісем ніколі ў жыцці
Не пісаць слімакам.
І яны, тыя пісьмы,
Бясконца для нас дарагія,
Не начальству пасланы —
Радзіме,
Народу,
Ваякам.

З іх скупымі радкамі
Свет цэлы сягоння знаёмяць
Мураванья сцены
Старых пагранічных фартоў:
"Нас пяцёра было.
Паміраем, але не здаёмся",
"Мы стаялі насмерць, да канца.

Вораг тут не прайшоў!".

Не ад страху — о не! —
Засталіся яны безыменнымі.
Ад бястрашна святаго.
Ад беззапаветнай любві.
Вы таксама чытайце іх, вы,
У каго яшчэ ў венах
Учарашнія страхі пульсуюць,
Дрыжаць у крыві.

Невядомых герояў радкі
Будуць ззяць над эпохамі
І тады,
Як пасля незлічоных
Гвардзейскіх атак
Згіне подласць
І з ёй
Прападзе ананімка апошня —
Безваротна,
Бясследна,
Як кінуты ў мора
Пятак.
1962

Снягурачка

Горад ёлкамі пахне,
Ёлкі пахнуць узлескам,
Ёлкі казкамі пахнуць,
Ласкай маці, маленствам.

Ёлкі пахнуць смалою.
Пахне святам на рынку.
Брат з сястрычкай малою
Выбіраюць ялінку.

Хлопчык, жвавы і бойкі,
Падступае і чынна:
— Гэта елачка колькі?
— Два, — сказала жанчына.

— Два? — збянтэжыўся хлопчык.
А ялінка — такая,
Што адвесці ўбок вочы
Проста сілы не мае.

Адступіўшы паўкроку,
Памаўчаў ён хвілінку
І, ўздыхнуўшы глыбока,
Паглядзеў на дзяўчынку:

— Дай рубель свой, Алёнка,
Бачыш, плацяць жа людзі.
— Дык тыда наша ёлка
Без снягурачкі будзе!
Нам жа мама сказала:
"Больш не дам ні капейкі!.."

Да ялінкі ж удалай
Дзядзька блізіцца нейкі.

Пэўна, возьме ён, возьме —
Знікне дзіўная казка.
Хлопчык кінуўся: — Вось вам
Два рублі! Калі ласка!..

Як жа важна і горда
Нёс красуню дадому —
Любаваўся ўвесь горад
І зайздросціў малому.

І каму было згледзець,
Як на вейках дзяўчынкі,
Дакрануўшыся ледзьве,
Раставалі сняжынкi.
1963

* * *

Ноч.

Цішыня.

На вулцы — ні душы.

Стаю і слухаю, як у цішы

Зрываецца з галінкі спелы яблык.

Ударыўшыся аб здранцвелы сук,

Ён глуха, мякка жвякне ў баразну.

На сенавал пайду крыху азяблы,

І доўга-доўга, аж пакуль засну,

Наліваў белых буду слухаць стук.

А раніцой

Смяшлівая дзяўчынка,

У шэрачках-вяснушках,

Са шчарбінкай,

Іх у лубянку пазбірае ўсе

І возьме самы ўдалы, залацісты,

Крамянабокi, вымыты ў расе,

Патрэ ў далонях (яблык, як навошчаны,

Аж заскрыпіць) і, з марамі дзявочымі,

На сонца гляне праз яго: свіціца!

І ў хату водар жніўня панясе.

Маё бяссонне ў хату панясе.

1962

* * *

Я хаджу, закаханы
У твае краявіды,
І шапчу як прызнанне:
О, мой край дарагі!
Зноў нясу табе ў споведзь:
І трывогі, і крыўды,
І надзеі, і ўцехі,
І любоў, і грахі...

Колькі доля ні судзіць
Мне далёкіх вандровак —
Я вярнуся навечна
Ў засень клёнаў тваіх.
Толькі з роднага долу,
Толькі ў роднай дуброве —
Як не дрэвам, хоць зёлкай
Прарасту для жывых.
1962

* * *

Не адбірайце музыкі ў паэта,
Заканадаўцы паэтычных мод!
Яна з ім дружыць ад стварэння свету,
Ва ўсякім разе — сотні соцень год.

Не адбірайце!
Мала толку ў спробах
Пазбавіць музыкі душы парыў.
Глядзіце лепей, каб разумны робат
Замест паэта не загаварыў.

І марна хтось прарочыць там, гадае,
Ці той, ці іншы з будучыняй верш.
Няхай жыве паэзія, якая
Узрушыць сэрца чулае найперш!
1962

* * *

Манатонна, жаласна і сумна
Птушка свішча ў гушчары альховым.
З гарадскога вырваўшыся тлуму,
Я ляжу ў траве пад ціхім сховам.

Ад таго, што сумна й мне чамусьці,
Так прыпаў да сэрца неадчэпна
Гэты свіст самотнай птушкі ў кусце,
Што ляжаў бы тут і слухаў вечна!..

Раптам бачу: між кустоў дзяўчынка.
З ярка-сінім факелам шалфею,
Крочыць ціха вохкаю сцяжынкай,
Як маленькая лясная фея.

Я знячэўку падхапіўся нават:
Можа, гэта проста мне здалося?
— Ты не фея? — запытаў ласкава.
— Не, — крутнула галавой, — я — Зося!

І пайшла... А песню перабіла.
Сціхла птушка. Зноў ляжу ў траве я.
Ах ты, фея! Што ж ты нарабіла!
Ты спалохала мне казку, фея!

Я гляджу на сцішанае неба.
Дзесьці побач — конікавы строкат.
Як жа часам чалавеку трэба
Апынуцца ў казцы ненарокам!
1962

Балгарскаму брату

Брат мой!
Кроў Леўскага ў жылах пульсуе тваіх.
Кроў Каліноўскага ў сэрцы стукоча маім.
Каты свабоды павесілі іх абаіх.
Дзеці свабоды ім славу пяюць абаім.

Тут, у гарах і далінах, стагоддзе назад
Смелы і горды апостал свабоды хадзіў.
Там, каля Гродна і Вільні, мужыцкі атрад
Брат яго, родны па духу, на бітвы вадзіў.

Што за бяда, што не зналі адзін аднаго?
Гэтых імён у душы маёй не разлучыць.
Кожнае з іх — гэта частачка сэрца майго.
Кожнае з іх для мяне, нібы клятва, гучыць.

Стань жа упоплеч, мой друг, і на хвілю замры!
Дай памаўчаць перад памяццю верных сыноў,
Што ненавідзелі болей за ўсё на зямлі
Бляск ятаганаў злавесны ды свіст бізуноў.

Вось мы з табою — нашчадкі шчаслівых іх —
Рукі злучылі ў замок перад светам усім.
Брат мой!
Кроў Леўскага ў жылах пульсуе маіх!
Кроў Каліноўскага ў сэрцы стукоча тваім!
1963

Незвычайны сувенір

Дарога віецца
Над пльыткаю Струмай.
Пад шынамі гравій
Лагодна шуршыць.
Глядзі і любуйся,
Любуйся і думай,
Як добра на свеце
І хораша жыць!

Высозныя горы,
Як сцены, абапал.
То воддаль адступяць
Ад Струмы-ракі,
То блізенька-блізенька
Сыдуцца раптам,
Як быццам бы хочуць
Узяць у ціскі.

З-за выступу стромы,
Як прывід,
Мужчына
Выходзіць насустрач.
Куды і адкуль?
Спыніліся,
Стрэльба з мяшком
За плячыма,
І тры курапаткі
Вісяць пры баку.

Знаёмімся.
Горац — сардэчны і мілы —
Вымае цыгары —
Адменнейшы пах!
Гаворыць:
— Вы ў пушчах
Фашыстаў грамілі,
А я — партызаніў вось тут,
У гарах...

І дзеліцца шчыра
Са мною здабычай:
— Вазьміце...
Што словам не здолеў сказаць..
Не знаю,
Ці ёсць у іх
Гэтакі звычай,
Але падарунка
Не мог я не ўзяць.

— Ну, дай Бог удачы!
— Шчаслівай дарогі!..
І зноў панарама
Насустрэч бяжыць:
Скалістыя кражы,
Распадкі,
Адгор'і.
Зноў гравій пад шынамі
Мякка шуршыць.

Дарога віецца
Над пльоткаю Струмай,
Дзе шэрыя скалы
Імхі аплялі.
Глядзі і любуйся,
Любуйся і думай,
І думай —
Пра брацтва людзей
На зямлі.
1963

* * *

Балгарская сіняя раніца,
Балгарскае неба ў акне.
Пахучай салодкаю баніцай
Частуе балгарка мяне.

Спагадна пытае, ці змораны,
Ці доўгай дарога была,
І родам адкуль я: ці з горада,
Ці, можа, з такога ж сяла?..

Хвіліна узрушання цёплага
Мяне перанесла дамоў:
Як быццам вярнуўся я з Поплава,
Ад зябкіх начлежных дымоў.

Матуля гарачыя дранікі
Скідае з патэльні хутчэй...
Балгарская сіняя раніца
Струменіцца з чорных вачэй.

О маці! Любоў непадкупную
Я ў позірку іх пазнаю,
І долю тваю шматпакутную,
І гордую веру тваю.

І знаю цяпер я напэўнае,
Чаму мне так любы яны —
Другары, браты мае крэўныя,
Балгарыі слаўнай сыны.
1962

Думка з юбілейнага вечара Элісаветы Баграны

Мне здалося на момант:
Чайку белую
Раптам убачыў я,
Што да ўцёса ляціць
Над агромністым
Морам любові,
І адчуў,
Як на сэрца мне
Пырснулі пырскі гарачыя,
Калі зала грымела
Магутным раскатам
Прыбою.

Потым чайка растала,
Уцёс абярнуўся трыбунай —
Нібы з хваляў,
Паэтка паўстала
І прыгожай,
І мудрай,
І юнай.

Той хвілінай
Я думаў пра шчасце
І чамусьці —
Пра Сінія скалы,
Што ўзнесліся горда
Над горадам Слівенам.
Шчасця паэтам
Заўсёды ў жыцці не хапала,
І ўсё ж яны могуць быць
Вельмі шчаслівымі.

Толькі трэба глядзець высока!
Трэба ўперад ісці далёка!
Непахісна і без апаскі —
Дарогаю самай цяжкой:
Ад таных пахвал і ласкі
Насустрэч
Любові людскай.

I калі
Паміраць у бітве
Ці падаць без сіл у знямозе —
Дык толькі на гэтай дарозе!
Толькі на гэтай дарозе!
1963

Музей у Тырнаве

Незвычайны музей
Я наведаў у Тырнаве слаўным —
Старажытнай сталіцы
Гасціннай балгарскай зямлі.
Гэты мур заімшэлы
У час незапамятна-даўны
На пагрозу і страх
Заваёўнікі-туркі ўзвялі.

Тут, у змрочных скляпеннях,
Дзе сцены ў крывавах падцёках,
Янычары каралі
Бясстрашных балгарскіх сыноў,
Косці трушчылі ім,
Каб не думалася аб уцёках,
Прыпякалі жалезам калёным
Пасля бізуноў.

Разглядаю ў кутку эскпанаты:
Масіўную дыбу,
Ланцугі і калодкі,
Жалеза брусы, кайданы...
— Гэй, другару!
Зірніце
На гэту каменную глыбу:
Вязень выдраў рукамі яе
З мураванай сцяны...

Мы гаворым пра вязня,
Што некалі рваўся з няволі,
А пра тое маўчым,
Што нам так зразумела без слоў.
Што жахлівыя цені былога
Ніколі-ніколі
На зялёныя схілы Балканаў
Не вернуцца зноў!
1963

Песня балгаркі

Вяршыні залоцячы ярка,
Над Віташай сонца ўстае.
На мосце Каменным балгарка
Забытую песню пяе.

Аб горкай нядолі мінулай
Мне песня расказ павяла,
І нечым далёкім дыхнула,
І вельмі знаёмай была.

Мелодыя смутку і скрухі
Да болю напамніла мне
Аб песнях маёй Беларусі.
Аб нашай лясной старане.

Напэўна, мы роўна цярпелі
Да суднай гадзіны свой лёс,
Што гэтак аднолькава пелі
На мове праклёнаў і слёз.

Я слухаю песню балгаркі,
А сэрца забыць не дае,
Што недзе вось гэтакі ж яркі
Над Тайнаю дзень устае.
1963

* * *

Хіба калі-небудзь
Забуду я край,
Дзе горныя пікі
Снягамі пакрыты,
Дзе белья домікі
Лозамі ўвіты,
Дзе промні, як струны,
Звіняць самавіта, —
Хіба я забуду
Той казачны край?

Хіба калі-небудзь
Забуду я край,
Дзе мілая Софка
Віно разлівала,
Віно разлівала,
Хлеб-соль падавала,
Пяшчотную ўсмешку
За вейкі хавала, —
Хіба я забуду
Гасцінны той край?

Хіба калі-небудзь
Забуду я край,
Дзе кроў маіх продкаў
Свабоду крапіла,
Дзе ружы не вянуць
На брацкіх магілах,
Дзе помнікі славы
На ўсіх небасхілах, —
Хіба я забуду
Братэрскі той край?
1963

Высока ў гарах

Высока ў гарах я думаю
Пра славу маёй старонкі.
Чаму так найшло — не знаю.
У думак — свая дарога.
Ці, можа, што гэтка чысты
Снег на вяршынях стромкіх?
Ці што нада мною сонца
Ды неба, а больш — нічога?

Калі ты ўзвышаўся, край мой,
Без зайздрасці славе Рыма?
Калі пад Грунвальдам прадзед
Хрыбет крыжаку патрушчыў?
Ці, можа, як "ціснуў" кнігі
Людзям для дабра Скарына?
Ці як дзецюкоў на бітву
Збіраў Каліноўскі ў пушчы?

Калі твая слава, край мой,
Палёт пачала міжзорны?
Як з цемры сляпой выходзіў
На кліч песняра-празорца?
Як мужнасцю свет здзівіў ты,
Нязломны і непакорны?
Ці мо як з руін бязмоўных
Зноў песняй прарос да сонца?

Высока ў гарах, дзе слепяць
Зіхценнем зямля і неба, —
Здаецца, я ў казцы нейкай
Натрапіў на цуд праўдзівы.
І хораша мне і легка
Між небам і чыстым снегам:
Высока ў гарах я думаю
Гіра славу маёй Радзімы.
1963

**Аб рыфмах
і хлебе надзённым**

(Ліст маладому калегу)

Разышоўся ты, хлопча, —
Ну, проста бяда:
І бацькоў, і дзядоў —
Скора ўсіх пакладзеш упокат.
І песні іх шчырыя бэсціш —
Нават тых не шкада,
Што складзены ў мінскім астрозе,
Што спеты ў Акопах.

Патрасаючы пафасна ўласнымі вершамі
(Хаця вершы замешаны рэдзенькай,
Выхваляешся рыфмай —
Нібыта навейшаю,
Якой не было ў папярэнікаў.

Мілы мой!
Калі справа ўся ў рыфмах —
Магу пацягацца:
Будзь упэўнен, штр я цябе выматаю!
Я такую, брат, рыфму выдумаю —
Непрычэсаную і нявымытую,
За якую дадуць тваіх дваццаць!

Толькі... знаеш:
Сама па сабе гэта рыфма —
Каму яна трэба?
Ёю ў сэрцах людскіх
Не заменіш надзённага хлеба.

Тым, хто поле плугамі варочае,
Хто пры домне сочыць за плаўкай, —
Толькі праўда патрэбна —
Святая, прарочая,
І ідуць яны — толькі за праўдай.

І складаную рыфму прымаюць і простую —
Толькі б песня ўталяла ім

Даўкую смагу,
Як з крынічнай вадою
Карэц бяроставы —
Каб ажно крактануць ад смаку!

Толькі б песня была
Неспад манна-сапраўдная,
Як зямля,
На якой мы сваё адтэпаем,
Як пасля навальніцы —
Ліпнёвая раніца,
Як пшанічнае мора ў бязмежжы стэпавым.

Хай жа гэткай прыходзіць яна й да цябе.
І не трэба,
Прыбраўшыся моднай адзежынай,
Глядзець на сяброў па вялікай сяўбе
Толькі з плёвага пункту гледжання.
1963

Пра дзядоў і зямлю

У лясной старане,
Дзе не мераюць людзі на грошы
Ні хлеб-соль,
Ні прытулак,
Ні шклянку халоднай вады,
Начаваў я калісьці,
У час той —
Ні лепшы, ні горшы,
Калі ўдарнаю сілай
Зрабіліся ў вёсцы
Дзяды.

...Дзеркачом абабіўшы валёнкі
(На працы быў дзесьці),
Ён прысеў каля грубка.
Ільдзінкі плавуць з барады.
— Цяжкавата зімою?
— Памог бы!..
— А дзе вашы дзеці?
— Дзеці? Там, дзе і ты, брат...
Па шчасце пайшлі ў гарады.

— Ну, чаго так глядзіш? —
Пераняў мой збянтэжаны позірк.
— Я адсюль не сыду ўжо,
Калі не сышоў малады.
Ад зямлі уцякаем.
А хлеб сюды з горада возім...
Чым далей
Ад зямлі мы збяжым —
Тым бліжэй да бяды.

Самакрутку скруціў,
Прыпаліў з вугалька на далоні.
Зацягнуўся да кашлю.
Высокі,
Сутулы,
Худы.
Доўга слухаў я скаргі,

Губу прыкусиўшы да болю,
І маўчаў, як нямы.
Ды і што мог сказаць я тады?...

У лясной старане,
Дзе не мераюць людзі на грошы
Ні хлеб-соль,
Ні прытулак,
Ні шклянку халоднай вады, —
У чаканні сыноў і дачок —
Са жніва ці з пакошы —
Будуць бавіць унукаў
І ўцехаі свяціцца
Дзяды.
1963

* * *

Не гаманіце, вербы, не будзіце,
Не грайце, ветры, у зялёным вецці:
Яна ўсю ноч праседзела над дзіцем
І задрымала толькі на дасвеці.

Няхай прысніцца ёй лясная казка:
Палянка ў пушчы, ціхі гуд чмяліны,
Бяжыць хлапчук, а ў кулачках — маліны...
Не гаманіце ж, вербы, калі ласка.
1963

* * *

Як хачу я вярнуцца ў той вечар ліпнёвы на Віцебшчыне,
У той водсвет маланак пад гулкі захлёбісты лівень,
У той водар садоў, да лісцінкі абмытых і вычышчаных,
У абдымкі тых рук, і даверлівых і палахлівых!

Не, не сціхлі ў душы навальніцы далёкай грымоты,
І не звянула ўсё, што з такімі пакутамі выпешчана...
О, каб ведала ты, як хвілінаю горкай самоты
Зноў хачу я вярнуцца ў той вечар ліпнёвы

на Віцебшчыне!

1963

* * *

Вы шуміце, шуміце
Нада мною, бярозы,
Кальшыце, люляйце
Свой напеў векавы.
А я лягу-прылягу
Край гасцінца старога
На духмяным пракосе
Недаспелай травы.

А я лягу-прылягу
Край гасцінца старога,
Галавой на пагорак,
На высокі курган,
А стамлення рукі
Вольна ўшыркі раскіну,
А нагамі ў даліну —
Хай накрые туман...

Вы шуміце, шуміце
Нада мною, бярозы,
Асыпайце, мілуйце
Ціхай ласкай зямлю.
А я лягу-прылягу
Край гасцінца старога:
Я здарожыўся трохі.
Я хвілінку пасплю.
1963

Спадчына

М. І. Забэйд

I

Гэта спадчына
Мне засталася ад прадзедаў —
Гэта матчыных
Песень дзівоснае прадзіва:
І вясёлых,
І сумных,
І слёзных,
І грозных...

Песні гэтыя
Продкі складалі калісьці,
Берагі,
Не сцураліся,
Не адракліся:
Ані ў стайнях —
Пад панскімі бізунамі,
Ані ў храмах —
З ненаскімі абразамі.
Не гадамі —
Глухімі, як поўнач,
Стагоддзямі,
Калі ў поле вясною
З сахою выходзілі,
Калі ўвосень мякіну
Бязменамі мералі, —
Продкі ў долю
І ў песню шчаслівую
Верылі...

2

Ты журылася, песня,
Ты плакала, песня, —
Русакасай,
Пахілай вярбою над ставам,
Сіратой
Над убогай магілаю маці,
Адзінокай зязюляй
У белым бярэзніку...
Сумавала

Рабінай у полі асеннім,
Жураўліным ключом
У захмараным небе,
Ветрам зімным
У коміне хаты сялянскай...
Галасіла наўсхіп
У застолі вясельным,
Абягала слязьмі
На дары, на палотны,
На падушкі,
Што мулкімі будуць
Да скону...
Кальхала калыску
На рваных пастронках,
Калаўротам
Гудзела ў цішы вечаровай,
Напівалася п'яна ў карчомцы
На свята,
Па аселяцах росных
Блукала ўначы.
Шаргацела сярпом,
Шаляцела калоссем,
Шапацела сухім мурагом
Пад граблямі
І толькі ніколі-ніколі
Не шамацела рублямі!..
Званочкам
Пазвоньвала на начлезе,
Расыпалася
Смехам дзявочым па лесе,
Аддукалася
Рэхам на ўзгорках і ў долях,
Булькатала крыніцай
У засені ясеняў,
Ручаінай журчала
Па чыстых каменнях,
То ля самага сонца —
Высока-высока —
Трапяталася жаўранкам
У сіняве.

3

То плыла на плытах —
Па Дзвіне,
Па Дняпры,
Па Бярозе,
То ў закуранай кузні
Гула на кавадле,
Як звон,
То дубоваю воссю
Стагнала ў чумацкім абозе,
У далёкай дарозе,
У спёку,
У слоту,
У золь.
То з апаленым крыллем,
Як птах асірочана-грозны,
Узятала, кружыла
Над вогнішчамі па начах,
Закідаючы іскры
У сонныя панскія гнёзды —
Пад маўклівай ухвалай
Навостраных кос
На плячах.

4

Часта думаю:
Што, каб не матчына песня?
Чым бы дыхаў?
На холадзе чым саграваўся б:
Папрасімцам, напэўна,
Бадзяўся б па свеце,
Жабраком
Між чужых і радні
Пабіраўся б.
З чым пайшоў бы я ў госці
Да добрых суседзяў?
Чым аддзячыць бы змог
За дары іх ад сэрца?
Хто б мяне
Паміж трох мільярдаў
Разгледзеў?

Хто б мяне распознаў
І, як роўнага, стрэціў?
А цяпер —
Валадар я нязлічаных скарбаў,
І другім не зайздросчу —
Прызнацца па праўдзе,
І ніхто не пачуе
Ні крыўды, ні скаргаў,
Што не кінуў нічога
Мне ў спадчыну прадзед.
Мне з табою, мой скарб,
На планеце не цесна,
Я з табой —
І вялікі,
І знатны,
І дужы.
Я хачу зберагчы цябе,
Матчына песня,
Каб запоўніць табою
Спусцелья душы!
Я хачу
Пасяліць цябе ў сэрцах
Нашчадкаў,
Каб ніколі мяне
Папракнуць не змаглі,
Каб было перад смерцю
Мне лёгка ад згадкі,
Што я жыў недарэмна
На роднай зямлі.
1963

* * *

Цішы спякотнай не веру.
Знаю, што тоіцца ў ёй.
Можа з малога павеву
Бура ўзляцець над зямлёй.

Грымне — начыста з ламлюся,
Рухну — як дрэва на дол.
Думаеш: буры баюся?
Цішы, напятай вакол.
1963

Мара Скарыны

Марыў калісьці славуты Скарына,
"Ціснучы" кнігі на мове бацькоў:
Простаму люду у роднай краіне
Зробіць даступнай ён мудрасць вякоў.

Толькі радзіму сваю ў ліхалецці
Мара яго абляцець не магла:
Білася распачна птушкай у клетцы,
Вочы ж бядоты сляпіла імгла.

Думалі, згіне, як статак, нямое
Племя пакорнае ў вечным ярме.
Колькі іх мужных, што матчынай мове
Шлях пракладалі і змерлі ў турме!..

Ды разгулялася плынь веснавая —
Змыла пакутнай няволі сляды,
І ўстрапянулася мара жывая,
І абляцела ўвесь край малады!

Сталі даступнымі простаму люду
Мудрасці скарбы са свету ўсяго —
Каб ні ярма, ні імглы, ні аблуды
Болей не зведала доля яго!
1962—1964

Бальшак

Праз долы-нізоўі, дзе ўвечар туманы ўстаюць,
Праз водар мядункавы спельх лугоў у пракосах,
Праз рэкі і рэчкі, што петлі блакітныя ўюць,
Праз ранішні гоман стозыкі пасёлкаў і вёсак,
Праз пушчу, дзе сосны струменяць жывіцу-пяршак,
Праз ліўні густыя, што раптам заслоняць паўсвета, —
Спяшаецца ўдалеч стары беларускі бальшак.
Спяшаюцца людзі. Спяшаецца век-непаседа.

Мільгаюць бярозы — астаткі даўнейшых прысад
Гіганцкімі скрыпкамі воддаць — слупы з правадамі..
Імчуся і думаю: колькі стагоддзяў назад
Тут пращчурны босыя сцежку сабе пракладаці:
І колькі стагоддзяў тут гора хадзіла пасля,
Мужычюю помсту хавала пад цёмныя шаты?..
І колькі разоў тут пляліся чужынцы здаля,
Губляючы гонар і славу, штандары і шапкі?..

Нібы ўпершыню, углядаюся зноў у прастор —
У мілыя, родныя вобразы любага краю.
Без гэтых бароў задуменных, без гэтых азёр,
Без гэтых палеткаў я шчасця на свеце не знаю.
Вядзі ж мяне ўдалеч — за ўсе гарызонты, бальшак!
Праз будні імчы і праз святы,
Праз дні і праз ночы —
Каб вецер Радзімы гудзеў несціхана ў вушах,
Каб дых захлапаўся, каб слёзы ўзбягалі на вочы!
1964

Беларусь

(З незакончанага вянка санетаў)

1

Народзе мой! Стагоддзямі твой лёс
Не ты, не сам — другія вырашалі.
Якой ты долі хочаш — не пыталі,
З тваіх крываваых смеючыся слёз.

Тваіх сыноў найлепшых з году ў год,
Як на крыжы Ісуса, распіналі,
На шыбеніцах вешалі, ссылалі
На катаргу — на змор, на грызь сухот.

А ўсе твае прыродныя дары,
Усе багацці-скарбы заgrabалі
Сабе — нязваныя гаспадары.
Тваю душу, як грушу, абіралі.
На дом уласны на сваім двары —
Апошнюю надзею адбіралі.

2

Апошнюю надзею адбіралі, —
Маўляў, канай, бязмоўны і сляпы!
Чыноўнікі, асветнікі, папы —
Адзіным крыкам-хорам горла дралі,

Адно і тое ўсцяж таўклі-малолі,
Даводзячы, што ты — зусім не ты,
Ты — проста выдумка, ты — гук пусты,
Цябе няма і не было ніколі!

Тады й знайшоўся, між усіх адзін,
Хто не прадаў сумленне за спакусы;
Свабоды рыцар, праўды пабрацім,
Ён гнеўна грымнуў: "Пачакайце, хлусы
Зарана каркаеце! Паглядзім
Яшчэ, што скажуць самі беларусы!.."
1964

* * *

Вось і прыйшла пара для справаздач:
Авансу больш не выдаюць, хоць плач.
І так замнога змарнаваў авансу.
Бухгалтар-крытык дзівіцца з балансу:
На кожную удачу — сем няўдач.

Ды бачу й сам, перагартанушы дні,
Як слепа, вобмацкам прайшлі адны,
Як недагружана, амаль улегцы,
Другія несліся па той калейцы,
Дзе сёння — свята, заўтра — выхадны!

Усё, што браў гадамі напавер,
Я мушу цалкам выплаціць цяпер —
За дні, а можа быць, і за гадзіны...
Дапамажы, дарадчык мой, адзіны —
Да лёгкасці бяздумнай недавер!
1964—1965

Ля магілы беларускіх партызан на Беласточчыне

Над Белавежаю — шугае сонца,
Над Белавежаю — высокі дзень.
А ў Белавежы — цэдзяць водар сосны,
На баравінах млее рэдкі цень.

А ў Белавежы, на прагалку вузкім,
Дзе курганок магільны горбіць дол,
Да абеліска хлопцам беларускім
Сьшліся людзі з навакольных сёл.

Паклаўшы кветкі смутку і любові —
З лугоў — рамонкі, а з палян — званкі, —
Усе ў святочным, тоўпяцца гурбою,
І вочы трукць хусцінкамі жанкі.

Счапіўшы рукі ля грудзей гаротна,
Яны глядзяць на золата імён.
А ў сэрцы ў кожнай — боль па блізкіх, родных,
Якім другія дзесь нясуць паклон.

А вочы ў кожнай — як у маткі боскай:
Ўсё той жа крык, няўчуты праз вякі:
Калі ж, калі, вялікі род людскі,
Ты станеш жыць без войнаў і забойстваў?
1964 — 1965

Асвенцым

"Нас тут было чатыры міліёны!" —
Крычыць жахлівы надпіс са сцяны.
"Усім, усім падпальшчыкам вайны
На ўсе вякі мы шлём свае праклёны!

Нас з'еў агонь — чатыры міліёны
Мужчын, жанчын, дарослых і дзяцей.
Скажыце: дымам з вогнішча касцей
Сягоння свет ужо не заімглёны?

Скажыце — мёртвыя, мы хочам знаць
З жаночых кос, як таннай сыравіны,
Ужо не ткуць сягоння мешкавіны

І дываноў, каб ногі выціраць?
А каб мільёнамі не паміраць —
Вы знаеце, што вы рабіць павінны?"
1964 — 1965

У Воўчым Логаве¹

Сядзіба тырана.
Шалёнага звера сядзіба.
Жалезабетонныя норы-хады
Пад зямлёй.
З натоўпам турыстаў
Іду і гляджу, як на дзіва,
На сцэны скляпенняў —
У сажані тры таўшчынёй.

І хто мне даводзіў,
Што моцныя духам тыраны?
Не вера і ўпэўненасць імі кіруе,
А страх.
Той страх неадольны,
Што ў гэтым гняздзе мураваным
Крываваму фюрэру
Спаць не даваў па начах.
Заўсёды і ўсюды
Тыраны баяліся помсты.

Заўсёды і ўсюды
Тыранаў праследаваў страх.
І ўсё-такі помста прыходзіла —
Рана ці позна,
Каб косці іх чорныя
З ветрам развеяць у прах.

Каб доўгія потым
Стагоддзі і тысячагоддзі
Пракляццем гучала іх памяць
У вуснах людзей.
Па шэрых руінах —
Астатках былога страхоцця —
Бязбоязна лазіць
Вяснушчаты
Заўтрашні дзень.
1964-1965

---

¹ Так называлася сядзіба Гітлера пад Кентшынам, дзе з 1941 года па 1944 год знаходзілася яго стаўка.

Ты кажаш, я не ведаю вайны

Ты кажаш, я не ведаю вайны,
Што мне было тады гадоў замала?
Чаму ж яна мае забрала сны?
На ўсё жыццё наперад сны забрала?

Чаму ж амаль не кожнае начы
Я прачынаюся, скаваны жахам?
Хачу ад смерці лютай уцячы —
І стрымгалоў бягу аўсом няжатым.

Паўзу бульбянішчам па баразне,
Да хмызнякоў куляюся па пожні,
Але ратунку мне няма і ў сне —
У вочы стрэл грыміць у міг апошні...

Я ведаю: пазбыцца гэтых сноў
Не дапаможа мне ніхто на свеце.
Я буду трызніць імі зноў і зноў,
Яны — мае навек, да самай смерці.

Застаўшыся з маленства на вайне,
Я аднаго хачу, мая краіна:
Каб гэта скончылася ўсё на мне,
Каб гэта ўсё не стала доляй сына.
1965

Казка пра дзівака

Я гэту казачку злажыў
Зусім не для забавы.
Калісь дзівак на свеце жыў,
Па смерці занядбаны.

Ну і дзівак жа быў дзівак!
Такіх не помняць былі.
Усё рабіў зусім не так,
Як іншыя рабілі.

Ён уладыкай мог бы стаць,
Са знатнага быў роду,
А ён, дзівак, рашыў аддаць
Усё, што меў, народу.

Былі харомы ў дзівака,
А ён сказаў: "Харомы —
Калі ў другіх няма й кутка —
Раскоша бессаромных".

Мог сто кашуль шаўковых мець,
А ён сказаў: "Не трэба!
Ці ж я магу шаўкі надзець,
Калі на іншых — зрэб'е?"

Мог есці толькі пірагі,
А ён сказаў: "Не чэсна
Жаваць пірог, калі другі
Жадзён скарынцы чэрствай!"

Дзівак рабіў зусім не так,
Як іншыя рабілі.
З яго вяльможы кпілі ўсяк,
А беднякі — любілі.

Калі аднойчы ў цяжкі год
Быў голад-мор страшэнны, —
Пазвалі хлеб дзяліць яго —
Затое, што сумленны.

Праз тыдзень — верны сам сабе —
Дзівак самлеў на працы.
"Ад недаяду аслабеў!" —
Здзівіліся ў палацы.

Дзівак рабіў зусім не так,
Як іншыя рабілі.
З яго вяльможы кпілі ўсяк,
А беднякі — любілі.

Яго кароль "чыніць пабор"
Паслаў у вёскі-сёлы.
Ён без даніны ў тронны двор
Вярнуўся невясёлы.

— А што ж, дзівак, ты пешшу сам?
Чаму падвод не бачым?
— Пакінуў коней мужыкам —
У іх араць няма чым!..

Дзівак рабіў зусім не так,
Як іншыя рабілі.
З яго вяльможы кпілі ўсяк,
А беднякі — любілі.

Ён чалавек вучоны быў,
Чужыя мовы ведаў,
Але з народамі гаварыў
Адвечнай мовай дзеда.

"Калі мы спадчыны бацькоў —
Казаў, — пачнём цурацца,
То можна ў памяці вякоў
Без імені застацца!"

Дзівак рабіў зусім не так,
Як іншыя рабілі.
З яго вяльможы кпілі ўсяк,
А беднякі — любілі.

Калі б і дзе ні крочыў ён —

Народ выходзіў з дому,
Каб ля варот зрабіць паклон,
Як госцю дарагому.

А ён капелюш падымаў,
Як з роўнымі, вітаўся,
Па імю-бацьку называў
І пра жыццё пытаўся.

Дзівак рабіў зусім не так,
Як іншыя рабілі.
З яго вяльможы кпілі ўсяк,
А беднякі — любілі.

Ён чалавекам быў!.. Аднак
Зайздроснікам вяльможам
Здалося раптам, што дзівак
Прыйсці да ўлады можа!

Кароль дачуўся тут як тут —
Жазлом жалезным грукнуў,
І дзівака на скоры суд
Павалаклі за рукі.

"Не можа быць, каб ты, дзівак,
Не ідыёт на выгляд,
Служыў народу проста так,
Без усялякіх выгад!

Не верым мы табе, дзівак!
Ты іншы, чым здаешся.
Хітруеш: славы зведаў смак,
Цяпер да ўлады рвешся!

Занадта шмат табе падзяк
І ласкі дораць людзі.
А калі так — памры, дзівак!
Вальней нам дыхаць будзе!"

Дзівак і тут зрабіў не так,
Як іншыя рабілі:
Ён усміхнуўся ім, дзівак!
І дзівака — забілі...

1962

* * *

У старажытным гарадку над Тайнаю,
Ля зруйнаванай кляштарнай сцяны,
Я думаю, як дзіка, як нядбайна мы
Парою ставімся да старыны.

Чым ганарыцца перад светам варта нам,
Чым даражыць павінен чалавек, —
Ірвём, грызём, руйнуем экскаватарам —
Тэхнічны, балазе, дваццаты век!

Гісторыю трымаюць у пашане ўсе.
Навошта ж безаглядна так наўсцяж
Мы разбурыць мінулае спяшаемся,
Як бы яно — галоўны вораг наш?

Хіба не з працы гаратліўцаў прадзедаў
Яно вякамі паўставала тут?
Чаму ж няўдзячна гэтак абакрадзена
Зямная памяць іх зямных пакут?

Асцеражней, таварыш, са святынямі.
Чым замяніць іх думаеш, скажы?
Страшней за ўсё, як робяцца пустынямі
Палеткі плодныя людской душы.
1965

* * *

Спявайце, юныя паэты!
Спяліце ў бурах пачуцця
Неўтаймаваны боль планеты,
Непераможны крык жыцця!

Магчыма, вам якраз і здзейсніць
Дзядоў вялікіх запавет:
Узняцца так на крыллях песні,
Каб чуў і бачыў цэлы свет!

Назло прарокам самазваным,
Што глуха каркаць пачалі,
Спявайце спевам нечуваным
На мове любай вам зямлі!

Спявайце, помнячы нязменна:
Пакуль паэты будуць пець —
Не быць Радзіме безыменнай,
Зямлі бацькоў — не анямець!
1965

Старыя друкарні

У розных кутках беларускай зямлі
(Там помнікі б з мармуру высечы!)
Славуцья колісь друкарні былі —
Гадоў таму ледзь не паўтысячы.

Даўно супачылі ў зямлі друкары,
А плён іх сыноўскага подзвігу
Сцірала гісторыя з гэнай пары —
Дзе кроўю, дзе гучна, дзе поціху.

І месцы ўжо тыя нялёгка знайсці,
Парослья крыўдамі-бедамі,
Дзе ўсходзілі першыя кветкі цвісці
Красы між народаў няведамай.

О, як бы разросся той кветнік, той сад,
Хоць вёсны былі неспагаднымі,
Калі б не стаптаў заваёўнік-магнат,
Калі б чужакі не спаганілі!

Але, як зярняты з угрэтай раллі,
Слязамі і кроўю палітыя,
Ізноў прарасталі, буялі, цвілі
Бясмертныя родныя літары!

І чулася, чулася ў стуку станкоў,
Што ім не замоўкнуць заклятымі,
Што будуць яны за хрыбтамі вякоў
Грымець паліграфкамбінатамі.
1963

* * *

Жнівень. Арэхі. І жоўтыя восы,
Што заміналі цябе цалаваць.
Першы маток павуціны бялёсы.
Пах пераспелай травы ў галавах

Недзе на пожні рыпелі калёсы.
Недзе натужна маторы гулі...
Вечная песня на вечнай зямлі.
Жнівень. Арэхі. І жоўтыя восы.
1965

Снежаньская імпрэсія

Белья
сыпяцца долу крышталікі,
Белья
крышацца хмаркі ўгары,
Сосны
захутаны ў белья шалікі,
Белая
мітусь у белым бары.
Белая,
мяккая ціша няхрусткая,
Белай
дрымотай спавіты кусты.
Белая
казка... Зіма беларуская...
Што ж
мне не дорыш снягурачку ты?..
1963

* * *

Бярозы ў яркай стыні.
Мароз і цішыня.
Як гэты срэбны іней —
Я чую — дні звіяць.

І сыпяцца патроху
З маіх галін-гадоў
На белую дарогу,
На ўсланы снегам дол.

Ах, сонечныя гурбы!
Калі вас намяло?
Пасівералі губы,
Пасеклася чало.

А ўсё яшчэ здаецца,
Я там, далёка там...
На пыльнай вулцы ўвечар
Стаіць вясёлы гам.

Матуля каля дому
Малечу кліча спаць.
Запознена, знаёма
Калёсы тарахцяць.

У доўгай бурцы конюх
Пляцецца на начлег.
Ля ціхіх падаконняў —
Пярэшапты і смех.

Драч дзесьці без упынку
Крычыць: "Па-ра! Па-ра!"
Як ластаўка, дзяўчынка
Выпырхвае з двара.

У чорненькай спадніцы,
У блузцы з міткалю
Бяжыць, каб не спазніцца
На першае "люблю"...

О мілья трывогі!
Дарма тужу, дарма!
Назад да вас дарогі
Ад гэтых гурб — няма.

Дзяўчыначку, што бегла,
Мне боязна сустрэць:
Пакуль жыву — ёй нельга,
Няможна ёй старэць!

Пакуль той вечар дзіўны
Я ў памяці нашу,
І веру ёй адзінай,
І сам сабе хлушу,

Што будзе зноў змярканне,
І будуць клёны ў сне,
І першае спатканне
Прадоўжыцца ў мяне.
1965

* * *

Краю мой!
Я не знаю,
Як трэба пісаць пра цябе.
Але ведаю-знаю,
Як трэба табой даражыць.
Знаю: мне
Без тваіх даляглядаў
У вечнай журбе —
Ні спяваць,
Ні кахаць,
Ні аб будучым марыць,
Ні жыць!
1965

Апошняе спатканне з Веранікай

Нават сціплая надзея памерці ў роднай
зямлі і тая была адабрана...

*З успамінаў бацькі паэта —
Адама Ягоравіча Багдановіча*

Далёка ад роднага краю,
Чый вобраз па кроплі збіраў,
У трызненні беллага маю
Самотны паэт паміраў.

Ён ведаў, што болей не ўстане,
Апошнія злічаны дні.
Чаму ж аніхто не загляне
З вялікай і мілай радні?

Няшчасная доля — памерці
У смутку-тузе аднаму.
Дзвярыма на першым паверсе
Хтось грукнуў, здалося яму.

Во — крочыць па ўсходках рыпучых,
Во — клямкаю бразгае ўжо.
І стала ад шчасця балюча:
Няўжо гэта праўда? Няўжо?

О Божа! Сама Вераніка!
Яго Вераніка стаіць!
Галоўкаю русай панікла,
Журботна, тужліва глядзіць.

Букет васількоў і рамонкаў
Сціскае ля сэрца рукой...
Праклятая Богам старонка
Зайшла да паэта ў пакой!

— Ну, што ж ты стаіш, Вераніка?
Не бойся! Бліжэй падыдзі!
Я столькі гадоў цябе клікаў —
І ўсё заставаўся адзін!

Я звездаў хвіліну адчаю
У гэтай чужой старане.
Цяпер адзінота, я знаю,
Навечна пакіне мяне...

За вокнамі пеніўся буйна
Захмелены яцінскі май.
За вокнамі ўсплёснула бухта:
— Не плач, Вераніка! Бывай!

Яшчэ ты паспееш самотна
Наплакацца ў горкай журбе.
Яшчэ ты адчуеш, як моцна
Яго не хапацьме табе.
1965

Вечаровая песня самотніцы

Вечар сцэле туман над крыніцай,
Вецер вее з палян медуніцай.
Як маркотна такою парой мне адной
Без цябе, любы мой, мілы мой!

Клёны-ясені спяць,
Сны шчаслівыя сняць,
Вечар іх атуліў шызакрылы.
Толькі я ля акна
Не засну давідна,
Буду думаць, пытаць: дзе ты, мілы?

Месяц хітра смяецца над хатай,
Быццам кажа: "Сама вінавата".
Я ж не знаю віны, акрамя як адной,
Што кахаю цябе, мілы мой.

Вербы-явары спяць,
Сны шчаслівыя сняць,
Вечар іх атуліў шызакрылы.
Толькі я ля акна
Не засну давідна,
Буду думаць, пытаць: дзе ты, мілы?

Ветла зорачкі ў небе міргаюць,
Толькі зорачкі мне спагадаюць,
Быццам кажуць яны: "Не сумуй, не тужы,
А каханне — шануй, беражы".

Вішні-яблыні спяць,
Сны шчаслівыя сняць,
Вечар іх атуліў шызакрылы.
Толькі я ля акна
Не засну давідна,
Буду думаць, пытаць: дзе ты, мілы?
1965

Ода балгарскай кухні

Хвала
Трываласці стала,
Што ад яды аж гнецца!
Гаспадару яго хвала
І гаспадыньцы-кветцы!
На іх вячэры больш дароў,
Чым на трапезе царскай.
Хвала гасціннасці сяброў!
Хвала зямлі балгарскай!

Хвала табе, бурштын-віно!
Пачнём з цябе, вядома.
Каб і змаўчаў — то ўсё адно
Мне не павераць дома,
Што гаспадар не падаваў
За глякам гляк высокі,
Што я не поўна наліваў
Зямлі і сонца сокі!

Цябе хваліць і слоў няма,
Зялёны перац люты.
Ты ажыўляеш нездарма
Сваёй красою блюды.
Са свежай брынзай ды яшчэ
Пасля глытка ракіі —
Страляй другога — не ўцячэ,
Такой яды не кіне!

А таратор! Цябе ніяк
Не абмінеш хвалою:
Я помню — лыжка мне мая
Здавалася малою.
У летні дзень, калі ў цяньку
Бывае трыццаць часам —
Ты родны брат халадніку,
Што з агурком і з квасам.

Хоць, можа быць, і не чарга,
І этыкет парушу,

Але й табе, шкембе-чарба,
Хвалу прынесці мушу.
Хаця б затое прыгадаць
Патрэбна ў словах сціплых,
Што ты — любімая яда
Паэтаў немасцітых.

Табе малюся, як бажку,
Ягнячая галоўка —
Асобым чынам у гаршку
Засмажаная лоўка.
Расшчэпіш беражна нажом,
Падхопіш на відэльцы —
І аж прыцмокнеш языком:
Ах, кухары-умельцы!

А пра баранчыка таго,
Што пёк пастух у полі,
Над жарам круцячы яго,
Каб ружавеў паволі, —
Скажу адно: калі б хто з вас
Прысеў ля гэнай тушы —
Сам чорт не змог бы адарваць,
Адвалакчы за вушы!
1965

* * *

На змярканні, калі ў небе зоры
Праступалі, прывідна-няўстойлівыя,
Мы купаліся ў Японскім моры,
Пераездам і спякотай стомленыя.

Цішыня стаяла над затокай —
Пэўна, ветры спалі супакоенымі
Недзе там, у далечы далёкай,
За Курыламі і за Японіямі.

Толькі чуўся хвалі плёскац мерны —
Перашэпты ціхія з каменчыкамі...
І адходзілі лагодна нервы,
Што здаваліся ушчэнт скамечанымі.

І дзівілася палёгцы цела,
Што нядаўна чулася старлыбінаю.
І ныраў у хвалях месяц белы
Неспайманай серабрыстай рыбінаю.
1962—1966

Слёзы шчаслівага чалавека

Даўно калісьці, на пачатку веку,
Марыя Косіч, паэтэса наша,
Пісала ў вершы "На перасяленне",
Як цяжка людзям пакідаць свой край.

"Мы ж тут свет пабачылі,
Тут мы і ўзраслі,
Маладыя лецечкі
Нашы тут цвілі..."

Я прыгадаў забытыя радкі,
Калі на прыстані ўладзівастоцкай,
Дзе мы чыталі вершы роднай мовай,
Стары мужчына падышоў да нас.

Ён быў расчулены і ўсхваляваны,
Бо хліпаў носам, як дзіця малое,
Мыляў губамі, каб прамовіць нешта,
А словы не даваліся яму.

Калі ж стрымаў сябе ад слёз нарэшце,
Назваўся ціха і сказаў: — Даруйце,
Не спадзяваўся сам, што так раскісну,
Вы ўсю душу разверадзілі мне...

На нашы позіркі ён усміхнуўся
І адказаў: — Я магілёўскі родам.
Перасяленец. Сялёта вясною
Было паўвека роўна, як адтуль...

— І як жывецца вам?
— Жывецца добра.
Настаўнік я, са званнем ганаровым.
І ўзнагароды ёсць. І домік з садам.
Наогул, грэшна скардзіцца на лёс.

Быў малады — расціў сыноў і донак,
Цяпер унукі ўжо — не хопіць пальцаў,
Каб палічыць... Такім прырос карэннем,

Што не сарвацца з гэтай мне зямлі.

Але вось кожны раз, абы пачую,
Як заспяваюць песню беларусы
Ці загавораць моваю сваёю, —
Так і застане ў горле камячок...

І зноў стары заплаюскаў нечакана
І пацягнуўся да вачэй хусцінкай.
А мы стаім, працятыя пытаннем:
Чаго ж ты плачаш, добры чалавек?

Ты сам прызнаўся, што кругом шчаслівы.
Пагадаваў дзяцей. Прыждаў унукаў.
Сумленны хлеб ясі. Да хлеба маеш.
Чаго ж яшчэ табе хацець, скажы?

І праца добрая ў цябе — па сэрцу,
І ад людзей табе хвала-пашана,
І любіш край, дзе так прыжыўся моцна...
Адкуль жа слёзы гэтыя, зямляк?

Няўжо яны ад той лясной крынічкі,
Дзе піў калісьці пастушок вясковы,
Ад той крынічкі, што не перасохла
За пяцьдзесят гадоў? Няўжо адтуль?..

Калі адтуль — тады няхай жа вечна
У сэрцах б'юць і сочацца крыніцы —
Крыніцы тога шчасця, што і ў самых
Найшчаслівейшых
дапытае слёз!
1964-1965

Усурыйская юшка

На Усуры, ля дачы
Пісьменніка Грачова,
З адказнаю задачай
Сядалі хлопцы ў човен:

Прыедуць госці з Мінска,
Дык трэба ж ім па-руску
Гарачай юшкі міску
Паставіць на закуску!

Каб не было замінкі
Ды суду-перасуду —
Дык тут жа ля заімкі
Закінуў кожны вуду.

Ад раніцы цягалі
Але да абеду ўвішна.
І жонкі памагалі,
Каб толькі юшка выйшла.

Варылі-гатавалі
Паводле строгіх правіл,
У меру дадавалі
Усякае прыправы:

І часначку з цыбулькай,
І перчыку з пятрушкай...
Кацёл крактаў, і булькаў,
І смачна дыхаў юшкай.

Яе магічны водар,
Духмяны пах гарачы
Мы ўчулі з парахода
За тры вярсты ад дачы.

О, што за юшка, братцы,
"Усходняя, трайная!
Ніхто б не змог прыдрацца,
Хто толк у юшках знае.

Нашто ўжо быў шаноўны
Наш кіраўнік брыгады —
І той паўмісак поўны
Падліць сабе быў рады,

Хваліў бясконца юшку,
І гаспадыню славіў,
І неўпрыкмет папруджу
На "вочкі" два паслабіў.

Дый кожны з нас дыхтоўна
І ахаў там і цмокаў,
І ў кожнага грунтоўна
Лабаціна узмокла.

Калі ж казаць па чэсці,
Хоць мы і цэнім права
Такую юшку есці —
Усё ж не ў юшцы справа.

А ў той любові шчырай,
А ў тых прыветах братніх,
Якія немагчыма
Забьць да дзён астатніх.
1962—1966

Пра дзеда Шыкту

Я ведаў дзеда Шыкту.
Быў сціплы чалавек.
У клопатах, без шыку,
Пражыў свой доўгі век.

Ва ўсім быў, як гавораць,
Старой закваскі дзед
І свой любіў падворак
Мацней за цэлы свет.

Някепска жыў як быццам,
Бяды-нуды не знаў,
А ўсё не мог забыцца —
Былое ўспамянаў.

Лічыў да дробкі дробнай,
Што здаў ён у калгас,
Калі з аднаасобнай
Прыйшоў растацца час:

— Я здаў тады хадзяйству
Кабылу, як гара!
І цёлку ўпёр за дзякуй,
І цэлы воз дабра,

Насеннай бульбы тону,
Гароху два пуды
І дзевяць хунтаў лёну
Хадзяйству здаў тады!..

Дарэчы, недарэчы —
Каб толькі быў слухач —
Разводзіў па-старэчы
Свой несучешны плач.

У аблавушцы псінай,
У рызмане з аўчын,
Ён пыжкаў люлькай слыннай
І ўзрушана лічыў:

— Я здаў тады на стайню
Кабылу, як гара!
І збожжа да астатку,
І цёлку са двара,

Насеннай бульбы тону,
Гароху два пуды
І дзевяць хунтаў лёну
Хадзяйству здаў тады!..

Год пяць назад, прыблізна,
Дзед Шыкта быў жывы.
Пад хатаю на прызбе,
Сядзеў як лунь сівы,

Як порхаўка пад восень,
Што выпетрала ўшчэнт,
І ў восемдзсят восем
Успамінаў яшчэ:

— Я здаў тады арцелі
Кабылу, як гара!
І перазімка-цэле,
І цэлы воз добра,

Насеннай бульбы тону,
Гароху два пуды
І дзевяць хунтаў лёну
Хадзяйству здаў тады!..
1963

* * *

Не баюся, што мой век нявечны,
Што падамся за дзядамі следам.
Калі міф пра пекла недарэчны —
Дык чаго баяцца стрэчы з дзедам?

Пашкадую толькі, што замала
Даражыў нявечнымі дарамі:
І зміннымі начамі мая,
І дажынкавымі вечарамі.

Пашкадую, што пайду ад гэтых
Дарагіх і мілых сэрцу гоняў,
Што на сцежках-пуцявінах свету
Не пацісну ўжо сябрам далоняў.

А мацней за ўсё я пашкадую,
Перад тым як свет пакінуць весні,
Што ўжо, больш ніколі не пачую
Нашай роднай беларускай песні.
1966

* * *

Край мой беларускі, край!
Дай мне прыгарнуцца, дай!
Да твайго ляснога
Вераснога долу,
Дзе так шчасця многа
Выпала на долю, —
Дай жа прыгарнуцца, дай!

Край мой беларускі, край!
Дай ты мне напіцца, дай!
Той вады гаючай
З той крыніцы вечнай,
Дзе ад ран балючых
Ты арлоў вылечваў, —
Дай жа мне напіцца, дай!

Край мой беларускі, край!
Дай ты мне паслухаць, дай!
Як на лад пявучы
Старажытнай мовы
Тут гамоняць пушчы,
Там шумяць дубровы,
Дай жа мне паслухаць, дай!

Край мой беларускі, край!
Дай ты мне прайсціся, дай!
Па тваіх прасторах,
Па шляхах бясконцых
Уначы — пры зорах,
Раніцой — пры сонцы,
Дай жа мне прайсціся, дай!

Край мой беларускі, край!
Дай мне наглядзецца, дай!
На твае на пожні,
На лугі ды рэкі,
Каб у час апошні
Ўзяць з сабой навекі, —
Дай жа наглядзецца, дай!

1966

* * *

У партызанскай пушчы ў снежны вечар,
На нізкіх нарах пасярод зямлянкі,
Стары Сяткевіч — знакаміты фельчар —
На плечкі шчупленькія ставіць банкі.

Ён совае маленькі факел сіні
У калпачок шклянны, і спрытна лепіць
Паміж лапатак, і перад усімі
Бурчыць на маці: "Апранала б лепей..."

Каржакаваты і калматабровы,
Ён мне здаецца магам-чарадзеям,
Што прыблукаў у гэты лес зімовы,
Каб нам вярнуць шчаслівую надзею.

Я за жыццё дзівос пабачыў многа —
Знарок прыдуманых, каб свет здзіўлялі,
Але чамусь яны амаль нічога
Да скарбаў памяці не дабаўлялі.

А гэта ў сэрца залягло навечна:
На нізкіх нарах пасярод зямлянкі
Стары Сяткевіч — партызанскі фельчар
На плечкі шчупленькія ставіць банкі.
1966

Мова майго народа

Вякамі ёй ходу-жыцця не давалі,
Вякамі чынілі насмешкі ды кпіны,
Вякамі крыўлялі, глушылі, тапталі,
Вялікую мову няшчаснай краіны.

Прарочылі лёс ёй — ажно да сканання
Хадзіць за хвастамі быдлярчымі з пугай,
Быць моваю дворнічых, прачак ды нянек,
І то — не абчэшацца покуль прыслуга.

О, як пралічыліся злыдні-прарокі,
Што прагнулі бачыць мой край безыменным!
Хай сёння пачуюць дзяржаўныя крокі
Вячыстага слова пад сцягам праменным.

У згодзе з вялікім і мудрым законам
Ад роўнасці братняй і братняй павазе —
Гудзі, мая мова, сярэбраным званам
І помні аб колішняй крыўдзе-абразе!

На ніве дзяржаўнай, на ніве грамадскай,
Пісьмова ці вусна — ты ліся так складна,
Каб нават і мёртвы — страшэннай грымасай
Скрывіўся чыноўнік пары самаўладнай!

У школе, тэатры і з кожнай трыбуны
Хай чуюцца нашы пявучыя гукі.
Ад сэрца да сэрца — ці свята, ці будні —
Ідзі, мая мова, ідзі без прынукі!

І так па-дзяржаўнаму смела і горда
Трымайся заўсёды — і дома і ў свеце,
Каб шчасце — гарачаю хваляй да горла,
Каб слёзы — буялі, як росы дасвеццем!
1962

Братам славенцам

Хто сказаў, што вас нямнога
Ледзь не меней ад усіх?
Не баяўся ж нехта бога
Так бяссорамна хлусіць!

Толькі ў сэрцах у мільёнаў,
Знаю, месціцца магло
Перанятае з далоняў
Гэта братняе цяпло!

Хто сказаў, што невялікі
Край славенскі між краёў?
К чорту нейчыя падлікі
І таго, хто ў зман увёў!

На які курган наўдачу
Ні ўздымуся, ні ступлю —
Так і бачу, так і бачу
Неабдымную зямлю.

Дзе ні днюю, ні начую,
Дзе ні мушу крок спыніць —
Так і чую, так і чую:
Мова прашчураў звiніць!

Так і бачу, так і чую:
Цераз сотні соцень год
Квеціць долю маладую
Незлічоны ваш народ.
1962

Адкуль выцякае Любляніца

*Ежу Карузу,
Мацяжу Кмецяў*

То знікне, то выблісне сонца ўгары.
Над Альпамі далеч туманіцца.
— Паедзем, пабачыш, — казалі сябры, —
Адкуль выцякае Любляніца.

Дзе скалы кустоўем наўкол зараслі,
Лістотаю дол занавесіла, —
З-пад выступаў каменя, з роднай зямлі
Струменчыкі сочацца весела.

Тут некалі Цанкар славуты хадзіў,
Спыняўся над кожнай крыніцаю,
Ды гнеўнае слова сваё не студзіў,
Што спела ў душы навальніцаю.

Сыходзілі з гор партызаны сюды
І ў спёку і ў сцюжу з заваямі —
Губамі прыпасці да гэтай вады,
Няйначай да сэрца Славені...

Калі неаднойчы я слухаў пасля,
Як госцю даводзілі горача,
Што тут і найлепшая ў свеце зямля,
І песні гучаць тут найхораша,

І нават дзяўчаты — нідзе зя мяжой
Такая, як тут, не прыглянецца...
Я ўжо не здзіўляўся, я ведаў ужо,
Адкуль выцякае Любляніца.
1966

Баравікі на люблянскім рынку

Гудзе, гамоніць тлумна рынак —
Славуты Воднікавы пляц.
Гукае лета з поўных скрынак:
"Прашу купляць! Прашу купляць!"

Смутлеюць горы абрыкосаў,
Палаюць персікаў бурты.
Гаспадары праводзяць коса:
"Ці не шукаеш лепшых ты?"

З іх кожны рад накласці з верхам —
У кош,

у торбу,

у кулёк.

Ды скрозь нязвыклы фарбаў вэрхал
Сваё угледзеў я здалёк.

На доўгіх століках, уроссып,
Як карапузы-хлапчукі,
Нядаўна вымытыя ў росах,
На сонцы спяць баравікі.

Хоць нейкім колерам інакшым
Брылі цямнеюцца ва ўсіх —
Такім дыхнула родным, нашым,
Аж я зажмурыўся на міг.

Аж запыршыла нешта ў глотцы.
Стаю і бачу, нібы ў сне,
Як іх у Коласаве хлопцы
Латошаць, чэрці, без мяне.

1962

Былая турма ў Бегуні

Янезу Зору

У гэтай турме катавалі заложнікаў,
Пасля адпраўлялі далёка ў Дахаў
Або недалёка — ў сырую зямлю.

Чытаю на сценах лісты іх апошнія,
Астрожніцкі дух непазбыўны ўдыхаю,
У літарах сэнс незвычайны лаўлю.

Амаль што не кожная споведзь смяротная —
Найшчырая споведзь без Бога і храма —
З адных жа і тых пачынаецца слоў:

"Бывай, мая мамачка!", "Матанька родная!",
"Даруй мне, матулька!", "Не плач па мне, мама
"Матуленька, дзе ты? Ці ўбачымся зноў?..".

Да маці, да мамы і з карцэраў Бегуні
Ірваліся думкай дарослыя дзеці,
Каб сэрцам іх голас учула здаля.

Да маці, да мамы ў маленстве мы бегалі,
Калі нас, здаралася, крыўдзілі дзесьці...
О маці — заступніца!
Маці мая!..
1966

Франя

Барысу Патэрну

Цішыню над гарамі
Вечар глушыць паволі імглой.
Мы вяртаемся з Франі —
Партызанскай бальніцы былой.

Там, над прорвай цясніны,
На высокім скалістым плячы,
Засталіся хаціны,
Што далі мне на памяць ключы.

Я паклаў іх у сэрца,
Каб аднойчы вярнуцца туды.
Бо Ія — спадкаемца
Братняй славы і братняй бяды.

Бо і мне немагчыма
На спакойны настроіцца лад,
Дзе сляпымі вачыма
Пазіраюць легенды з палат.

Дзе цыбатыя нары
Ды пустыя рады тапчаноў,
Дзе крывавілі раны
Самых верных дачок і сыноў.

Іх насілі калісьці
Не па сцежках туды — па вадзе,
Што ў цясніне-калысцы
Не кідала ні следу нідзе.

Толькі сонца, ды вецер,
Ды маўклівы, як стораж, арол
Зналі-ведалі ў свеце
Лёсу іх неразгадны пароль...

Мы спускаемся долу.
Ехаць, Франя, пара. Выбачай.
У дарогу дадому

Нас праводзіць грывучы ручай.

Там, над прорвай цясніны,
На высокім скалістым плячы,
Засталіся хаціны,
Што далі мне на памяць ключы.

Я паклаў іх у сэрца,
Каб аднойчы вярнуцца туды.
Бо і я — спадкаемца
Братняй славы і братняй бяды.

Бо і мне немагчыма
На спакойны настроіцца лад,
Дзе сляпымі вачыма
Пазіраюць легенды з палат.

Дзе ў сутонні абрыва,
Пад масткамі, што суха рыпяць,
Белапенныя грывы
Над ілбамі каменяў ляцяць.
1966

* * *

Вазьмі мяне к сабе пад парасон!
Ты бачыш, як неміласэрна хвосчча?
Пакуль дайду — прамокну нізавошта..
Вазьмі мяне к сабе пад парасон.

Давай пакрочым побач, удваіх,
Пад несціханы і зласлівы лопат.
Няхай злуе сабе! Які нам клопат,
Калі мы пойдзем побач удваіх?

Я раскажу табе пра дзіўны край,
Што мне свяцей за ўсе святыні ў сэрцы
Ступаючы праз лужыны-азерцы,
Я буду гаварыць пра родны край.

А ты паслухай — можа, дападзе.
Табе ж амаль нічога не вядома,
Як я жыву і чым багаты дома.
Дык ты паслухай — можа, дападзе?

Захочаш — госцяй мілай запрашу
У нашы вёскі, пушчы і даліны,
Пад наша сонца і пад нашы ліўні
У родны край цябе я запрашу.

Каб ведала і ты, які ён ёсць,
Якой ён славы і павагі варты.
Я, можа быць, найболей вінаваты,
Што ты не ведаеш, які ён ёсць.

1966

Сівая жанчына

Сівая жанчына ў "Эмоне"¹ сядзіць.
Відаць, адзінокая вельмі.
Праз дым цыгарэтны тужліва глядзіць,
Як скаляцца юныя шэльмы.

Калісьці была і яна маладой —
Багатым і сытым на ўцеху.
Пагардай плацілі распуснікі ёй,
Ні жаю не чулі, ні грэху.

Ах, як бы хацела за далю гадоў
Забьцца на катаргу тую!..
Падсядзе парою хто-небудзь з дзядоў
І півам угосціць старую.

Жанчына ўсміхнецца, няспешна глыне,
Прамовіць: "Аліва нічога..."
І вып'е памалу, і ўбачыць на дне
Праклятае, цёмнае ўчора.
1966

---

¹ "Эмона" — вялікая карчма ў цэнтры Любляны.

Шкоценскі музей мастацтва

Пакінуўшы сонца
За чорнаю брамай жалезнай,
Ішлі мы спачатку
Прасекай сляпой і даўжэзнай.

Што ўглыб падаёмся —
Пазналі, як холад адчулі:
Лядзянымі пальцамі
Ён зашпіляў нам кашулі.

У прыцемку, вобмацкам,
Доўга ступалі памалу,
Пакуль не папалі нарэшце
У першую залу.

Зірнуў я накокал —
І дух заняло ад здзіўлення.
Выходзіць, пра цуды
Не меў я раней уяўлення.

На сценах высозных —
Дзівосныя фрэскі і ўзоры,
На столі, бы ў небе, —
Блакiтна-ружовыя зоры.

Нябачаных фарбаў
І колераў скрозь пералівы,
А што найцікава —
Дык гэта скульптурныя дзiвы.

Мастак беспадобны,
На бронзу і мармур нясквапны,
Тры тысячы статуй
Паціхеньку вылепіў з вапны.

Герояў маэстра,
Відаць, недалюбiваў гэты:
Са свету прыроды
Найбольш выбiраў ён сюжэты.

Вось там, на абрыве,
Цямнее арол апярэннем,
А там — касалапы
Устаў на дыбкі з чацвярэнек.

Там кактус вялізны
Сямейкай акружаны любя,
Там высіцца ўгору
Камель векавечнага дуба.

А хто гэты дзядзька —
У світцы, прыжмураны нейкі?
А братачкі! Несцерка!
Наш, беларускі, з батлейкі!

І тая пастава,
І ўхмылка, што кажа нібыта:
"Пабачым, паночку,
Пабачым, чыё будзе біта!"

Усцешаны стрэчай,
Хаджу, разглядаю скульптуры.
Мастак быў праўдзівы,
Ні спешкі нідзе, ні халтуры!

Вядома, тварыў ён,
Не змушаны нечаю воляй,
Пра славу не марыў,
Пра грошы не думаў тым болей.

На торг не спяшаўся,
Як пэцкаль адзін мой знаёмы,
Што лепіць пачвараў
І возіць збываць у раёны.

І дзіўна: хоць майстра
Адзін і той самы, а ў творах —
Найрознія стылі
І кожны другому не вораг.

Ад залы да залы,

Ад дзіва да новага дзіва
Чатыры вярсты па музеі
Прайшлі мы шчасліва.

Быў цудам нарэшце
Апошні з трохсот паваротаў,
Што раптам на сонца
Нас вывеў са Шкоцenskіх гротаў.
1966

На дарозе

Што за сіла добрых людцаў
Пазрывала з тармазоў?
За граніцу ўсе ірвуцца —
Ад міністраў да нізоў.

Ледзь не цэлыя краіны
Пакідаюць свой парог,
Каб убегчы ў каляіны
Не знаёмых ім дарог.

Хто па справе нейкай едзе,
Хто — лячыцца ад нуды,
Хто — пачуўшы, быццам недзе
Меней гора і бяды.

Хто не хоча болей верыць
Каментатарам сваім:
Хоча ўласным вокам змерыць
Нейчы спад і нейчы ўздым.

Нават можа здацца нехаць,
Калі збоку паглядзець:
Іншы едзе — толькі б ехаць,
Толькі б дома не сядзець!

Як бы там ні думаў хтосьці —
Свет любуецца, калі
Мір са Згодай едзе ў госьці
Па расквечанай зямлі.

Едзе ўранку,
Ноччу едзе —
На прыветныя агні,
У абдымкі да суседзяў,
Да сяброў і да радні.

О, каб толькі хлебам-соллю
Сустракаў наш век людзей,
Поўнай чаркай па застоллю,

Што ад мёду салатзей!

Дык жа дзе там!
Скрозь і ўсюды,
Між гасцей, ва ўсе бакі
Едуць злыдні і прыблуды,
Едуць здрайцы і шпікі.

Цераз горы і даліны,
Нейчых лёсаў крутаверць —
Едуць бомбы, едуць міны,
Едзе нелюдзь. Едзе смерць.

І замест Любві паклону —
Дзе прастор агнём прапах —
Замірае крык праклёну
На скрываўленых губах.

І замест зарніц вясёлых,
Што маглі б праменіць з воч,
Застывае назаўсёды
У патухлых зрэнках ноч...

Я стаю ускрай дарогі,
На абочыне шашы,
І нясцерпны крык трывогі
Вырываецца з душы:

Міру, Міру з мірных станацый,
Блаславёны будзь, візіт!

Перастаньце, перастаньце,
Смерцявозы, смерць вазіць!
1966

* * *

Замірае,
Сціхае
Мая залатая дуброва,
Асьпае,
Скідае на дол
Свой задумлівы ўбор.
Не звініць і не льецца
Раздольна-вячыстая мова,
Толькі шорхат сухі пад нагамі,
Як скарга-дакор.
А нядаўна ж яшчэ —
На пачатку нядоўгага лета —
Што рабілася тут,
Што за дзіўнае свята было!
Як усё бушавала,
Буяла лістотай і цветам,
Як усё гаманіла,
Спявала,
Гукала,
Гуло!
Колькі радасці чулася
Ў кожным разбуджаным гуку!
Колькі сілы ўкладалася
Ў сокат
І строкат,
І свіст!
Кожны парастак прагнуў
Узвысіцца дрэвам магутным,
Кожны лісцік хацеў
Разрасціся ў агромністы ліст.
Дзе ж падзелася ўсё,
Што заместа вячыстага слова
Толькі шорхат сухі пад нагамі
Як скарга-дакор?..
Замірае,
Сціхае
Мая залатая дуброва,
Асьпае,
Скідае на дол
Свой задумлівы ўбор.

1966

* * *

Далёка ў полі, на пагорках варненскіх,
Дзе не чуто курортнай гаманы,
Сімфонію часоў яшчэ даварварскіх
У трыста скрыпак граюць цвыркуны.

За кожным стоеным кустом і кусцікам,
На ўвесь прасцяг без межаў і граніц —
Азвончаная незямной акустыкай
Язычаская музыка грыміць!

Здаецца, свет увесь ёй зараз поўніцца.
Яна праходзіць праз мяне ўсяго:
Ты не забудзешся?
Табе запомніцца
На лісцях яблынь срэбнае сяйво?

Яна, здаецца, на зямлі не месціцца —
То адляціць увысь і прападзе,
То раптам зноў вяртаецца з-пад месяца —
І ўглыб начы мяне далей вядзе.

Далей, далей, нязведанай сцяжынкаю,
Дзе водар жніўня соладка п'яніць,
Дзе векавечнай песняй старажытнаю
Сама зямля балгарская звініць.

Забуду многіх музыкантаў хваленых,
Але й прад смерцю прыгадаю зноў —
Далёка ў полі, на прыгорках варненскіх,
Язычаскія скрыпкі цвыркуноў.
1966

Твая святліца

Хоць раней
Не прыходзіў сюды —
Я пазнаў,
Я не мог памыліцца:
Гэта свеціцца сонцам
Твая
Залатая
Святліца.

Вось твае дываны —
Твой пасаг, —
Ты іх выткала слаўна!
За лісточкам лісток
Падбірала на ўток,
Каб прыгожа глядзелася.
Твае тонкія пальчыкі
Іх расцілалі нядаўна...
Толькі дзе ж ты сама?
Што не бачу цябе?
Дзе ты дзелася?

Ах, ну пэўна ж:
Пайшла па ваду —
Па вадзіцу ў крыніцу.
Ты не знала,
Што ў госці прыду —
У тваю
Залатую святліцу.

Я цябе пачакаю —
Ты вернешся.
Я пачую,
Як зойдзеш у сенцы,
Як пачопачкі
Бразнуць весела...
О, што ім
Адзавецца ў сэрцы!..

Толькі штосьці

Няма цябе доўга.
Няма цябе.
Дзе ж ты забавілася?
Мо Вядзерка ўпусціла?
Ці хто затрымаў?
Ці надобрае здарылася

Спахапляюся,
Нібы ад сну:
Трэба бегчы хутчэй
Да крыніцы!
Трэба бегчы!..
Чаго ж я стаю —
Між бяроз,
У асенняй святліцы?
1966

Раўняюць хлопцы рэчку

Раўняюць хлопцы рэчку,
Майго маленства рэчку.

Уласна, рэчкі ўжо няма —
Мінулае сканала:
Нібы напятая струна,
Прасцерлася канава.

Віроў, дзе кружыць лісце,
Дзе нас малых калісьці
Русалкамі палохалі, —
Не стала тых віроў,
Дзе шчупакі пялёхалі —
Будзь здароў!
І тых парэчак чорных,
Што над вадой кусціліся,
І птушак незлічоных,
Што ў гушчары гняздзіліся,
Няма, няма нічога.

Раўнюсенькія берагі.
Раўнюсенькае дно.
Як быццам кут зусім другі —
Не той, што знаў даўно.

І кажуць хлопцы з годнасцю:
"Вы зразумейце ўсё ж,
Што быў тут неабходнасцю
Аперацыйны нож,
Каб выпусціць смярдзючую,
Гнілую з цела кроў,
Каб сховішча гадзючае,
Раздолле камароў,
Што век гібела пусткаю,
Здзівіла свет капустаю,
Буракамі, рэдзькай...
Чаго ж тужыць над рэчкай?
І я кажу: "Бясспрэчна!
Ліць слёзы недарэчна

Па багне векавечнай,
Па д'яблаў салатошчы...
Я — не пра багну, хлопцы.
Я — пра другое, хлопцы...

Што гэтакі век нам даўся —
Тэхнічны, смелы, дужы, —
Прагрэс, а не бяда.
Бяда, што ён узяўся
Раўняць жывыя душы.
Мне — душ шкада!
Хай будуць душы розныя,
Як нашы рэчкі родныя:
І з хвалямі бруістымі,
І з плёсамі празрыстымі,
З нябачнымі крыніцамі,
З вірамі-таямніцамі,
З вадзяніком, з русалкамі...
Стандартам іх не руш!
Хай будуць душы ўсякія,
Апроч нялюдскіх душ!
1967

Лісце трыпутніка

А ён расце, трыпутнік,
А ён цвіце, пакутнік!

*В. Вітка
"Трыпутнік"*

Патаптанае,
Здратаванае
Каблукамі і капытамі,
Пакалечанае,
Знявечанае
І машынамі й калясьмі,
Шэрым пылам удзень спавітае,
Невядома чым ноччу ўмытае —
Ці то росамі,
Ці слязьмі,
Дзе такому раўняцца
З іншымі —
Буйнацветнымі,
Я р к а - п ы ш н ы м і,
Што адвеку красою славяцца
І на рынках каштуюць дорага,
Што ў крыштальныя вазы ставяцца
І на ўсіх юбіляях дорацца,
Што кідаюцца ў вочы кожнаму
І прывабліваюць здалёк...
Пагарджанаму,
Прыдарожнаму
І не сніцца падобны лёс!..
Ды хоць вечна яно ўшчуванае,
Як сіроты ў чужой сям'і —
Моц у ім жыве нечуваная —
Моц і сіла самой зямлі.
Гэта ведалі добра продкі
І цанілі трыпутнік некалі:
Скрозь па вёсках
Дзядзькі і цёткі
Карысталіся ім як лекамі.
З апантанай
Паганскай вераю
Мякаць свежых яго лісткаў

Прыкладалі да ран і вераду,
Да нарываў і сінякоў.
А было яшчэ так:
Дзяўчаты,
Перад сном,
Нібы птушкі пудкія,
Выляталі нячутна з хаты
Да нагледжаных днём
Трыкутнікаў,
І зусім не дзеля забавы
(Дыктаваў рытуал абраднасці)
Адрывалі лісток зубамі
І дамоў яго неслі
Ў радасці,
Пад падушку сабе лажылі
І на сон малады загадвалі —
Нібы ў будучыню заглядвалі —
Пра свой лёс яны
Варажылі.
О, як многа тады ім
Снілася
Тога шчасця,
Што ўсё пазнілася!..

Знаю:
Смешна было б варочацца
Зноў да шчасця,
Што толькі сніцца.
А трыпутнік угледжу —
Хочацца
Па-язычніцку пакланіцца.
1967

На свяце руж

Як па дзівосную даніну,
Я рваўся, выбраўшы маршрут,
У Казанлыкскую даліну —
У царства руж — на Свята руж.

І ўбачыў ружы... Скрозь і ўсюды —
Духмяны цвет, ружовы цвет.
І скрозь так гучна граюць дуды —
Як бы святкуе цэлы свет.

А людзі крочаць праз палеткі
У ззянні ранішняй расы —
І рвуць, і рвуць няшчадна кветкі,
Каб карыстаць дабро з красы.

І я, няўладны над сабою,
Хачу ірваць пялёсткі руж,
Ды шэпча кветка мне з мальбою:
"Не руш мяне, не руш, не руш!

Зрываць красу — пабойся Бога!
Пялёсткам сум не залячыць!.."
Ах, павядзі мяне, дарога,
Ад гэтай казкі ўдалячынь!

Вярнуся ў родную краіну —
У пушчу сінюю прыйду:
Лясную, дзікую шыпшыну
У гушчары яе знайду.

І пакланюся нізка ў ногі,
Скажу: "Паклон ты мой мой прымі.
Забуду ўсе перасцярогі
І абкалюся — да крыві!..
1966

* * *

У храме цесным, як хаціна,
Дзе абразы па ўсёй сцяне,
Балгарка сумнымі вачыма
Глядзіць з сутоння на мяне.

І хоць на кожнай рамцы з дрэва
Зусім інакшае імя —
Алена, Соф'я, Параскева,
І багародзіца сама —

А ўсё адзін і той жа самы
Ясніцца воблік, бы з імглы,
Святы не святасцю пісання,
А горах роднае зямлі.

"Ты бачыш, брат мой, я ў няволі,
Рабыня прыхамці чужой.
Я ўся сцярпелася ад болю
І вочы выплакала ўжо.

Маю красу чужынцы топчуць,
Маю душу ссушыў палон,
А ў сэрцы раны крываточаць,
А ў вуснах вогніцца праклён..."

Пад цёмным кляштарным скляпеннем
Пагляд пакутніц з абразоў
Я стрэну горкім задуменнем
І сто і тысячу разоў.

І сто і тысяча спатканняў
Не зробіць звыклым для мяне
Іх боль, накоплены вякамі,
Іх сум, народжаны ў ярме.
1966

Хрыста Боцеў

Як выводзіў Хрыста Боцеў
На дунайскі бераг чату —
Першай песняй аб свабодзе
Ён назваў хвіліну гэту.

Як адчуў у цемры ночы
Пад нагамі камень родны —
На калені стаў і моўчкі
Цалаваў вапняк халодны.

І падумаў Ваявода:
Выбар лёсу будзе строгі —
Ці магіла, ці свабода,
А назад — няма дарогі.

І хоць кажучь на радзіме:
Між паэтаў ён найпершы,
Хто за волю меч не ўздыме —
Не паэт! Хай спаліць вершы!

У зняволенай краіне
Іх чытаць ніхто не будзе.
Не ў такія дні павінны
Берагчы паэтаў людзі.

Хай на бой вядуць паэты!
Хай мячом пакажуць прыклад,
Як ісці да светлай мэты,
Як пазбыцца ночы прыкрай!
1962

* * *

А ў Радопах суніцы
Завуць па-радопску "зуніцы" —
Як і ў нас, толькі тут
Вымаўляецца трошкі званчэй.
Як і ў нас, тут вясёла
Бруяцца лясныя крыніцы,
І ў дзятвы, як і ў нашай,
Праменіцца сонца з вачэй.

Як і ў нас, тут паветра
Сунічным прапахла настоем,
А яшчэ — баравою,
Здаровай, смалістай сасной.
Як і ў нас, палавее
На доспеве жыта густое
І нястомныя жаўранкі
Путаюць вецер струной.

Ах, напэўна ж, усё —
І зямля тут, і неба, і сонца,
І ўсе гукі лясныя,
І водар, і фарбы наўсцяж —
Мне таму і здаліся сваімі,
Што роднае слоўца
Беларускае слоўца
Я раптам пачуў у гасцях!

Ці ж не варта было
Ў гэты край старажытны забрацца,
Каб не толькі па сэрцах,
А нават па слове адным
Распазнаць і адчуць
Векавечнае кроўнае брацтва,
Не адолець якога
Нікому, ніколі, нічым!
1968

Усебалгарскае харо

Ці бачыў хто, як светлым маем
І вераснёваю парой
Грыміць, віхурыць за Дунаем
Усебалгарскае харо?

Спачатку ўдарыць бубен гулкі,
Дуда зальецца на ўвесь дух,
І вось на плошчу з вузкай вулкі
Танцораў вырвецца ланцуг.

Ужо танцуе ўся Сафія —
Што крок, што момант — весялей,
І, як магутная стыхія,
Харо расходзіцца далей.

Адным крылом ідзе да Рылы,
Другім — у Добруджу вядзе,
Тупоча, тухкае штосілы
І не спыняецца нідзе.

Па ўсей Балгарыі віецца
Стракатым поясам жывым —
Мільёны ўбрала і не рвецца
У рытме радасным адным!

Кружы, харо, каб чутна стала
На цэлы свет! Каб на зямлі,
Дзе многа слёз, а ўцехі мала, -
Чаму? — задумацца змаглі.

Кружы нястомна і заўзята,
Кружы на шчасце, на дабро,
Усенароднае, як свята,
Усебалгарскае харо!
1968

Вяртанне

Пагорачкі родныя ў шызай смузе.
За насыпам — жоўты бярозавы пояс
Бліскучыя рэйкі і радасны поезд:
Дадому,

дадому,

дадому вязе!

Праносяцца будкі, мільгаюць слупкі
Вітаючы, дзеці рукамі махаюць.
А колы — мелодыі іншай не знаюць:
Дадому,

дадому,

дадому, браткі!

Знаёмая далеч бяжыць да вачэй —
Як любая, насцеж адкрыцца мне хоча.
І сэрца стукоча, і сэрца грукоча:
Дадому,

дадому,

дадому хутчэй!

1968

Зварот на высокай ноце

Век атама.
Век міжпланетных ракет,
Біёнікі і кібернетыкі.
Тваё нараджэнне вітаючы,
свет
Не думаў, што будзеш ты гэтакі.

Што зробіш настолькі выразнай мяжу
Паміж чалавекам і нелюддзю,
А сам усумнішся:
"Каму я служу?
Прагрэсу ці гібелі ўперадзе?"

Давай разбяромся.
Не бог і не цар,
Я ўсё ж і казаяўкай не чуюся:
Спакойна Венеры ўглядаюся ў твар —
На вымпел Радзімы люблюся.

Разгон і размах твой
Мне добра вядом.
На "цуды" не лыпаю дзіўненька,
Калі і бабулям ракета — як дом.
Каб толькі была з халадзільнікам.

Твой плён
На дарогах дабра і красы
Я слаўлю найшчырымі строфамі —
Ды труцяцца рэкі,
І гінуць лясы,
І гусне паветра мікробамі.

Мой край,
Як і сын мой,
У міры падрас
І мірам з планетаю дзеліцца —
Ды ў маліцы жахаў тваіх і пагроз
Штодня мае нервы кудзеляцца.

Ты столькі забойчых машын напладзіў
І столькі іх плодзіш канвеерна,
Як быццам найбольшы твой клопат —
адзін
Каб сцюжай у сэрца мне веяла.

Ты смерць вырабляеш такую штодзень,
У атаме грозным спрасоўваючы,
Што часам уявіш —
і страшна глядзець
У вочы дзіцячыя сонечныя.

Ты голас даверу майго не глушы
Сваім мефістофельскім рогатам.
Табе выгадней,
каб я быў без душы —
Нямым і пакорлівым робатам?

Ты хочаш зрабіць і з мяне аўтамат?
Не, так мы не сыдземся мірна.
Павек не згаджуся прымаць твой загад
Машынаю для праграмавання!

Ва ўсім застануся сабою, ва ўсім —
У думках,
у словах,
у чыннасці.
Хіба што зраўняецца з сэрцам людскім
У гневе,
у ласцы,
у шчырасці?

Зірні ж на сябе ты,
Агледзься наўкруг,
Над простым і яўным задумайся:
Хіба я твой вораг?
Я — верны твой друг,
Што радасць табе, не бяду нясе.

Няўжо ты не знаеш,
Што толькі са мной —

Калі мне як другу даверышся, —
Ты без катастроф
Па арбіце зямной
Да новага веку даверцішся?

Я веру ў цябе.
Як і веру ў сябе.
Дык разам наперад — упэўнена, —
Дзе веку братэрства —
у сонца сяйве —
Купеля стаіць белапенная!
1966

Зімовае пасланне Мікісу Тэадаракісу

На досвітку снім ярчэе мароз
І свеціцца іней на голлі бяроз.
На досвітку снім я ціха пяю
Трывожна-балючаю песню тваю,
Мікіс Тэадаракіс.

Я гэтую песню пачуў на людзях,
Яна крываточыць, як рана ў грудзях:
Пакуль хоць дзе-небудзь пясняр у турме —
Спакою на свеце не ведаць і мне,
Мікіс Тэадаракіс.

Каб мог я, таварыш, каб толькі я мог
Прайсці да цябе праз няволі парог —
На белых галінках табе б я прынёс
Чароўную казку зімовых бяроз,
Мікіс Тэадаракіс.

Сказаў бы: да скроняў ты іх прыкладзі
І срэбраным інеем боль астудзі.
А толькі на сэрца не трэба лажыць —
Хай сэрца палае, хай сэрца гарыць,
Мікіс Тэадаракіс.

1968

Балада ў чорным

На бязмоўных вуліцах
Цемень залягла.
Чорны цень сутуліцца —
Сочыць з-за вугла.
Цокаюць падкоўкамі
Боты аб асфальт.
Чорныя палкоўнікі
Чыняць чорны гвалт.
Чорныя іх постаці.
Чорныя суды.
Чорныя апосталы
Гора і бяды.
Ачарніць не брыдка ім
Нават і Хрыста
Чорнымі адбіткамі
З чорнага ліста.
Чорных полаў цемрыва.
Чорных колаў лязг.
Дула рэвальвернага
Веранёны бляск.
Вязніца халодная —
Цёмны-цёмны склеп.
Стужачка жалобная —
Чорны-чорны крэп.
Нават неба зорнае
Не цвіце ўгары:
Як вуголле чорнае
Размялі вятры.
Чорная Мядзведзіца,
Чорны Млечны шлях...
Ну, а што там свеціцца —
Зблізку і здаля?
Гэта — слёзы матчыны,
Іскры горкіх слёз, —
Каб жывыя ўбачылі,
Дзе іх светлы лёс.
Гэта — гневу польымя
У вачах сыноў:
Выйдзе край няскораны
З чорных кайданоў!

* * *

Мне цёмнай ноччу
Дзіўны сон прысніўся:
Над лесам зорка светлая ўзышла
І так прыгожа, ярка расцвіла,
Што я, знямеўшы, перад ёй спыніўся
Уражлівы да незямных дзівос —
І ўсё глядзеў і не адводзіў воч.
Яна свяцілася нязвыкла блізка —
Над цішынёю восені бязлістай,
Над моракам таемных дум маіх.
І менавіта ў той шчаслівы міг,
Калі я моўчкі на красу маліўся —
Ад зоркі промень адляцеў і ўпіўся
Глыбока ў грудзі мне,
Няйначай дзіда,
І аж да сэрца вастрывём дастаў.
Я закрычаў спярша ад болю дзіка,
А потым, зубы сцяўшы, тузаць стаў,
Цягнуць, ірваць што сілы ў дзве рукі,
Але было яго нялёгка вырваць,
І я варочаў промень у бакі,
Каб расхістаць яго ў грудзях, як кол,
Забіты моцна абухом у дол.
Калі ж усё-такі рыўком імклівым
Нарэшце выцягнуў — шпурнуў наўзбоч
І... прабудзіўся.
За акном маўклівым
Яшчэ цямнейшай мне здалася ноч.
1969

* * *

"Падыміся над бядой і болем,
Калі ты не кволы чалавек..."
Я — не волат. Я бываю квольым.
Часам слёзы бліснуць з-пад павек.

Над сваёй бядой, сваёй загубай
Я ўздымуся... Ды не дай ты Бог,
Каб над болем Бацькаўшчыны любай
Я падняцца калі-небудзь мог!
1966

* * *

Углядайся, мой сыне, пільней углядайся
У святыя абрысы бацькоўскай зямлі.
На чужыя спакусы душой не паддайся,
Каб нашчадкі мяне за свой лёс не клялі.

Каб не ўспомніла горкім дакорам краіна:
"І чаго ён быў варт, і нашто было жыць:
Нават сына свайго, нават роднага сына
Не ўразуміў, чым трэба ў жыцці даражыць!.."
1970

* * *

Тут не хочацца ні гаварыць, ні печь —
Нібы к вечнасці прыйшоў у госці.
Можа, гэта той курган-кагіец,
Дзе ляжаць паэтаў даўніх косці.

Каб жыццё ўпустую не пралахаць,
Кожны мусіць нейкі храм свой мець,
Дзе не хочацца ні гаварыць, ні печь —
Толькі моўчкі, безгалоса плакаць.
1970

Будзь жа, браце мой, мудрым!..

Кажуць, трэба быць мудрым
Чалавеку ў гадах.
Розум мець незамутным,
Што ў крыніцы вада.
Каб праменіўся ясна
Добрым людскім святлом,
Каб, спятрэўшы дачасна,
Не асыпаўся тлом.

Кажуць, трэба быць мудрым...
Гэта лёгка сказаць.
Стаўшы злым і талмудным,
Дзе ж той мудрасці ўзяць?
Ёй жа вучацца змалку,
З таго дня ўпершыню,
Як за жменю прысмакаў
Не пайшоў на хлусню.

Будзь жа, браце мой, мудрым!
Ды не мудрасцю той,
Што ўнушае: "Прыпудрым
Хібы скуры старой:
І прышчы, і маршчыны,
І бародаўкі ўсе,
Каб паверылі шчыра,
Што ты ў сіле й красе!"

Будзь жа, браце мой, мудрым!
Ды не мудрасцю пня,
Што на сконе марудным
Тлее дзень ада дня,
А ўсё кронай зялёнай
Лічыць мох на кары
І не чуе натхнёнай
Песні дрэў угары.

Будзь жа, браце мой, мудрым
Калі кветнік жывы
Топчуць заднікам брудным —

Не ўгінай галавы!
Не згаджайся, што хамства —
Натуральны працэс.
Асадзі хуліганства!
Заяві свой пратэст!

Будзь жа, браце мой, мудрым
Ну, настолькі б хаця,
Каб не чуцца банкрутам
На астатку жыцця.
Каб казалі па смерці:
"Ён за скарбы душы
Па законах камерцый
Не хапаў барышы..."

Будзь жа, браце мой, мудрым
Бо й шануючы плех,
Што блішчыць перламутрам,
Дзеці ўздымуць на смех —
За бязглуздыя справы,
За крывыя шляхі,
Дзе вяршыняю славы —
Куча пыльнай трухі.
1966

Размова з планавіком

Шаноўны дружа, твой даклад быў яркі.
Дый лічбы кажучь самі за сябе.
На ўсіх франтах народнай гаспадаркі
Нішто наш тэмп высокі не саб'е.
Я рад, што ўперад ірвучыся творча,
Працаўнікі заводаў і палёў
Абыдуць з гонарам любога чорта,
Якіх бы плётах хто пра нас ні плёў.

Па тонах хлеба, паліва, метала —
У пераліку на адну душу —
Такім паказчыкаў даб'ёмся дбала,
Што плеткарам аж закладзе ўвушшу.

Цудоўна, дружа!
Перспектыўна дужа.
Калі мы здзейснім — а мы здзейснім! — план,
Прадбачу нават, як падскочыць тут жа
Каэфіцыент душэўнага цяпла.

Ад перспектыў такіх святлею ўвесь я.
Адну трывогу ўсё ж не заглушу:
А колькі родных танцаў, родных песень
Тым часам будзе на адну душу?
Твая ж душа не змірыцца з хімерай.
— Гэй, будзь ласкавы, — закрычыць яна, —
Мне родных гукаў выдаць той жа мерай,
Якою выдаў хлеба і віна!

Ці, можа, думаеш: душы ўсё роўна,
Якую музыку падсунуць ёй?
Яна становіцца безабароннай —
Душа без голасу зямлі сваёй.

Давай жа, дружа, памазгуем разам,
Каб не аддаць яе ў палон чужы,
Каб і за самым архімодным джазам
Нам чуўся голас матчынай душы.
1970

* * *

Пашкадуем, і моцна яшчэ пашкадуем,
Як да розуму прыйдзем (а прыйдзем, відаць!),
Што, пра будучнасць дбаючы, гэтак бяздумна
Завіхаліся памяць сваю абкрадаць.
Ні таўсцейшым куском, ні капейкаю большай
Апраўдаць гэту "чыннасць" не зможам павек,
Бо як правільна ў кнізе напісана Божай:
Не адным толькі хлебам жыве чалавек.
1970

* * *

Даруйце, родныя бары і пушчы,
Зямлі бацькоўскай неацэнны скарб,
Што — не глухі і не сляпы — відушчы, —
Не чуў, не бачыў вашых слёзных скарб.

Ламаў вам рукі варвар, рэбры трушчыў,
Смаліў агнём, жалезамі крамсаў...
Даруйце, родныя бары і пушчы:
Не ведаў я, што з вамі гіну сам.
1970

* * *

Тут, між гэтых пагоркаў, у гэтых барах і дубровах,
Каля гэтых азёраў і рэк, каля гэтых крыніц,
Узышла і ўзрасла на вякі наша родная мова —
І ніякай інакшай яе немагчыма ўявіць.

Кожным гукам і словам — па каліўцу — тут прарастала
Разам з кожнай травінкай і зёлкай — найменнямі іх.
Што ж за дзіва, што нашай душой неўміручаю стала?
Мы ж і самі ўзышлі і ўзраслі тут з глыбінь векавых!
1966

* * *

Цераз зараснік інею ў ранішнім лесе
Прабіраецца сонца — ціхусенька так,
Затаіўшы дыханне: хаця б не атрэсці
Гэты цуд, што стварыў найвялікшы мастак.

І ўсё ж нейкую нітачку дзесь зачাপіла:
Скалыхнулася голка — пыл срэбны курыць..
Ну і ну! Нават дотыку промня хапіла,
Каб парушыўшы чары, красу разбурыць!
1970

* * *

Івану Мележу

Як чараўніца на нябачных кроснах,
Ноч тчэ над лесам цёмны полаг свой.
Во — чуцен шоргат панажоў марозных,
Во — зарыпеў прастуджана навой.

У край маленства памяць адб'ягае.
І тчэ і тчэ старую казку ноч,
І ў мутных хмарках месячык мільгае,
Як паміж ніцяў срэбраны чаўнок.
1970

* * *

Эгаізм — чалавечых душ іржа.
Што там еднасць таварыская святая?
Мы і з сябрам,
мы і з д'яблам на нажах,
Калі рыбка не паслужыць залатая.

Ах, як муцім дзеся рыбкі вадаём!
Эгаізм нават самай нізкай пробы
Бессаромна і бязбожна выдаём
За духоўны і культурны рост асобы.

Да раскошы прывыкаем спакваля,
Да ўсялякіх прывілеяў, да ільготы.
Адвыкаем ад заробку з мазаля.
Уцякаем прэч ад чорнае работы.

Навучаемся на лаўрах спачываць.
Навучаемся тыраніць дамачадцаў.
Развучаемся патроху спачуваць —
Да чужых пакут і болю далучацца.

Ачышчайма ж, сасрабайма плех іржы,
Што сумленне раз'ядае непрыкметна!
Каб душу сцінаў хоць зрэдку боль чужы
Каб ад радасці людской было ёй светла.
1970

Былая сядзіба асадніка

На ўзлеску, дзе трава буе дзіка,
Дзе захмызеў удзірванелы дол,
Калісь асадніка была сядзіба —
Чужынца-пана ўтульнае гняздо.

Ён думаў тут навек укараніцца
І ўсё загрэбці, ўсё прыбраць да рук:
І лес, і луг, і поле, і крыніцу,
І нават песню, што пяе жаўрук!..

Ён азіраў куток — амаль не райскі
І верыў: "Я тут гаспадар адзін!
А ўсе Сымоны, Пётры да Параскі
У служках будуць у мяне хадзіць.

Я выб'ю, выб'ю, — паўтараў ён х м у ^ р а ,
Бунтоўны дух з тутэйшага хам'я:
Мая тут будзе панаваць культура,
І мова будзе тут гучаць мая!.."

Гугнелі модлы пад жалезным флахаіwі,
Грымелі клямкі, бразгалі замкі.
А двор мычаў, і рожаў, і кудахтаў,
І гагаў, і брахаў, — на ўсе бакі!..

І вось — нічога: ні двара, ні дома,
І цішыня — як быццам дзень аглух. .
Адзін падмурак выступае з долу,
Ды яблыні здзічэлыя наўкруг...

Гляджу і думаю: які нялюдскі
І марны лёс асадніцкіх сядзіб!..
На ацалелым камені-прыступцы,
Як дух пустэчы, яшчарка сядзіць.
1966

* * *

Як сумна-тужліва зязюла кукуе ў бары,
На познім змярканні, насупраць мядункавай ночы
Адкуль гэта жальба — у розгар маёвай пары?
Адкуль гэты смутак — такі непрытворна сірочы?

Вячэрайце ў хаце, а я пастаю на двары,
Па мне турбавацца не трэба — гуляйце шчасліва.
Павінен жа нехта паслухаць, як сумна-тужліва
Зязюля кукуе на познім змярканні ў бары.
1970

* * *

Бомы жаўранкаў у звечарэлым полі.
Там, дзе студзіць цёплы дол раса,
Дзе з жытнёвых каласоў паволі
Выплывае божая краса.

Для няпрагных — гэтага даволі:
У вар'ята-века вырваць міг
І паслухаць моўчкі, удваіх,
Бомы жаўранкаў у звечарэлым полі.
1970

* * *

Гукі сяла, што паволі ўкладаецца спаць:
Гоман, і воклічы, і Буркатня матацькля,
Бразганне вёдзер, і нейкага румзалы плач,
Галас сабачы, — усё так знаёма і звыкла.

Тут, дзе стаю на пагорку, так добра чуваць,
Як уздымаюцца, падаюць, зноў узлятаюць,
І не ў даліне, а ў сэрцы маім заміраюць —
Гукі сяла, што паволі ўкладаецца спаць.

* * *

Самотны зяблік у тузе-журбе
На дождж і холад зноў варожыць з вечара.
І я не рад ягонай варажбе
У шыгаллі старой сасны знявечанай.

Мне дождж і холад збрыдзелі даўно:
Нідзе не выйсці — скрозь цячэ і цэдзіцца.
Гляджу на шлях, а мутнае акно —
Ці ты, ці не? — мне не дае прыгледзецца.
1970

* * *

Па срэбнай дарожцы, што бляскамі грае,
Русалка на бераг выходзіць з вады.
Спакойна сукенку з ядлоўца здымае.
Ну, гэта русалка не зробіць бяды.

От колісь русалка: пярэйме, завабіць —
Насмерць заказыча ў гушчэчы лясной.
І ўсё-такі рушу дадому я, мабыць:
А чорт бы ёй верыў, русалцы начной!
1970

* * *

Ах, якая над Тайнай купальская ноч!
Самы раз бы шукаць кветку-папараць,
Самы раз уплятаць летуценні ў вянок,
Самы раз белы карань выкапываць!

Ды ні гуку на Тайнай — пад цёмным шатром.
Толькі зоркі — як вочкі Купаліны.
Дзе ж вы хлопцы, дзяўчаты? Чаму за сялом,
Над ракою, агні не запалены?

Раскладайце, паліце Купалля агні!
Не затым, каб ускрэсла мінуўшчына,
А каб лепей убачыць наступныя дні,
Да вытокаў душой дакрануўшыся...

Раскладайце агні — хай пльвуць па рацэ,
Можа, ў зыркiм святле iх вы ўгледзіце
Постаць Янкі Купалы з кiйком у руцэ —
Запрасіце яго прысуседзіца!

Ён вас, пэўна, папросіць "Каліну" спяваць
I, напэўна, ад слёз не стрымаецца,
Скажа: "Ах жа, якое купалейка ў вас!
Ах, якую вы спадчыну маеце!.."
1970

Зрабіце дождж!..

Дожджык, дожджык, сыпані,
я паеду на кані...

З народнае песьні-заклічкі

Укамянеў, усохся і патрэскаўся
З вясны не поены ні разу дол.
Бяда прыйшла на старану палескую:
Ад спёкі нівы чажнуць навакол.

Ужо калоссе ледзьве шэпча: "Горача!"
Марнее плён руплівасці людской:
Апошнюю сцяблінку сцяў за горлачка
Кашчэй-сухмень нябачнаю рукой.

Такой часінаю, спагады просячы,
Тут колісь прашчур тупаў басанож,
Глядзеў на ляда і ў пакутнай распачы
Маліўся небу, каб паслала дождж.

Ішоў да рэчкі, падуладны магіі,
I, абліваючы сябе вадой,
Шаптаў замовы вуснамі сасмяглымі,
Бездапаможны перад злом-бядой.

Але хіба абрадавымі модламі
З бяздонных высяў выклічаш ваду?..
Не памагу і я вам, нівы родныя:

Няшчасця вершам я не адвяду.

Браточки-фізікі! А вы ж — вучоныя!
Прыдумайце што-небудзь, чорт вазьмі,
Каб дождж пасыпаўся на нівы чорныя,
Каб не сыходзіла душа слязьмі!

Калі над гэтым полем з волкай хмарнасці
Па вашай волі ліўні зацурчаць —
Я буду ў дзікай першабытнай радасці
Скакаць і пець, куляцца і крычаць.

Зрабіце дождж, каб па загаду ліў ракой!
Пакуль жа гэтага, сябры, няма —
Не вельмі ж вы і абагналі лірыкаў,
І гэты кліч я шлю вам — нездарма!
1970

Неадкрытыя зоркі паэта

Памяці Леаніда Якубавіча

Ён загінуў трагічна.
З ім разам загінулі мары і думы,
Якія ніколі не зробяцца песнямі, —

Нерасцвілыя кветкі,
Якія ніколі старой адзінокай матулі
Не будуць паднесены;

Неадкрытыя зоркі,
Якімі ніколі пад полагам неба
Каханая не залюбуецца;

Каласы неналітыя,
Што ніколі не стануць галоднаму хлебам...
Нішто ўжо не збудзецца!

Недарэчная, страшная смерць.
Ні змірыцца, ні зразумець.

І няма да каго
Закрычаць, запытацца: за што?
Ну, за што —
Калі гэтак прыгожа
Ён марыў пра шчасце на свеце?..

Вось пайшоў ён ад нас —
І яго каласоў
Не даспеліць ніхто.
Яго зорак ніхто не адкрые.
Яго кветак ніхто не расквеціць.
1970

* * *

Ісціна, адвечная як свет:
Шчасце ходзіць толькі ў пары з горам.
За надзеяй — боль зняверу ўслед.
За пашанай — прыніжэння сорам.

За святлом знаходкі — горыч страты,
За агнём любві — разлукі снег.
За абдымкамі — падножка здрады...
Ісціна, адвечная як свет.
1970

* * *

Аптымісты мы, відаць, па духу,
Калі ў вечнай з лёсам барацьбе
Ухітраемся свой сум і скруху
Абярнуць у радасць для сябе.

Нераспешчаныя ўшчэнт дарамі,
Часам нават і балючы ўдар
Мы прымаем не як пакаранне,
Не як помсту лёсу, а як дар.
1970

* * *

Бестурботным і неазадачаным,
На пачатку дня, прад ясным поўднем,
Цешачыся дробязнымі ўдачамі,
Летуценіў я аб векапомным.

І ў даўгу застаўся неаплатным,
І прад вечарам недарастрачаным —
Як паверу я, што стану раптам
Бестурботным і неазадачаным?
1970

* * *

У пушчы птах лясны лятае нізам,
Дзе прастарней, няма сукоў-галін,
Дзе, не забіты драбнарослым хмызам,
Лес намялі па пахі агаліў.

О, дружа-браце, не рабі дэвізам,
Але запомні — гэта варта знаць:
У пушчы птах лясны лятае нізам,
Каб крылле аб сукі не паламаць.
1970

* * *

На крыле самалёта — вясёлкавым адлюстраваннем —
Ззяе промень нябачнага сонца, зламаны наўскос.
Ружаватыя воблакі ўнізе плывуць астравамі
Па сцімнелым ужо акіяне вячэрніх нябёс.

Нібы птушкі, што з поўдня ляцяць, мае думкі на момант
Прыпыняюцца дых перавесці на тых астравах.
На крыле самалёта — апошні вясёлкавы промень...
Скора ўбачу яго у тваіх вечаровых вачах.
1970

Зона купання

За ўзмахам узмах — толькі пырскі ўбакі,
Як сонца жывыя асколкі.
Наперад, васпане! Смялей за буйкі!
Ні страху, ні стомы — ніколькокі.
Якісь незнаёмы вар'яцкі азарт,
Якаясь нязнаная радасць.
І думкі няма азірнуцца назад —
На тлумнага пляжа стракатасць.

Як хораша хвалі сячы-разграбаць,
Што весела мкнуць без атхлання!
І раптам — сярдзіты агучаны бас:
— Вярніцеся ў зону купання!

Адразу не цямлю: няўжо гэта мне?
Пльўцом жа быў добрым калісь я!
— Гэй, там, за буйкамі! Ты чуеш ці не?
У зону купання вярніся!..
"Чаго ён дзярэцца? Малы я, ці што?
А йдзі ты, таварыш, да д'ябла!
Не шныраць акулы. Не блізіцца шторм..
І зноў я махаю заядла.

Тады загрымела маторка, як гром,
І побач крутнулася гнеўна.
— Ну, што ты — аглух тут?
Вось з'езджу вяслом —

Дык зробішся чуйным, напэўна!..
Дзяцюк на дзяжурстве: парадак яму
Дарожай майго парывання.
Я ўсё разумею і моўчкі таму
Вяртаюся ў зону купання.
Там дзеці з кругамі таўкуцца турмой,
Бабулі пыхцяць на матрасах...
Хоць мелка, хоць брудна — затое спакой
Не страшна ніякая трасца!
1968

Занадта сярдзітаму крытыку

Не хавай мяне, браток, жывога,
Пачакай, паспееш пахаваць.
Мне зрабіць яшчэ патрэбна многа,
Шмат яшчэ дзе трэба пабываць.

Я не ўсіх яшчэ са шчырай песняй
Абышоў і павітаў сяброў,
І не ўсім яшчэ паклон адвесіў
За дабро, за хлеб і за любоў.

Я не ўсё яшчэ раздаў, што маю:
Я збіраў свой скарб дзесяткі год
І ў труну з ім легчы не жадаю —
Марнатраўцам назаве народ.

Дый чаго табе ўжо так спяшацца?
Я ж адсюль нікуды не збягу.
Ці баішся: як бы не застацца
Перад чалавецтвам у даўту?..

У паэтаў — нават несмяротных —
На планеце не салодкі лёс.
Дык нашто ж ты, мой каханы-родны,
Адчапіў аглоблю ад калёс?
1971

* * *

Як цяжка,
Як душна
Ад фальшу і бруду!
Душа — як на катарзе,
Хоць і не ў ссылцы.
І бачу —
Па здобнай чыноўнай
Ухмылцы, —
Што катаргі гэтай
Я век не адбуду.
1971

* * *

Няма на свеце горшае брыды,
Як здраднік — вырадак і адшчапенец,
Што даражэй свой хлеб сабачы цэніць
За родны край, дзе спяць яго дзяды;
Што нават выракся імя свайго
І на Радзіму брэша ў злобе дзікай,
Таго не знаючы, што ёй, вялікай,
Агідна нават плюнуць на яго!
1971

* * *

Ноччу летняй, чуйнаю, як звон,
Дзесь між Прыняццю, Дзвіной і Бугам,
Дзе ад родных пахаў — голаў кругам,
Дзе ад родных гукаў — слёзы з воч, —
Зноў і зноў я думаю пра тых,
Хто адсюль за свет паехаць мусіў,
І ў хвіліну гэтую чамусьці
Так шкада мне, так шкада мне іх.
1971

* * *

Усяўлялі яго, запляталі ў вянкi,
Потым кпілі з яго, абзывалі ўсяляк,
А ён моўчкі цвіце, як і цвіў праз вякі,
І прызнайцеся шчыра, нашчадкі сялян:
Ці ж не сумна было б гэтай сцежкай ісці
Між густой збажыны, каб хоць рэдка здалёк
Сінім вокам сваім не глядзеў, не свяціў,
Не трывожыў шчымліва душу васілёк?
1966

Сэрца дзядзькі Рыгора

(Да 80-годдзя Р. Р. Шырмы)

Колькі птахаў п'явучых у родных лясах,
Колькі нот непаўторных у іх галасах,
Колькі тонаў, адценняў, ладоў, перабораў —
Столькі песень у сэрцы у дзядзькі Рыгора.

Колькі ў краі бацькоўскім празрыстых крыніц,
Колькі іх, між пагоркаў, булькоча-звініц,
Бегучы, ручайкамі, да сіняга мора, —
Столькі песень у сэрцы у дзядзькі Рыгора.

Колькі ў небе вясновым за тысячы год
Па-над роднай зямлёй прагрымела грымот,
Абдараючы радасцю доли і горы, —
Столькі песень у сэрцы у дзядзькі Рыгора.

Дык якім жа павінен ён волатам быць,
Каб у сэрцы адным гэтак многа ўмясціць?
Ой, не дзіва, скажу вам, не дзіва, не дзіва,
Калі песняю песень у сэрцы — Радзіма!
1972

* * *

У гэты век, што адвучыў маўчаць,
У кожным абудзіўшы сверб размовы,
Я веру у нясказанья словы,
Якім, магчыма, і не прагучаць.

Дзівак, наіўны, смешны, як дзіця,
Я веру ў іх, як веруючы — ў догмы.
І гэтай веры хопіць мне надоўга.
Ва ўсякім разе — да канца жыцця.
1972

* * *

Зноў у спадчыну прадзеда лезу,
Каб яшчэ раз душою дапасці,
Як пад вечныя пошумы лесу
Гнеў спяліў ён у думах аб шчасці.

Як ён прагнуў з нядоляй расстацца,
Як ён марыў аб братняй суполцы,
Каб не чуцца абкрадзеным старцам
І не плакаць слязамі прапойцы!
1962

Песня ў аўтобусе

У аўтобусе пахне палянай,
суніцамі,
борам.
Дрэмлюць бабкі з кашамі
ды моўчкі клянучь дрыгайце.
А падлеткі-дзяўчаты,
вясковыя школьніцы,
хорам
пра каханне пяюць —
не знаёмае ім пачуццё.

І таму, што не знаюць,
як сэрцу бывае балесна,
нібы птушкі вясной —
так вясёла і звонка пяюць.
Як далёка яшчэ ім
да горкай і радаснай песні,
што — не хорам,
а — толькі ўасобку,
і кожны — сваю!

Так калісьці і я
уздымаўся на крылах ілюзій,
узятаяў да нябёс
і не думаў зусім пра зямлю.
І глядзелі з усмешкай
дарослыя, мудрыя людзі:
то яшчэ не тваё,
не тваё, мілы хлопча, "люблю"

Калі прыйдзе тваё —
будзе песня зусім не такая.
Будзе падаць
і ў кроў разбівацца
на доле сухім!..
Ах, якая ты жорсткая ўсё-такі,
мудрасць людская!
Я даўно ўжо спазнаўся
з прарочым прысудам тваім.

Але ўсё ж у хвіліну,
калі на прыпынак канечны
даімчыць, як аўтобус,
па дрогкіх дарогах жыццё, —
дай мне, Божа, пачуць,
як у сэрцах юначых трапеча —
птушкай сніх нябёс —
не знаёмае ім пачуццё!..
1972

* * *

За тысячу вёрстаў ад дому, ад роднага краю,
Любуюся ярай зарою над грэбнямі гор:
Там сонца ўзыходзіць — па ім я дакладна звяраю
З напрамкам Радзімы напрамак бяссоння майго.

Між белых акацый, на чорным асфальце намоклым,
Дарожка ад сонца — як казачны пас залаты.
Калі па ёй бегчы і бегчы — там недзе, далёка,
У самым пачатку, — насустрач спяшаешся ты.
1966

* * *

І ў лугах беларускіх, напэўна, цяпер ужо вечар:
Дрэмлюць соладка травы, паснулі кусты над
крыніцаю.

Спі і ты, як травінка, а я за цябе па-язычніцку
Памалюся на неба, на зорак маўклівае веча.

Пра цябе ды Радзіму — адна ў мяне дума і думачка,
Хоць малітвы маёй ты за далю далёкай не чуюш
І не знаеш, як горяча, як апантана шапчу я:
"Спі, мая лугавая, мая залатая мядуначка!"
1972

* * *

Паклон табе, мой беларускі краю!
Ты — мой, я — твой: ад роду і навек.
Я зноў і зноў да сэрца прыкладаю
Твой ліст дубовы — як чароўны лек.

За хлеб, што ем, за песні, што спяваю,
За пчасце звацца іменем тваім —
Паклон, паклон табе, мой родны краю!
Ты — мой, я — твой: усюды і ва ўсім!
1966

Першы вясновы лівень

Яго чакалі мы на кожным дні,
І ўсё ж уразіў ён, як нечаканасць:
Густы і цёплы, хлынуў з вышыні —
Змываць пазім'е, разганяць заспанасць.

І ты, пад музыку мільёнаў струн,
Шчаслівы, шэпчаш: "Верце, людзі, верце
У дружны рост усходаў і задум,
У добры плён на ніве і на сэрцы!"
1973

* * *

Лес ачнуўся, лес Вялікадне святкуе —
Вунь як весела ў зялёнай грамадзе!
Толькі дуб адзін вясны як бы й не чуе —
Нават леташнім лістом не павядзе.

Не да твару дубу ў гурце мітусіцца
І вітаць агульным шумам навізну.
Ён пазней за ўсіх павінен заявіцца
На ўрачыстасць і сказаць: "Пачнём вясну
1973

* * *

Ах, як вітаў ён песняй родны кут —
Салоўка шэры на світанні веснім!
Слязамі шчасця плакаў росны куст,
Зямля і неба слухалі знямеўшы.

І чалавек прачнуўся ў гэты час.
З вялізнымі вушамі быў, а птушку
Пачуць не змог: злавіў у скрынцы джаз
І громкасць уключыў на ўсю катушку.
1973

* * *

Сцюдзёнага квасу мне глянк падала,
Сказала: "Прабуйце, пітво неблагое..."
А доле — блізняты: адно і другое
Ляпечуць і тузаюць край падала.

На рукі схапіла абодвух зараз —
Цалуе і кружыцца з імі па хаце...
Шчаслівыя дзеці. Шчаслівая маці.
І смачны надзіва бярозавы квас!
1973

* * *

Гады прад сабою раскіну наўсцяж —
І бачу: не раз і не двойчы
Мне радасць мільгнула, як грыб-звадыяш,
Паганка, іначай, ці "воўчы".

Угледзіш — і шчасцем асвеціцца бор!
Але праз секунду-другую —
З усмешкаю горкай саб'еш мухамор
Ці порхаўку стопчаш рудую.
1973

* * *

Пакуль я доўга ехаў на кірмаш,
З усходам сонца выбраўшыся з хаты -
Было ў мяне надзей святочных шмат,
Чаканнем радасці я быў багаты.

Цяпер я еду з кірмашу назад,
І ўсіх надзей — што па дарозе ў вёсцы
Мяне прыёмце швагер або сват
І, добрая душа, зацягне ў госці.
1973

* * *

Тут, дзе вучыўся і араць і сеяць,
Адкуль панёс і песню ў свет сваю,
Я з пасівелай галавой стаю
І слухаю асін журботны шэлест.

І неадчэпна ў ціхай мове лісця
Адно пытанне ловіць прагны слых:
"Скажы, ты шчаслівейшы стаў за тых,
Што тут араць і сеяць засталіся?"
1973

* * *

Жанчыны вёсак беларускіх, вам
Я кланяюся ўклонам самым нізкім —
За кожную іскрынку хараства,
Што ззяе ў слове, ад калыскі блізкім.

Пачуеш вас, не зманеных маной, —
І весялей глядзіш у твар эпохі.
Дык пасядзіце ж, любя, са мной,
Пагаманіце, пагукайце трохі...
1973

* * *

Я — за прагрэс. І сэрцам і душою.
Ды і чаму мне не вітаць прагрэс?
Куды ні глянь — мой край, як сад вясною,
Непазнавальна абнавіўся спрэс.

Адну надзею толькі ў сэрцы маю
(Пра гэта скажа нехта, як пра грэх),
Што родны край і праз вякі пазнаю
Па песні матчынай... Я — за прагрэс.
1973

* * *

"Нашто трымацца так за памяць продкаў?!"
Скрывіўся крытык, прачытаўшы вершы.
О, тонкі майстар каверзных папрокаў,
Схавай капусны храпак, што жуеш ты!

Паразумецца нам не ўдасца, мусіць:
Мяне — радзіла ў цяжкіх муках маці,
Цябе — гатовага знайшлі ў капусце:
Табе — даволі за качан трымацца!
1973

* * *

І жэніцца і родзіць вёска слаба.
Гісторык з часам знойдзе веку штрых:
У кожнай хаце — толькі дзед ды баба,
У кожным класе — толькі сем малых.

А помніцца: на школьны пляц-падворак
З адной сям'і нас бегла семярых...
Ці зразумее будучы гісторык,
Як мне ўпіваўся ў сэрца "веку штрых"?
1973

* * *

На старым фотаздымку —
прыгожыя хлопцы й дзяўчаты.
Драмгурток беларускі... На тварах —
вялікаснасць мэты,
Шчасце веры і творчага духу запас непачаты...
О, жывыя, пільней паглядзіце на здымак на гэты!

У віхуры сляпой яны згаслі, як іскры у дыме.
Дым быў горкі такі, што і сёння у вочы нам есца.
Памятайце, сябры: лепшы помнік для іх на Радзіме —
Сто і двесце такіх, як яны, — на іх кожнае месца!
1966

* * *

Усё ў чалавеку, што робіць яго чалавекам:
І памяць, і клопат надзённы, і мараў разбег.
Таму і не проста яго зразумець, што ў сабе
Сучаснасць ён лучыць з мінулым і будучым векам.

Як дрэва карэннем у доле, у сховах нябачных,
Лістотай у сонцы, насеннем — у заўтрашнім дні, —
Таксама і ён: да жыцця паўстае з глыбіні,
Каб сцвердзіць сябе і застацца ў нашчадках
удзячных.
1973

* * *

Балюча — быць ахвярай нечай,
Падсудным злыднем быць — ганебна,
Нялёгка — мерай чалавечай
Караць віну, хоць і патрэбна.

Які ж цяжар, якая кара,
Калі, спасцігшы лёс свой трудны,
Ты сам — суддзя, і сам — падсудны,
І сам — падсуднага ахвяра!
1973

* * *

Вясна — і свежы пень заплыў слязьмі:
Як страшна плача родны дол па дрэве!
Мурашкі чорныя, ажыўшы на прыгрэве,
Ужо спраўляець памінкі напаўзлі.

Быў густалістым клёнам гэты пень —
І мы з ёй лівень тут перачакалі...
Не, вы не дрэва, людзі, спілавалі —
Вы спілавалі мой шчаслівы дзень!
1973

* * *

Н.

У звечарэлым садзе, што, цямнеючы,
Тудіўся ў першай восеньскай журбе,
Я прыгарнуў твой ценькі стан, няўмеючы,
І ўпершыню пацалаваў цябе.

Пасля... пакуль з вачэй не знікла ў засені —
Стаяў адзін на гулкай паласе...
Ах, як жа тахкалі твае абцасікі!
Ад стуку — грудзі, думаў, разнясе!
1973

* * *

Не будзем, любая мая, не будзем
Наўзахап шчасце коўзкае лавіць.
З таго, што суджана на свеце людзям,
Хай неба нас адным багаславіць:

Душэўнай згодай аж да дзён апошніх,
Каб на крутых заломах зім і лет —
Ні ўдар злабы, ні лёсу горкі посмех
Не раздваіў наш непадзельны свет.
1973

* * *

З крыўдаў-скарг хацеў я песню скласці,
Каб на лёс паплакацца цішком.
А мой лёс сягоння веру ў шчасце
Камсамольскім азарыў значком,

А мой лёс уподбег, з русай грыўкай,
Першалісты май нясе ў руках —
І не хоча знаць ніякіх крыўдаў,
І не хоча чуць ніякіх скарг.
1973

* * *

"Мне не вельмі даспадобы рай прынадлівага поўдня,
І скажу табе — хоць, можа, нехта фыркне з абурэння:
Люд на пляжы — агрэсіўны, мора — цёплае, як пойла,
А мядуз — аж гідка лезці: што ў балотцы жабурыння!
Як на здзек — на кожным кроку прапануюць

за рублёўку

Мне зазняцца — у абдымку з нейкай стромай

вастраверхай...

Адным словам — прыезджай ты! А то, кінуйшы пуцёўку,
Я прыеду сам — прыпруся ўслед за гэтым акравершам!"
1973

* * *

Пімену Панчанку

Вяскovy ранак на пачатку чэрвеня,
З пары маленства выкліканы памяццю:
Каровы пасвяцца па роснай шэрані,
З сяліб дымкамі цягне — печы паляцца,
А росы колкія — аж бегчы хочацца,
А неба сіняе — аж пересінена...
Вяскovy ранак — як маленства, сонечны
І беларускі — як усмешка Пімена.
1973

Палыновая ростань

Знаю: мне не вяртацца
Гэтым шляхам ніколі —
На апошнюю ростань,
На спатканне з былым.
Белай стужкай дарога
Раскацілася ў полі,
А па ўзбоччы дарогі —
Толькі шызы палын.

Ад запозненай мары,
Ад шчаслівай трывогі
Мне навек застанецца
Сумна-горкі ўспамін.
Сонцам плавіцца далеч,
Дзень самлеў ад знямогі,
А па ўзбоччы дарогі —
Толькі шызы палын.

Заўтра недзе далёка
Ты ўсміхнешся міжволі:
Неба нізкім не стала,
Свет не здаўся малым...
А мая мне дарога —
Белай стужкай у полі,
А па ўзбоччы дарогі —
Толькі шызы палын.
1973, 1986

Начлег на Трыглаве¹

На ўсёй планеце нашай круглай
Вяршынь высозных вельмі шмат:
Кіліманджара, Джамалунгма,
Эльбрус, Мак-Кінлі, Арарат.

Але спыталі б вы славенца —
І ён вам голаў бы паклаў,
Што ад усіх вяршынь на свеце
Вышэй іх казачны Трыглаў.

Дык вось на кончыку Трыглава,
Дзе не сыходзіць вечны снег,
У кочы², зробленай на славу,
Аднойчы выпаў мне начлег.

Я спаў салодкім сном бязгрэшным,
Бы ў мамы некалі даўно.
А на світанні пылам снежным
Шпурнуў мне вецер у акно.

Я прахапіўся і спрасонку
Прынік да шыбы галавой:
Нібы з прадоння — раптам сонца
Над беллю ўстала снегавой.

Яно пылала блізка-блізка,
Сляпіла зыркасцю мяне.
Я адварнуўся і здзівіўся:
Насупраць, у другім акне —

Такое ж сонца палымнела,
Скакала ў вогнішчы зары!
Зірнуў направа і налева —
І там па сонечным шары!

Як ашаломлены, глядзеў я

---

¹ Трыглаў — вяршыня ў славенскіх Альпах.

² Коча (славен.) — хата.

На ўсе бакі, у вокны ўсе
І думаў: мага-чарадзея
Убачу ў вогненнай красе.

Але ў дзвярах заместа мага
З'явіўся копы гаспадар
І мне сказаў з такой павагай,
Што даражэй за ўсякі дар:

— Калі ты ўбачыў гэта дзіва —
Па сонцу ў кожным у акне, —
То, пэўна, маці нарадзіла
Цябе ў гасціннай старане.

То ўзгадала цябе, мусіць,
Такая добрая зямля.
Дык перадай жа Беларусі
Вітанне братняе здаля!
1974

Вось табе і "дай-дай"!

У ціхай вёсачцы Грахова
Былі мы з сябрам у гасцях.
Напітку з ягад ядлаўцовых
Яшчэ і сённа чую пах.

Але не ў гэтым рэч, вядома.
Калі мы ўсталі з-за стала —
Агледзець, як і што ў іх дома,
Нас гаспадыня павяла.

У бакавушцы светлай, чыстай
Малы стаіць у стаяку.
Хадзіць яшчэ не навучыўся —
Няма і года хлапчуку.

Дастаў гасцінца я з кішэні
І падышоў да хлапчука:
— Скажы дай-дай! Дай-дай — умееш?
Гэ, ты яшчэ без языка?

І тут збянтэжыўся я раптам:
Малы глядзіць мне проста ў твар
З такой насмешкай і пагардай,
Як быццам з трона мудры цар!

— Ты што глядзіш так? Кінь сваволіць
Ківаю пальцам на яго.
— Хоць і кульнуў пітва "казолец"*,
Я помню, што і да чаго!

А ён і кажа — складна, смела:
— Мiane ты, дзядзька, рассяшыў:
"Казолец" — рэч для сушкі сена,
А ты "казарац"* асушыў!

Яшчэ смяшней, калі ты просіш,

---

* Казолец — азырод.

* Казарац — шклянка.

Каб я сказаў табе "дай-дай":
Напэўна, ты забыўся проста,
Куды, ў які прыехаў край.

У нас ад першых дзён маленства,
Яшчэ не ўмеючы хадзіць,
Так рэжуць дзеці па-славенску —
Аж рэха-водгалас ляціць!..

Я слухаў водпаведзь, знямеўшы,
Сваім не верачы вушам,
І ўжо не цяміў, хто з нас меншы,
І звар'яцець баяўся там.

Каб так сячы на роднай мове —
У паўзунках, у стаяку! —
Такіх дзівос яшчэ, па-мойму,
Ніхто не бачыў на вяку.
1974

Падземнае царства ў Пастойне

Пачну з таго, што ў падземелле
Папаў электрацягніком.
А там, з уражання знямелы,
Хадзіў да вечара пяшком.

Глядзеў на цуды зноў і зноўку
У сховах царскага двара.
Нарэшце трапіў у кладоўку,
Дзе процьма ўсякага добра.

На сценах жэмчугу гірлянды,
Бурштыну россыпы наўкол,
Алмазаў крушні і брыльянтаў,
У самацвэтах столь і дол.

Але мяне з усёй фактуры
Найбольш уразіла адно:
Нібы напльывы срэбра — скуры
Звяроў, што вымерлі даўно.

Якраз у гэтай зале грота
Сядзіць і сам падземны цар —
Абліты ўвесь халодным потам
Дзівосных скарбаў валадар.

Я не чакаў ніякай ласкі,
А ён спыніў, спытаў — адкуль,
І кажа: — Дар вазьмі мой царскі —
Сем тысяч мамантавых скур!

Тут я ўжо пот адчуў халодны:
— Такі тавар?.. Нашто мне браць?
— Наладзіш выраб туфляў модных —
Мільёны будзеш заграбаць!

— Ах, цар, ды я не прамысловец
І гандлю скурай не вяду.
Маё багацце ўсё — у слове,
Што адшукаў і што знайду.

— Аз чым жа вернешся дадому?
— Ды, можа, з вершыкам якім...
— Не прызнавайся хоць нікому,
Што дарам згрэбаваў маім.

Дару яго ў тысячагоддзе
Аднойчы толькі, толькі раз —
І ты не ўзяў... Дзівак, дый годзе.
Ці там усе такія ў вас?..

І ён замоўк, замёр, як камень,
Каб цераз тысячу гадоў
Якомусь госцю нечакана
Прапанаваць свой дар ізноў.
1974

* * *

О так, паэт — вялікі выдумляка,
Але не хлус, не цёмны звадыяш.
У выдумках яго — бяды ніякай:
За праўду ён не выдае міраж.

Аб шчасці летуценячы замнога,
Грымасам фальшу верачы парой, —
Калі й ашукавае — дык сябе самога,
Калі й смяецца — дык з бяды сваёй.
1974

* * *

Гыля, гыля, вершаняты, вершаняты-птушаняты!
Годзе песціцца, туліцца у душы, як у гняздзе!
Хоць і страшна — бласлаўляю вольны
вырай ваш крылаты:
Хай вам добра будзе ў небе, на зямлі і на вадзе!

Толькі вы хутчэй дужэйце — кволым выжыць
будзе цяжка:
Ці каршун у кіпці схопіць, ці падстрэліць браканьер.
Я ж пачую і заплачу: "Вершанё маё, дзіцятка,
І нашто цябе радзіў я, каб пакутаваць цяпер?..
1974

* * *

Я столькі памылак зрабіў у жыцці
(А гэта ж — грахі перад Богам!),
Што, мусібыць, як ні круці, ні вярці —
У пекла мне ляжа дарога.

Але каб Бог ведаў, што я перажыў
Сам-насам за тых памылкі —
Напэўна, сказаў бы: "Ты рай заслужыў:
Анёл цябе прыме ў абдымкі".
1974

* * *

Кажуць: недзе ласкай абышлі
І тым самым скрыўдзілі паэта.
Штосьці языкі тут наплялі:
Не магло яго пакрыўдзіць гэта.

Калі ён не блазен, а паэт —
То ў чарзе за ласкай млець не будзе.
Ласка праўдзе засланы свет.
Ад яго ж чакаюць праўды людзі.
1973

* * *

Здароў табе, лясная азярына!
У сітнягова-сонечнай кайме
Ты заўсміхалася так светла мне,
Што ўсю душу раптоўна азарыла.

І мой будзённы, мой згрызотны клопат,
Што не даваў зірнуць ушыр і ўвысь,
Сарваўся ўміг і адляцеў кудысь,
Як спуджаных няўмысна крылляў лопат.
1974

* * *

Дзядок-ляснік няспешна растлумачыў,
Як лепей з пушчы выбрацца на шлях.
Падзякаваў старому я і ўбачыў
Іскрынкі радасці ў яго вачах.

Іх чарадзейнага свячэння водбліск
Імгненна і ў маю душу пранік.
Маленькая паслуга, а не доблесць.
Але цану ёй ведае ляснік.
1974

* * *

— Глянь, як прыгожа ахутана снегам вярба!
— Так, снегапад усю ноч шчыраваў недарэмна.
— Глянь, як прыбралася: колькі на ёй серабра!
— Так, яна ў срэбраных строях уся, як царэўна.
— Глянь: і не ў цяжар ёй белая гэта журба!
— Так, у аздобе красы ёй тут, мабыць, нядрэнна.
— Глянь!.. Але храснула дрэва — аж рэха наўкол —
І, расшчапіўшыся, рухнула мёртва на дол.
1974

* * *

Гаварыце з чалавекам, покуль ён між вас, жывы.
Не лічыце марнай справай — пацікавіцца, спытацца,
Што ён думае, напрыклад, пра свабоду, роўнасць,
брацтва?
Або — як ён разумее абавязкі і правы?

Вось ён з вамі развітаўся, а не ведаеце вы,
Што душа зіхцела россыпамі дум, як луг расою:
Мог бы шчодро падзяліцца — а забраў усё з сабою...
Гаварыце з чалавекам, покуль ён між вас, жывы.
1974

* * *

Не дачакаўшыся сыноў адтуль —
З вайны вялікай, з прорвы апраметнай,
Сышлі ў магілу тысячы матуль —
Марыль, Парасак, Кацярын, Настуль —
Сышлі звычайна, ціха, непрыкметна,
Як і жылі пад зоркай пракаветнай...
Што ў міг апошні думалі яны?
Што іх дзяцей не будзе ля труны.
1974

* * *

Хачу ўявіць — і не магу ўявіць
Усмешку ў вуснах цёткі Міхаліны,
Што аддала вайне дачку і сына,
І ўжо даўно сама на ўзгорку спіць.
Няўжо не заўсміхалася ніколі?
Не можа быць: хоць зрэдку, хоць няўзнак
Яе душа адходзіла ад болю...
Але прыпомніць — не магу ніяк.
1974

* * *

Як рана адгулялі вечарынкi
Матулі нашы! Маладых зусім,
Вайна штодзень іх звала на памінкі:
Было ў тым горы не да скокаў ім.

Даўно ўжо ў небе мірным — ні хмурынкі.
Але журботна мы ўздыхаем зноў:
Як рана адгулялі вечарынкi
Матулі нашых донак і сыноў!..
1974

* * *

Можа, і мяне вайна дагоніць,
Адарве навек ад спраў-турбот:
Нешта ўсё часцей пачаў у скроні
Азвацца сорок трэці год.

Можа, упаду на той жа сцежцы,
Дзе ляжаў — скрываўлены хлапчук...
Хоць бы ведаць, што апошні ўрэшце
Па яе рахунку заплачу.
1974

* * *

Вечна спяшаемся, вечна няма нам калі:
Пешшу даўно ўжо не ходзім па грэшнай зямлі.
Як на пажар усё роўна, нас колы нясуць
Міма бяроз на пагорку — цнатлівых красунь,
Міма крынічкі, што ціха з-пад каменя б'е,
Міма салоўкі, што ў кусце альховым п'е...
Так і імчымся, ляцім міма пчасця свайго.
Што нас прымусіць задумацца: а для чаго?
1974

* * *

Твае балючыя навек мелодыі,
Што выварачваюць табе душу,
Душой дзяцей тваіх не завалодалі —
Скрыгануць рытмы дзікія ўвушшу.
Заносяць сэрцы, як пяскі бясплодныя.
І страшна мне падумаць — не хлушу:
Няўжо не дойдуць да дзяцей мелодыі,
Што выварачваюць табе душу?
1974

* * *

Страціў слова, страціў спадчыннае слова —
Штосьці страціў у душы абавязкова!
Можа — годнасці хоць кропельку малую?
Можа — мудрасці хоць дробачку якую?
Можа — памяці хоць зернятка-іскрынку?
Можа — праўды хоць пылінку-парушынку?
Я не ведаю дакладна, што ты страціў.
Запытайся — ці не скажа табе маці...
1974

* * *

Святочны, старажытны дух калядны,
Магічны дух язычніцкіх акрас,
Смалення дух, дух кміну і каляндры,
Дух на шасце падвешаных каўбас,
Калісьці ўсёмагутны, усеўладны,
Што ж на куццю ты не збіраеш нас?
Як неўпрыкмет ты выветрыўся, дух,
І з нашых хат, і з нашых песень-дум.
1974

* * *

Ах, валошка, валошка, сястрыца рамонка!
Зноў вы побач на ўцеку душы зацвілі.
Як жа ў вашых імёнах пяшчотна і звонка
Мова маці гучыць — голас роднай зямлі!

Ах, валошка, рамон, не дажыць бы да мукі,
Каб зракліся імён вы, што маці дала,
Каб, убачыўшы вас, гаварылі мне ўнукі:
"Глянь, вунь побач з артурам Ірэн зацвіла!"
1974

* * *

Памяці Максіма Гарэцкага

Дзе вы, дбайныя рупліўцы песень родных?
Мы сягоння ў працы побач быць маглі б.
Маладых яшчэ скасілі вас нягоды,
Адарваўшы ад бацькоўскіх гнёзд-сяліб.
Але вера, што калісьці вас натхняла
У вялікаснай сяўбе і на жніве, —
Тая вера не памерла, не сканала:
Тая вера, тая вера ў нас жыве!
1973

* * *

Толькі б ведаць, а шчаслівы быў бы,
Што мой сціплы плён не прападзе
І на роднай матчынай сялібе
Хоць камусьці ў сэрца западзе.
Хоць адзіным парасткам узыдзе,
Прарасце, праб'ецца да святла...
Толькі б ведаць, а не быў бы ў крыўдзе,
Што нямнога доля мне дала.
1974

* * *

Вясновы вечар. На нагах маіх
За доўгі дзень, як зоры, цыпкі выспелі.
Апанаваная якімісь мыслямі,
На ўсходках ганку мама гоіць іх.

Вяршынкай мажа моўчкі, не ўшчуваючы,
Прыемны, мяккі халадок кладзе.
І раптам кажа: "Чуеш, у гнядзе —
Шчабечуць ластавачкі засынаючы..."
1974

* * *

Нам разам трыццаць. Мы стаім на кладцы.
Яна свавольна туфелькі зняла,
Падаўшы мне далонь, каб не сарвацца,
Студзёнай хваляй ногі абдала.
Пасля... Пасля: "Шчасліва заставацца!"
І без мяне да берага пайшла.
На белай кладцы мокрыя слядкі —
Як першай песні мілыя радкі.
1974

* * *

Над белым светам сумавала танга.
І зноў і зноў у песеньцы старой
Мне чуўся сум апошняга расстання —
Ды не чыйгосьці, а майго з табой.

Майго з табой!.. І зноў і зноў ад болю
Сцінала сэрца, кроіла, пякло, —
Хаця на белым свеце ў нас з табою
Яшчэ і першай стрэчы не было.
1974

* * *

Аднойчы ўбачу я цябе — ты з'явішся.
І будзе гэта ў ціхі час змяркання,
Калі ў нясцерпнай слодычы чакання
Уся зямля замрэ пад зорнай завіссю.

У полі дзесь, а можа, на аселіцы —
Ты мільганеш і згаснеш, нібы знічка,
Ды я разгледжу ўсё ж тваё аблічча...
О, Божа! Што ў душы маёй паселіцца?
1974

* * *

Атулі нас цішынёю, ахіні спагадай вечар,
Каб ніхто не мог спалохаць птушку радасці жывой.
Гэта птушка ў мой закутак заляцела не навечна:
Можа толькі да спаўночы, да заранкі светавой...

Можа, заўтра буду думаць: "Дзе цяпер яна трапечна
Маладым гарачым крыллем у салодкім забыцці?.."
Атулі ж нас цішынёю, ахіні спагадай, вечар:
Нават знічкі выпадковай небасхілам не скаці...
1975

* * *

Сто гадоў ты прагнуў гэтай стрэчы,
Сто гадоў чакаў ты гэтых воч,
Знаючы, што прыйдзе гэты вечар,
Верачы, што будзе гэта ноч!

Сто гадоў ты смяг без гэтых вуснаў,
Сто гадоў чарсцвеў без гэтых рук...
Што ж цяпер так горка ты ўсміхнуўся?
Уявіў стагоддзе новых мук?
1975

* * *

Паэт і фізік-атамнік у нечым
Усё-такі падобны між сабою.
Душа паэта — то ж рэактар вечны,
Што выпраменьвае часціцы болю
І сотні тысяч сэрцаў чалавечых
Бамбардзіруе імі без адбою,
Каб шляхам ядзернага расшчаплення
Прывесці ў рух энергію сумлення.
1975

* * *

З палёў і з дугавін, з лясоў без канца-краю,
Па тысячах рышткоў, канавак і канаў
Бяжыць вада, бяжыць, не мёртвая — жывая,
Насустрэч смерці — у салёны акіян.

А што табе? Чаго схапіўся ты за сэрца?
Перахапіла там — і не дыхнуць ніяк...
То кроў жыцця, то кроў зямлі жывая льецца
Ва ўлонне смерці — у сусветны акіян.
1975

* * *

Ці дзень, а ці вечар — жыццё нам нагадвае,
Не трацячы мужнасці тону свайго:
У свеце, глабальна расколатым надвае,
Ад слова да бомбы — паўкрока ўсяго.
І як ні спакусна зацішшам настроіцца —
Пра гэта, мой дружа, ты мусіш забыць.
Ад польмя слова да польмя стронцыя
Адлегласць бясконцай нам трэба зрабіць!
1975

* * *

Дружа, не будзь да аблудных бязлітасна строгі:
То не віна, а бяда іх; бяду — не карай.
Крыўдна, вядома, што збіліся людзі з дарогі
І не шануюць, як трэба, бацькоўскі свой край,
Хоць гаварылі яшчэ мудрацы-скамарохі:
"Помні: на роднай зямлі — і пад елкаю рай".
Простыя ісціны часам так цяжка даюцца:
Покуль адолееш — слёз ручаіны пральюцца.
1975

* * *

Не гаварыце кепскага пра тую,
Якой не ведаеце і не знаеце:
Пра яснавокую і маладую —
У парушынках першай снежнай замеці.
Не гаварыце брыдкага, крыў Божа!
Вы сан жаночы нізашто запляміце.
Ёй выпаў рэдкі лёс — кахаць прыгожа.
Кахаць да смерці. А не да бяспамяці.
1975

* * *

Здзіўляешся: за што табе я ўдзячны?
За той прасвет у зорках залатых,
Што ў цемры лесу нам дарогу значыў,
За сцэжку тую, што ў кустах густых
Зблудзіла раптам, п'яная, ныйначай,
За востры халадок расінак тых,
Што і цяпер бягуць па твары, коцяцца
І выціраць іх мне чамусь не хочацца...
1975

* * *

Куды ні глянь — над дахам строй антэн,
Ва ўсіх кватэрах — свецяцца экраны.
Сядзі сабе ў цяпле, між родных сцен,
Як вязень, сам сабою пакараны, —
Гадай пра сэнс пачутых перамен,
Перажывай краін далёкіх драмы...
Табе зрабіўся блізкім цэлы свет!
А ці бліжэйшым стаў табе сусед?
1975

Мой белы дзень

І я стаяў над прорвай распачы,
І ноч мне цемры л а душу,
І думаў, ліст слязою росячы:
Нічога больш не напішу.
Але вяртаўся промень страчаны,
У сэрцы плавіўся лядзень,
І зноўку вера ў слова матчына
Свяціла мне, як белы дзень!
1975

Балгарская песня

Чарней, чарней, сястра мая дуброванька,
Абое мы напроць зімы ўчарнелі:
Ты па свім лісці, сястра-дуброванька,
А я — па лецейках, што адшумелі.
Тваё лісцё, сястра мая дуброванька,
Зазелянее зноўку на раздоллі.
А мае лецейкі, сястра дуброванька,
Ўжо да мяне не вернуцца ніколі.
1974

* * *

Зманіў суседу — кепска, што й казаць.
Схлусіў каханай — і любоў азябла.
Зняверыў брата — цяжка дараваць.
Не меншы грэх — калі зняверыў сябра.
І ўсё ж душу не позна ратваць —
Ты не зусім яшчэ ва ўладзе д'ябла.
Калі ж ты Маці ашукаў — тады:
Тады ўжо ўсё. Далей — няма куды.
1975

Калі я жыў?

Падказка для нашчадкаў

Калі я жыў?

Адказ на гэта

Зусім не цяжка будзе даць,

Бо ёсць дакладная прыкмета,

З усіх найверная, відаць.

О, невясёлья гады

Майго жыцця!

Я жыў тады,

Калі вучылі ў мове рускай

У нас і горад і сяло,

І на ангельскай, на французскай,

І на іспанскай — аж гуло,

На выкапнёвай стара-прускай,

На мове інкаў і этрускаў

Таксама хораша ішло,

І толькі роднай беларускай

У школах месца не было.

Ну, а калі не вучыць школа

І гоніць мову за парог —

То як жа ёй гучаць наўкола,

Ды так, каб свет прывеціць мог?

Калі пануюць запраданцы,

Што прадаюць свой родны край

За чужаземныя акрайцы, —

Ад іх спагады не чакай.

Даруе ўсё іх суд суровы —

Забойства, кражу, гвалт і здзек,

Адно любоў да роднай мовы

Вам не даруецца павек.

Такі — мой час!

Такім і ўвойдзе

Ён у гісторыю зямлі,

Дзе нашай мовай у стагоддзях

Калісь пісалі каралі.

1976

Парада маладым чытачам

Вам, маладым будаўнікам і творцам,
Каб меншыя цярпець няўдачы-страты,
У наш вучоны век я раю моцна:
Чытайце казкі, хлопцы і дзяўчаты!

Так, так, старыя казачкі чытайце!
Не думайце, што вы, маўляў, даўно ўжо
З іх выраслі, як з вопраткі дзіцячай,
Асвоішыся з кніжнасцю найноўшай.

З іх кожнай фабулы, зусім нядоўгай,
Вы зразумеце шмат мудрых ісцін:
Чаму лісе не трэба верыць дохлай,
Як гэта дзед адзін зрабіў калісьці;

Чаму палонікам, з размаху, дзятла
Не трэба біць на галаве ў дзіцяці;
Чаму сабаку "воўчыцца" не варта
Перад старым канём на сенажаці;

Чаму ваўку не трэба камізэлька
З двума радамі гузікаў на бруху;
Чаму царэвіч там, дзе ўпала стрэлка,
Узяў за жонку брыдкаю рапуху;

Чаму не трэба быць такім бязглаздым
І легкаверным, як мядзведзь у яме,
Што зачарэпіў сам свае гізунды
І выцягнуў іх лапай з пазурамі...

Навукі мудрай — край там непачаты!
Таму й кажу вам: у жыцця на старце —
Чытайце казкі, хлопцы і дзяўчаты!
Старыя казачкі часцей чытайце!
1977—1978

* * *

Мае равеснікі, з якімі, помніцца,
Прызыўнікамі разам мерзлі-моклі,
Даўно стаяць на капітанскіх мосціках —
У белых кіцелях і пры біноклях.

Абводзяць даль паглядам трыумфатара,
Раз-пораз гладзяць на грудзях калодкі.
І мроіцца за лініяй экватара
Ім адміральскай славы хлеб салодкі.

А мне па сэрцу чын матроса простага
(Хоць пэўна ў мічманы я змог бы выйсці).
Упэўніўся — пасля вясёлых роздумаў:
З такіх, як я, — у труме больш карысці.

Я ля машын хаджу, ля гулкіх дызеляў,
Прапахлы ўвесь мазутам і с а л я р к а й
Бянтэжуся я капітанскіх кіцеляў
І не зайздросчу белізне іх яркай.

Адно я ў гэтым рэйдзе цвёрда ведаю:
Каб карабель праз штормы-ураганы
Прыбыў шчасліва ў прыстань запаветную —
Я мушу службу несці без заганы.

Бывала горка мне. Ды не зняверыўся
Я ў лёсе ўласным. І ў сябрах таксама.
Бо сэрцам я заўжды на родным беразе —
З яго дугамі, нівамі, лясамі.

І калі ўрэшце выйду я на палубу,
Як у старой той песні, ледзь прытомны,
І вочы памутнеюцца запалыя,
І ў іх апошні раз успыхнуць промні, —

Падхоплены сяброўскімі, рабочымі
Рукамі моцнымі, я гляну ўперад
І прашагчу: "На родны бераг, хлопчыкі,
Хоць жменяй попелу — на родны бераг!..

1977—1978

* * *

Як бы лёс настолькі да мяне быў ласкаў,
Што здароўя-сілы мне падкінуў трохі, —
Я хацеў бы з'ездзіць у Краіну Баскаў,
Што ізноў на вуснах людства і эпохі.

Гэту мару пешчу з маладосці ранняй,
Асаблівым нейкім напаўняю сэнсам.
Ні адной навіны ў друку, на экране
З той зямлі далёкай не мінаю сэрцам.

Не магу і сам я толкам растлумачыць,
Што за хэнць такая мне ў душу залезла,
Для чаго мне трэба гэны край пабачыць
І чаму ўспрымаю лёс яго балесна?

Ці каб пакланіцца Герніцы — за тое,
Што калісьці першай нелюдзяў спазнала
І лягла ў руінах, і сцякла крывёю,
І навек сястрою Беларусі стала?

Ці хачу паслухаць гукі мовы дзіўнай,
Што не мае ў свеце сярод моў сваяцтва,
Што вякамі ў сэрцах сілу-моц будзіла —
Каб не дацца ў рабства, гвалту не збаяцца?

Ці таму, што чуў я — нейкі знаўца тонкі
Аж крактаў і цмокаў, каб я ўзяў на веру,
Што красы жаночай верх і ўзор — басконкі:
Літаральна з кожнай л'га ляпіць Венеру?

Ці затым, каб стрэцца з сейбітамі ў полі
І гукнуць сардэчна: "Сейце, сейце, баскі!
Засявайце нівы зернем новай долі!
Годзе зносіць крыўды, слухаць злыдняў казкі

Можа, і не ўдасца мне ў той край сабрацца:
Лёс хітруе штосьці, а турбот — бясконца.
Дайце ж хоць у песні мне абняць па-брацкі:
Пад крылатым сцягам гордага басконца!..
1977—1978

Слова

Слова!

Цуд найвялікшы між цудаў-дзівосаў,
Што здзіўляў у вяках і здзіўляе нанова.

Трапяткое,

жывое,

як промень у росах, —

Несмяротнае, роднае матчына слова!

Слова ў вуснах і ў кнізе, на медзі скрыжалаў,

На харугве святой, на пліце мармуровай.

Слова

крыўды і гневу,

пяшчоты і жалю —

Любай Маці-Радзімы вячыстае слова!

Слова песні крылатай і прыказкі мудрай,

Слова клятвы на вернасць, прысягі суровай.

Слова гонару,

годнасці,

святаў і будняў,

Міру, дружбы, братэрства свабоднае слова!

1977—1978

Кукеры*

Гамоніць пляц, пяе і грае,
Ды адчуваецца па ўсім,
Што кожны нечага чакае
І ўсе жывуць чаканнем тым.

Апафеозам святкавання
Павінен стацца нейкі цуд,
Дзея якога ўсе дазвання —
Стары, малы — сышліся тут.

"Ідуць! Ідуць!" — прыбегла з крыкам
Чародка шустрых хлапчукоў,
І я пачуў якісь нязвыклы,
Трывожна-дзіўны гром званкоў.

Якісь бясконца старажытны,
Ён завалодаў зразу мной.
Зірнуў: жахлівыя страшыдлы
Да плошчы сунуцца турмой.

У яркіх пер'ях і з рагамі,
У доўгіх пасмах валасоў,
І ўсе абчэплены званкамі —
На трыста розных галасоў.

А вочы ў кожнага — па сподку,
А пашча-зяпа — бы ў ільва...
Ідуць па вуліцы з падскокам —
Набок, усякая гульба!

Гляджу на ўбор, на морды-твары
І вокліч просіцца з грудзей:
— Грыміце, мілыя пачвары!
Скачыце, д'яблы, весялей!

Я вашых мордаў не баюся,
Хоць і пачварныя яны.

---

* Кукеры (балг.) — старажытны язычніцкі абрад з пераапрапаннем.

Стаю і радасна смяюся
Бясмерцю мудрай даўніны.

Баюся іншых мордаў-масак,
Салодка-ветлых на пагляд,
Што за пачціваю грымасай
У вострым джале тояць яд.

А вашы — што! Адна забава!
Бязвінны даўні рытуал,
Якім калісь ад зла, бывала,
Сябе наш продак ратаваў...

Скачыце ж, кукеры, скачыце,
Ганіце ўсіх злых духаў прэч!
Павек хай будзе добрай, чыстай
І светлай радасць брацкіх стрэч!
1976

Верш з кароткага адпачынку ў радопскай вёсцы

Ты не ўлягаўся на радопскіх "халіштах"¹
Або на "козьяках"² — з казінай шэрсці?
Не? Дык якою коўдраю ты хвалішся?
З нейлона, можа? Мне шкада вашэці.

Дарма іронію стаіў ты ў позірку:
Са мной тады пагодзішся таропка,
Як, расцягнуўшыся на мяккім "козьяку",
Нацягнеш "халішта" да падбародка.

Яны ўвабралі фарбы ўсе і колеры
Зямлі, пярэстай на зыходзе лета:
Ад чорных стром і яркіх вязаў полымя
Да пабурэла-жоўтых ніў-палеткаў.

Ад іх струменіць несмяротным водарам
Дымкоў пастушых, спелых траў і лісця.
І ты сваяцтва кроўнае з прыродаю
Адчуеш так, як прадзед твой калісьці.

І мудраму спакою заўсміхаешся,
І мітусні ўсаромішся нікчэмнай...
Ты не ўлягаўся на радопскіх "халіштах"
Жаночай ласкі іх не чуў таемнай?
1978

---

¹ Халіштэ (балг.) — даматканая тоўстая коўдра.

² Козьяк (балг.) — тоўстая падсцілка або коўдра з казінай шэрсці.

* * *

Два-тры дразды на цэлы лес —
Пераклікаюцца, нібыта
На анямелым полі бітвы
З байцом параненым баец.
— Жывы, браток?
— Пакуль — жывы!
Ды цішыня гняце пакутна:
Ні падсалоўкі больш не чутна,
Ні берасцянкі, ні жаўны...
Вось толькі мы на цэлы лес.
Прагрэс, мой братачка, прагрэс.
1980

Лірычны каментар да нашай радаслоўнай

Мы ўзышлі не з насення, што ветрам занесена, —
Мы не дзікай травы самаросляя парасткі.
У глыбінях зямлі, гераічнай і песеннай,
Нашых душ карані — з вузлякамі упартасці.

Сокам вотчынных гоняў адроду мы ўспоены,
Сонцам родных нябёс мы з маленства аблашчаны,
Як асілкі-дубы над дняпроўскімі поймамі —
Паяднаныя часам нашчадкі і пращурны.

Мы на золку далёкім ардзе не скарыліся,
Славай Грунвальда выйшлі ў вялікія ратнікі.
Нас будзіў да святла стук друкарань скарынінскіх.
Да братаў мы гарнуліся сэрцамі братнімі.

Каліноўскі дарэшты пазбавіў нас кволасці —
Веру-мужнасць сваю завяшчаў нам з-пад вісельні.
З гнеўнай лірай Купалы і з эпасам Коласа
Мы спазналі сябе і свой голас узвысілі.

Гэтай павязі кроўнай, якой мы прывязаны
Да бацькоўскай зямлі, не парвуць, не растурзаюць
Аніякія буры-вятры непрыязныя —
Нашы сэрцы ад іх толькі больш загартуюцца!

І як вечна вясне святкаваць тут агледзіны,
Мовай радасці з долам і небам гамонячы, —
Так і нам у вяках тут, з братамі-суседзямі,
Жыць і верыць у лёс незахмарана-сонечны.
1966

**Каля помніка
Марыі Занькавецкай у Кіеве**

Дзмітру Паўлычку

Над кручамі высокімі дняпроўскімі,
У садзе, ледзь абуджаным вясной,
Апанаваны думамі няпростымі,
Стаю прад ёю ў цішыні начной.

Калісь, праслаўленая, знакамітая,
Яна прыехала ў губернскі Мінск,
І Беларусь, слязьмі нядолі ўмытая,
Пачула: "Мой паклон, сястра, прымі..."

І ўбачыла: у зрэнках воч засмучаных —
Адзін нясцерпны, невымерны боль.
І зразумела: гэта — смутак змучаных,
Яна жыве ім — не ўдае сабой.

Не ўцешыла яе старонка братняя —
З журбай вярнулася ў журбу сваю...
Вялікае, святое, нерастратнае
Мяне трымае тут, дзе я стаю.

І нават уначы, у мяккім мораку
Мне добра бачна — лепей не ўявіць —
Маленне рук, ля сэрца гэтак згорнутых,
Як бы яно ёй і цяпер баліць.

1980

Выміраюць плямёны

Выміраюць плямёны:
Туземцы Сібіры, індзейцы,
Жыхары Акіяніі,
Абарыгены Аляскі...
"Проста — самі сабой,
Бо ад шлюбу не родзяцца дзеці", —
Не саромяцца баяць паны
"Навуковыя" казкі.

Ад вялікага некалі роду
Цяпер засталася
Дваццаць пяць чалавек.
Пад нагляд узялі медыцынскі.
Толькі ўсё безнадзейна —
Загінуць ім суджана лёсам:
Адціскаў іх асвечаны брат,
Адціскаў і... даціснуў.

Выміраюць плямёны —
Знікаюць навек, назаўсёды,
Вызваляючы свет
І ад мовы сваёй, і ад песні.
Выміраюць накшталт
Рыбаў, птушак, раслін, насякомых,
Што ў Чырвоную кнігу жыцця
У пару не занеслі.

Адыходзяць ад моцных і ўпэўненых,
Ад жыццялюбаў —
З вінаватай і горкай
Усмешкай на вуснах:
"Прабачце!
Заміналі мы вам!..
Цесна з намі было вам тут, людзі!
Зараз стане свабодней
Крычаць вам пра роўнасць і брацтва..

Вы,
Што ў кожную бомбу

Ладуеце слепа мільёны —
Абаронцы правоў і свабод
І наскрозь дэмакраты,
Гэта ў вас на вачах
Выміраюць, знікаюць плямёны!
Выміраюць, як рыбы,
Як птушкі,
Як дрэвы,
Як травы...

З імі —
З відамі фаўны і флары —
Даўно і надзейна
Вы ўраўнялі ў правах
І плямёны, і цэлыя расы.
Ах, як шчыра з трыбуны
"Клапоціцеся" пра людзей вы,
Абаронцы свабод і гарантый...
для сейфаў уласных!
1976

* * *

Апошні тралейбус... Апошні трамвай...
Даўно ім прысвечаны вершы.
І ў песнях уславлі — едзь і спявай!
А першы?.. Вы ехалі першым?

У першы аўтобус, тралейбус, трамвай —
Сядалі на досвітку рана,
Калі яшчэ толькі пачне небакрай
Ледзь-ледзь ружавецца крамяна?

Апошні — нярэдка ваш дзень завяршаў,
Вы бег яго добра спазналі.
А першы — каб першым паспець за варштат —
Вы ў думках "хутчэй!" падганялі?

Апошнім — з гасцей прыбывалі дамоў,
З гарачых сяброўскіх абдымкаў.
А першым — хоць раз вы да тых жа сяброў
Прыехалі з радай-падтрымкай?

Апошнім — вы звыклі ў запознены час
Вяртацца, правёўшы каханне.
А першым, прызнайцеся, першым хоць раз
Прымчаліся вы на спатканне?

Шчасліва ж вам ездзіць любою парой —
Апоўдні, увечар, уночы.
І — досвіткам, мілыя! З першай зарой!
І з першым народам рабочым!
1973

Акадэміку Г. І. Гарэцкаму

Найслынны ў краі ў нас геолаг,
Равеснік веку на зямлі,
Не з роду хліпкіх або квольх
У свет навукі Вы прыйшлі.

Ваш крок не дробны, шлях не вузкі,
І моц у постаці відна,
Асілкі з казак беларускіх —
Вам несумненная радня.

Ні дня не знаючы спачыну,
Тварылі Вы, бы ўласны лёс,
Антрапагенную карціну
Зямлі, што любя нам да слёз.

Абрыс дакладны і праўдзiвы
Нам сёння можа расказаць,
Якім быў воблік-твар Радзімы
Мільён гадоў таму назад;

Кудой цяклі калісьці хвалі
Пра-Нёмана і Пра-Дняпра
І дзе іх рэчышчы схавалі
Адклады-залежы дабра;

Якое дзе здабыць багацце
Нам трэба ў долях векавых,
Каб годна чуцца ў роднай хаце
І на павагу мець правы.

Ваш творчы плён — не плод ілюзій,
Ён прымушае думаць нас
І пра нябачны той алювій,
Што намывае ў душах час.

Ці ёсць там россып залацінак?
Ці — толькі гравій і пясок?
Ці не пара паклапаціцца,
Каб матчын дар не перасох?

Усё, чым радуе нас сёння
Саюз пароды і вады,
Да нас ішло з вякоў прадоння,
І Вы заглянулі туды.

Такую даль глыбінь, я знаю,
Разгледзець можа толькі той,
Хто бачыць будучыню краю
Праворным сэрцам і душой,

Хто верыць свята і трывала
У свой народ перад усім,
Як верыў Колас і Купала
І брат старэйшы Ваш — Максім.

Штодзень навукі полем ратным
Вяло Вас гэта ж пачуццё,
І стала подзвігам сапраўдным
Ўсё Ваша слаўнае жыццё.
1980

* * *

На горад аціхлы, на скверык адталы,
Але яшчэ шэры і голы,
Цярушыцца дожджык вясновы, світальны,
І, мабыць, затое — вясёлы.

Таполі маўкліва выпростваюць плечы,
А ў думках іх мары снуюцца:
Шапоча лістота, і птушкі шчабечуць,
І ў гнёзды яечкі кладуцца.
1980

* * *

Падлесак цярэбяць у лесе густым —
Бязладна парослыя сосны і елкі.
Ад вогнішча долкамі сцелецца едкі,
Прапахлы ўспамінамі даўнімі дым.

Па плану — у парк ператворыцца лес,
Ён будзе дагледжаны, чысты і рэдкі, —
Наскрозь ён прагледзісты будзе, і гэтка
Камусьці, відаць, спадабаецца лепш.
1982

* * *

На голых галінках намоклых кустоў,
Ужо акрыялых ад сну, як жывыя,
Іскрынкі-расінкі зіхцяць дажджавыя
І просяць як быццам: "Спыніся! Пастой!

Забудзься на хвілю аб скрусе-журбе.
На цуд палюбуйся! Пабач і запомні:
Калі б у нас сонца не ўспыхнулі промні —
Мы толькі макрэчай былі б для цябе".
1982

* * *

І нашы песні даўнія і скокі
Стварылі продкі для сябе саміх.
Яны ж нясуць і сёння ў свет шырокі
Імя зямлі, што акрыліла іх.

Калі табе, песняр, патрэбны ўрокі —
Дык вось адзін: старайся гэтак пець,
Каб дом свой родны песнямі сагрэць —
Тады пачуе іх і свет шырокі.
1980

* * *

Зноў на ўзлеску цвітуць-дацвітаюць арэшыны —
У жаўтлявых падвесках каткоў-завушніц.
Дуб над імі, усёй гэтай пушчы старэйшына,
Дрэмле ў думках аб блізкай пары навальніц.

Тут, у гушчы кустоў, у кудлатым ляшчэўніку,
За даўжэзны свой век, кожным летам, як жнуць, —
Колькі чуў ён дзіцячага гоману-шчэбету!..
І яшчэ, і яшчэ раз хацеў бы пачуць...
1982

* * *

Няма агідных песень у прыродзе.
Нашто ўжо не пяюн крумкач стары,
А ў першую адлігу ў новым годзе
Як ён пяшчотна крумкае ў бары!

Які прывабны кліч яго птушыны
У прадчуванні веснавых уцех!..
Агідны спеў заўсёды — спеў фальшывы.
Прыродзе ж невядомы гэtkі грэх.
1973

* * *

Вясна п'яе, і свішча, і шчабеча, —
На паплавах, на нівах, у л'ясах, —
І ўсюды просьба чутна: "Чалавеча!
Пачуй сябе ў шчаслівых галасах!"

Вясна гудзе, і зумкае, і крэхча —
На доле, у паветры, на вадзе, —
І ўсюды тая ж просьба: "Чалавеча!
Пачуй сябе ў нас! А то — быць бядзе!.."

1982

* * *

Шкадуеш, што на памяць нават дробязі
Аб тым, далёкім, у цябе няма?
Калі з былым ніякай іншай п'вязі —
То і аб гэтым шкадаваць дарма.

Калі ж хоць нешта ў сэрцы азваецца
Шчымлівым болем, светлаю журбой, —
Дык, значыць, тое ўсё, што варта памяці,
Табе падорана — яно з табой.

1974

* * *

Як страшны летапіс, твае каменні я
Чытаў усцяж усіх дарог... Але
Найлепей зразумеў твой лёс, Арменія,
У храме, выдзеўбаным у скале.

Якая ж воля трэба! Як хацелася
Самім сабой твайму народу быць,
Каб у гары, ў каменнай глыбе цэласнай
Такі прытулак для душы зрабіць!

1982

Дыялог па дарозе на Севан

— З чаго вашы хаты, масты, гарады?
— З камення, мой браце, з камення.
— А скуль гэты смак вашай цуда-вады?
— З камення, мой браце, з камення.
— Адкуль у вас сокі бярэ вінаград?
— З камення, мой браце, з камення.
— А скуль гэта вера, што я табе брат?
— Са спадчыны: з мук і цярпення.
1973

Тым, што ваявалі

Сорак трэці. Віхура смяротная.
Ёй — ні краю яшчэ, ні канца.
Як ты бачна, бяда ўсенародная,
У паглядзе падлетка-байца!..

Мне хапіла б свайго незабытага.
Толькі як я пра тых прамаўчу? —
Шынялёк і пілотачка Быкава
Неадступна стаяць уваччу.
1983

На ўзгорку пясчаным...

На ўзгорку пясчаным цвіце жаўтазель —
На брацкай магіле дзяцей партызанскіх.
Стаю і гляджу, як па кветках зіркастых
Блукае маленства далёкага чмель.

Мы разам раслі тут — пад небам адным:
Смяяліся, плакалі, песні спявалі...
Той смех спапялілі, той спеў расстралялі,
А плач — уцалеў: ён у сэрцы маім.
1966

Крыгалом

Няхай яшчэ, у змове з небам,
Хавае сонца ў хмары твар,
Няхай шпурляе сівер снегам,
Як быццам ён тут валадар, —

А ўсё ж вясны ўжо чуцен подых:
Яе прыход мы пазнаём
Па тым, як трушчыць лёд нязгоды
Жаночай ласкі крыгалом.
1983

Вы думалі...

Вы думалі, што я сабраўся ў скачках
Прымаць удзел? Каб верны мне мой конь,
Апанаваны скачкавай гарачкай,
Ляцеў за некім шустрым наўздагон?

Ну што вы, што вы! Хіба я — наезнік?
І хіба конь для скачак у мяне?
Яго прызванне — плуг цягнуць жалезны,
Маё — ступаць услед па баразне.
1973

Мой Парыж

З дарожнага цыкла, якога не будзе
Парыж? А як жа! О, канешна!
Уразіў моцна — што й казаць.
Пасля такой паездкі — грэшна

Хоць колькі рыфмаў не звязаць.
Таму й пішу — у лад з натурай:
"Штоноч у сне, браткі, штоноч
Гяджу на.. Полацк і на Тураў —
І не магу адвесці вон!.."
1983

Хлеб і музыка

Паслухайшы ў канцэрце майстроў грання на жытняй саломцы

Сцяблінка жытня — несамавіты
Музычны інструмент... Перш чым запець,
Трымала колас над зямлёй, наліты,
Каб ён, на радасць людзям, мог даспець.

Філасафы, паэты, запрыкмецьце,
Даследуючы змест людскіх патрэб:
Раднейшага няма нічога ў свеце,
Як хлеб і музыка, як музыка і хлеб!
1973

Замест малітвы

Калі ёсць ты, лёс мой, нада мною,
Аб адным пращу я: не дазволь
У міры з няпраўдай і хлуснёю
Дажываць мне век на свеце свой.

Не аддай душу ў няволю гномам —
Узбунтуй, растурзай, распалі, —
Каб у ёй агні-маланкі з громам
Жыхалі ад неба да зямлі!
1983

Вечар у аколiцы Бярковіцы

Івану Давыдкаву

Шум рачулки ў цішы вечаровай —
На каменных парожках... Аб чым
Ты мне шэпчаеш язычніцкай мовай
Пад навіслым кустоўем ляшчын?
Буду слухаць да ранку начную
Векавечную песню вады, —
І адно зразумею-пачую:
Што калісь быў і я малады.
1987

Лёс і песня

Я аглядаў чужыя гарады,
Не нашы помнікі не нашай славы —
І быў ад крыўды зрок слязой засланы,
І біў у скроні думкі ток круты:

Нелітасцівы быў наш лёс, браты:
Красу, што продкі з любасцю стваралі,
Чужынцы з лютасцю агнём сціралі,
Каб не ўцалелі нават і сляды.

Але сціхаў няўчуты крык бяды —
І паўставала з небыцця нанова
Краса ў абліччы каменя і слова,
Каб зноў зрабіцца прахам праз гады.

І зноў кляліся прадзеда-дзяды:
"Сто раз памром, а не пакінем верыць
У нашу заўтрашнюю славу-веліч,
У нашы заўтрашнія гарады!.."

І зноў нам свеціць ранак малады,
Свой новы лёс народ упарта творыць.
Адкуль жа ў песні праступае горыч?
З глыбінь вякоў... Там — бездань гаркаты.
1983

Выпадковы госць

Салон у стылі найнавейшым,
Прытворны смех і гамана.
Ці не пара паслухаць вершы
Пад гэту пеністасць віна?

Ах, вось чаго сюды я званы!
Каб вершам пяткі казытаць!
Каб праз саломку пунш духмяны
Яшчэ смачней было смактаць!

О не, мадам! Для насалоды
Ён не прыдасца, верш мой, вам.
Я — не салонны, я — салёны.
Вы памыліліся, мадам!

Прагорклы я! Прагорк дашчэнтуну^
Як яблык з дзічкі на мяжы, —
Звядзе аскома вам пашчэнкі.
Чужы мой верш для вас, чужы!

Не можа вас ён бестурботна
Ні забаўляць, ні весяліць:
Яму ад цяжкіх дум журботна,
Яму ад горкіх страт баліць.

Ён лёсам стаў маім у полі,
Дзе ў горле пыл, дзе пот — цурком,
Ён хлеба чорнаму ніколі
Не можа здрадзіць ні радком.

Прыроднай соллю-гаркатаю
Ён абавязаны зямлі,
Што ёсць і будзе мне святою —
Куды б шляхі ні праляглі.

Прабачце мне, што ненарокам
Пад сапсаваў настрой гасцям...
Між іншым, самі — скуль вы родам?
Дзе падрасталі вы, мадам?

Аўтографы сяброў

Аўтографы-надпісы вашы, сябры,
Чытаю на кніжках падораных —
З выказам даверу, павагі, любві,
З зычэннямі самымі добрымі.

Як многа іх, цёплых і ласкавых слоў,
Ад шчырага сэрца напісаных!
І колькі за імі пражытых гадоў
Жывымі ўзыходзяць абрысамі...

Вось гэты згадаў мне аб даўняй вясне
З яе маладымі павевамі.
Дакорам не стаў ён сёвай сівізне —
Навек мы, брат брату, паверылі.

Вось гэты... о, як акрыліў ён душу,
Прыйшоўшы ад майстра ад слыннага
Якраз, калі мне аж калола ў вушшу
Ад крыку дурнога аслінага!..

Вось гэтыя — з братняга краю прывёз
Як словы прызнання ў прыязнасці.
Мне светла ад іх, як ад белых бяроз
На ўзлеску асеннім пры яснасці.

А гэта — апошні... Гляджу на радкі,
Што помню на памяць да каліўца, —
І зноў адчуваю той поціск рукі,
І сэрца ад болю сціскаецца...

Якія магутныя творцы-мужы,
Якія нязломныя волаты
Пайшлі па той бок векавечнай мяжы —
Заўчасна, зарана, замолада!..

Жывіце ж да поўнага веку, сябры,
Не трацячы моцы і шчырасці!
І знайце: нішто нам віхуры-вятры,
Пакуль нашы шэрагі ў шчыльнасці!..

Я дзякуй кажу вам ад сэрца ўсяго.
Мне вашы дарункі-аўтографы —
Як вехі жыццёвага шляху майго.
А ён жа не будзе паўтораны...
1983

Памяці Андрэя Германова

I

На старажытных могілках у Софії,
Дзе спачываюць годы і вякі,
Убачыў я вянкi яшчэ не ўсохлыя —
Павітыя жалобаю вянкi.

I зразумеў — раней, чым згледзеў літары
На чорным крэпе: гэта ты, мой брат!
I ўраз адчуў, нібы прысуд бязлітасны,
Як не гатовы я да гэтых страт!..

Стаяў, паніклы, над грудком уквечаным,
Што атуліў твой вечны супакой,
А ўсё ў душы крычала і пярэчыла,
Не мірачыся з крыўдаю такой.

Маўчала воддаль цэркаўка, не звонячы,
Акацый водар ліўся ў тленны дух...
А майскі дзень такі быў зырка-сонечны,
Што на імгненне для мяне патух.

А ў разналістай зеляніне могілак
Такі грымеў магутны гімн жыццю, —
Як быццам, спахапіўшыся, адмовіла
На гэты раз прырода небыццю.

2

Азоблены век забівае
Найлепшых сяброў без пары.
Замены ж сябрам не бывае —
Навек нам даюцца сябры.

Аднойчы, няўзнак, на знаёмства
Абменімся поціскам рук,
Спаткаўшыся зноў — расстаёмся
Без смутку, тым болей — без мук.

Бо ў новыя верым сустрэчы
I знаем: іх безліч яшчэ,

Баяцца за іх — недарэчы,
І наша ад нас не ўцячэ!

Якая наіўнасць! Якая
Бяспечная стаўка на час!..
А наша так хутка ўцякае
Праз тлум-мітуслівасць ад нас!

І вось ужо ўсё: ні спаткацца,
Ні ўбачыць, ні голас пачуць, —
Стаяць і глядзець, як з акацый
Слязіны-пялёсткі цякуць...

3

Любы брат мой балгарскі Андрэй!
Віязь-рыцар славянскага брацтва!
Знаю: будзе бясконца цяжэй
Мне цяпер за Дунай выбірацца.

Вось прыеду, вось гляну-зірну
У зялёныя Віташы вочы —
І згадаю, як разам вясну
Мы з табою тут "гукалі" аднойчы...

Грэла сонца — і таяў-блішчэў
На сцяжынцы лядок наздраваты.
Слухаць госця яшчэ і яшчэ
У той ранак хацеў нездарма ты:

І да песень матулі маёй,
І да нашай зямлі партызанскай
Неспадманна прырос ты душой,
Каб дзяліцца натхненнем і ласкай...

Дзякуй, брат мой балгарскі Андрэй!
Быў ты ўвесь з дабрыні і любові,
А любоў на зямлі не памрэ —
На зямлі і ў паэтавым слове.
1983

"Бярозка"

Яшчэ з галечы вёска
Не выйшла па вайне,
А родная "Бярозка"
Прынесла радасць мне.

У школе — пагалоска,
Гудуць сябры найперш:
"Ты бач яго! "Бярозка"
Надрукавала верш!.."

Зары ў акне палоска,
Газовачка дыміць.
Цяпер штоноч "Бярозка"
У сэрца мне шуміць.

Ах, гулкі шляху лёскат!
Лічу не без прычын,
Што гэта ты, "Бярозка",
Пазвала ў далячынь.

І я іду — няпроста,
Нялёгка — ды іду, —
Я ад цябе, "Бярозка",
Адлік гадоў вяду.

Трымціць, як шчасця слёзка,
У памяці той дзень...
Паклон цябе, "Бярозка"!
Расці і маладзей!
1987

I там, на Гарыні...

Чытаеш, як шчыра
Нас хваляць у прэсе,
I раптам — вачыма
У гэткае ўпрэшся,
Што мутарна стане,
I сумна, і горка,
I боль дарастае
Ад сэрца да горла.

Вось вычытаць собіла
Допіс нязвыклы,
Што ў нас тымчасове
Урвіцелі ўзніклі,
Што дзесь на Гарыні,
Дзе ў кветніках хаты,
"Жытуху" стварылі
Сабе "тарбахваты".
Не бульбачку сеюць,
А кветкі для торгу:
За торбу насення —
Чырвончыкаў торбу!
На поўнач вывозяць.
Каб кветкі раслі там.
За гэта й выносяць
Прысуд "паразітам".
За гэта і бэсцяць.
Маштабна і крута.
Бы ў кветках Палесся
Схавана атрута.

Мне крыўдна, канешна.
Узяўшыся сведчыць,
Вы збыталі нешта,
Таварыш газетчык.
Не крадуць, не грабяць...
Скажыце начыста:
Завошта іх ганьбіць?
У чым іх злачынства?
Ды кіньце вы, кіньце!

Пабойцеся Бога!
Жылі на мякінцы —
Не кралі нічога!
Здароўем плацілі,
Пракляўшы нягоду,
Але не пладзілі
Нягоднікаў зроду.

А што да заплечных
Мяшочкаў дарожных
Бясспрэчна, бясспрэчна:
Іх знае ў нас кожны.
Любая другая
Ці трэцяя хата
Дагэтуль хавае
З аснасткі салдата
Паходную кайстру,
Якую пранёс ён —
Як матчыну ласку —
Між смерцю і лёсам...

Куда ні паеду —
Далёка ці блізка,
І траплю ў бяседу,
Або й без кілішка, —
Прызнанне пачую:
"Ты знаеш, хачу я
Сказаць табе праўду —
І праўду святую.
Той страшнай і грознай
Ваеннай парою
Я ўвесь бы народ ваш
Прадставіў к герою
Усіх бы прадставіў:
І старцаў сівенькіх,
І бабак старэнькіх,
І дзетак маленькіх.

Я жыву і змагаўся
На вашай радзіме
І з вамі збратаўся —

На вечную памяць!
Таго, што я знаю, —
Ніхто не адыме.
І тых, каму веру, —
Ніхто не запляміць
А знаю адно я:
Калі нада мною
Смерць чорныя крылы
Ужо распластала —
Вярнула мне сілы,
Жыццё ўратавала
І роднай матусяй
Да скону мне стала
Зямля Беларусі,
Краіна Купалы.

Апошняй скарынкай
І солі драбінкай
Дзялілася пчыра,
А што немагчыма
Было спалавініць —
Мне ўсё аддавала:
Апошняю з цела
Кашулю здымала -
Каб мне было цёпла,
Каб мог пры выпадку
Парваць на павязку
І кроўю не сцёк я... "

Куды ні падамся
Дарогамі свету —
Пачую, прынамсі,
І споведзь, як гэту.
Да позняе ночы
Я слухаў аднойчы
Былога ляснога
Салдата ўспаміны, —
Слаўтага сёння
Паэта Украіны.
Ссівелья пасмы
Чало ахінаюць.

Гаворыць — а спазмы
Дыханне сцінаюць.

"Было на Палессі,
Было напрудвесні
У сорок чацвёртым.
Галодныя страшна,
Два дні мы балотам
Ішлі бесшабашна.
Аслабшы дашчэнтэ,
На досвітку шэрым
Мы ў вёсачцы нейкай
Пастукалі ў дзверы.
Старая жанчына
З сухімі вачыма
Сказала : "Заходзьце,
Пагрэйцеся, дзеткі.
Сцюдзёна — страхоцце! —
На сіверы гэткім".
Як цёпла з дарогі
І ў выстыл ай хаце!
"А хлеба хоць трохі
Не знойдзеца, маці?"
"Няма, мае дзеткі,
Усё да зярняці
Яшчэ на тым тыдні
Павымелі злыдні".

"То можа, хоць бульбін
Нам зварыце колькі?"
"І бульбу забралі...
Усё — падчыстую.
Пакінулі толькі
мне хату пустую.
І то — ці надоўга?
Звяры не ўняліся..."
Старая прымоўкла.
А мы — падняліся.
"Ну што ж, выбачайце
За гэту турботу..."
Выходзім, каб чапаць

Праз сівер і слоту.

Выходім на ганак.

І тут — нечакана:

"Пастойце, сыночкі!

А Божа ж мой мілы!

Так памяць адбіла —

Чуць грэх не зрабіла.

Ды ўспомніла раптам.

Вярніцеся, хлопцы:

Ёсць маку рукаўчык,

Прыхованы ў копцы.

Усё — што не ўзята.

Не ўбачылі мусіць...

Хоць маку паешце —

Каб голад не мучыў..."

І выняла смачны

Частунак з пячуркі —

Маленькі рукаўчык

Дзіцячай кашулькі,

Завязаны ніткай

І знізу і зверху

І шухнуў-шухукнуў

Мачок на талерку.

Мы бралі па шчопцю

У скрэпल्या пальцы —

Ашчадна — каб

Мачынцы нават не ўпасці,

І сыпалі ў рот,

І хрумсцелі тым макам, —

Мы елі з такім

Апетытам і смакам,

Што цётка глядзела

І плакала моўчкі.

А потым сказала:

"Шчасліва, сыночкі!

Няхай вас мінае

Варожая куля!.."

"Павек вам сынамі

Мы будзем, матуля!.."

Расказ партызана
Я ўспомніў да месца:
Было ж на Палессі,
За Прыняццю дзесьці!
Такія, браточкі,
Там зналі мяшочкі:
Салдацкія кайстры
Або — рукавочкі,
Або — рукавочкі,
Дзіцячай сарочкі,
З апошнім пажыткам.
"Паешце, сыночкі!.."

Хто мысліць іначай
Аб сутнасці нашай —
Вы мыслі папраўце.
Калі ўжо папраўдзе —
То я ганаруся:
Нідзе ў Беларусі
За чуласць і ласку
Чырвонцаў не бралі.
Такога ліхварства
Адвеку не зналі.
Наўзаем і людзі
Любоўю дарылі.
І ў Мінску, і ў Лідзе,
І там, на Гарыні...
1984 (1987)

Мангольскай пісьменніцы Санамын Удвал

Удвал-гуай¹, у гэны дзень, калі
Стаялі Вы ў Хатыні анямела
І думалі пра лёс маёй зямлі —
Упершыню Вам сэрца забалела.

Удвал-гуай, Вы зналі пульсу збой
І як шалёна ходзіць сэрца — зналі,
Але такі нясцерпны востры боль
У першы раз адчулі побач з намі.

Удвал-гуай, у тым няма віны
Маёй старонкі — не судзіце ж строга,
Што й кроплі з нашай памяці вайны
Для сэрца чалавечага — замнога.

Удвал-гуай, пакуль гляджу на свет —
Я помніць буду ў радасці і скрусе,
Што боль у сэрца Вам зайшоў навек,
Каб трохі менш балела Беларусі.
1985

---

¹ Гуай — форма пашаноўнага звароту да старэйшай па узросту жанчыны.

У юрце Сасорбарама

Сасорбарам, стары жывёлавод,
Сказаў мне так (а ён гаворыць мала):
"За год мой статак вырас на семсот —
І не адно з народжаных не пала".

Госць піў кумыс і бозы¹ еў усмак,
А потым слухаў спевы аж да ночы,
І быў уражаны, што гэтак шмат
Народных песень тут у пашаноце.

Сасорбарам, стары жывёлавод,
Сказаў мне так (а ён гаворыць мала):
"Іх нарадзілася тут сотні сот —
І ні адна, як помню я, не пала..."
1985

---

¹ Бозы — дробныя мучныя клёцчакі, начыненыя мясам.

Раз'ятраны вярблюд

Як ён імчыцца морам стэпу шэрага!
Як цупка след кладзе яго капыцце!
Як страшна пена валіцца з ашчэранай
Пачварнай морды! Гэй, набок сыдзіце!

Жывыя ўсе — хутчэй набок схініцеся
Ад гэтай дзікай лютасці звярынай!
Насмерць здратуе, стопча вас без літасці,
Яшчэ й абдасць зялёна-жоўтай слінай!

Ён ашалеў, раз'ятрыўся ад прыступу
Прыроднай корці, ад успышкі юру —
Ляціць насустрач далечы расхрыстанай,
З пяску і ветру дыбачы віхуру...

Калі ж нарэшце зможацца, расслабіцца,
Ашляхне кроў — ён прыме выгляд звычайны
І будзе зноў даверлівы, пакладзісты
І, я сказаў бы, нават сімпатычны.
1985

Святочнае пасланне Васілю Быкаву

Дазволь мне, брат,
на старамодны лад,
З нагоды слаўнай,
у паклоне Маю,
Табе пасланне
прысвяціць... Я знаю,
Што гэта форма
ўжо даўно адмерла,
Што не прынята
нават і на свята
Адрасавацца
да сяброў публічна.
Дый мне, прызнацца,
прамаўляць нязвычайна
У гэткім жанры...
Любы-паважаны!
Прашу прабачыць,
што ў дзядоўскі спосаб
Рашыў адзначыць
нашай веры поступ.
Хай пнецца зух,
убраўшыся ў кажух,
Падвышаны стандартнаю
андатраю
Ці нестандартным пыжыкам,
хай пышыцца,
І хай сабе ў нядобрай корці
пішацца
Дублёначна-ўмілёначны
пагляд
На сутнасць творчасці.
Спакойна, брат!
На варце праўды
ты стаіш, як колісь
Стаяў на ратным,
на крывавым полі,
Атакі грозны
шквал перамалоўшы,
Непераможны

лейтэнант малодшы.
Стаяў — прыжмураны,
увесь абкураны
Не фіміямам,
а смярдзючым дымам,
Дзе дол нядаўна
уздымаўся дыбам,
Стаяў — задыханы,
увесь абсыпаны
Не руж пялёсткамі,
не з лаўра лісцем —
Пяском бялёса-
залацістым, чыстым
І — ненавсіным,
бо — усюдзісным:
Ён на брывах
і на чупрыне русай,
І на павязцы,
набрынялай густа,
Пад рамянём,
за каўняром, і ў ботах,
І на губах,
патрэсканых глыбока,
І на зубах,
і ў горле, і ўвушцу,
І больш таго —
ён нават у душу
Пранік, працёк —
удушлівы пясок,
Каб там застацца
і зрабіцца з часам
Твайго мастацтва
залатым запасам,
Каб і сягоння
памяць ветэрана
Душу спрадоння
болем працінала.
Не здрадзіў ты
святому абавязку:
Наш лёс круты
не выдаеш за казку.

Не можаш ты тварыць
эрзац-легенду,
Калі ўспамін смыліць —
аж не стрываць,
І хочацца,
як з раны бінт, сарваць
Фальшывых слоў
накручаную ленту.
Таму табе
на векавой сяўбе
І абыходзіла
і абыходзіць,
Калі не маючы
у сэрцы памяці
Ні зерня праўды,
нехта хітры плодзіць
Прыгожую ману
пра страшную вайну,
А крытык,
чокнуўшыся з ім праз стол,
За тэму хваліць
і за інтанацыю,
І шарлатана
ўзводзіць на прастол,
І чытачоў
заве на каранацыю.
Што тут параіш?
Не спасціг таварыш,
Што як ты блазна
ні ўзвышай
прастольна —
А блазен плясне —
кончыць
непрыстойна.
І ліха з ім!.. Салдат —
шануй салдата!
Хадзем на свята, брат,
хадзем на свята!
Яно далося нам
такой цаною,
Што радасць напалам

з журбой, з
віною.
Вось і падзелім —
радасць і надзеі.
Патужым светла,
горка павінімся,
А кветкі
на свяшчэнных плітах
Мінска
Тым пакладзём
ля Вечнага агню,
Хто з гэтым днём
здабыў нам цішыню.
1985

* * *

Каменні ляцяць на дарогу.
Аднойчы якісь не міне.
Каму я паплачуся? Богу?
Дык ён... ці пачуе мяне?

Паклёпы з начынкаю яду
Кладуць і кладуць на чало.
Каму я паскарджуся? Д'яблу?
Яшчэ не хапала чаго!

Ёсць добрыя людзі — я ім бы
Паплакаўся трохі, але ж —
У іх над галовамі німбы
Уласных пакут. Ім не лепш!

Не волен я горкай гадзінай
Цяжар свой на іх ускладаць.
Дык што ж застаецца, Радзіма?
Ты можаш параду мне даць?

І чую я голас, падобны
На голас матулі маёй:
"Будзь дужы, будзь мужны і добры,
Не бойся натхнёных хлуснёй.

Адрынь іх суды-перасуды.
І чорнай не вер варажбе.
Хай свеціць заўсёды і ўсюды
Маё блаславенне табе!"
1987

Песня пра апошняга з аднапалчан

Над роднаю зямлёй звон сонечны плыве.
Зялёны май заліў пагоркі і лагчыны.
Чаго ж у гэткі дзень не весела табе?
Скажы, стары салдат, скажы, герой Айчыны.
Ты ўсё зрабіў, што мог: ты мір здабыў, салдат,
І край падняў з руін, і даў прызванне дзецям,
І ўвагай землякоў, і славай ты багат.
Чаму ж блішчыць сляза на вейках у гвардзейца?

Ці не таму, салдат, што не спаткаць ужо
Аднапалчан табе, што ты з палка — апошні?
І некаму сказаць, абняўшы за плячо:
"А помніш, як зімой у сорок трэцім, помніш?
Па сем атак у дзень — на шквал агню сталёны!
Мы пасля кожнай з іх — шырока дол капалі.
Якіх сяброў, браток, мы клалі без труны
У мёрзлую зямлю, якіх людзей хавалі!.."

Над роднаю зямлёй звон сонечны плыве.
Зялёны май заліў пагоркі і лагчыны.
Дык аднаго ж, салдат, лёг цень на твар табе,
На сівізну тваю, на светлыя маршчыны?
Ці не таму, што зноў да гібельнай мяжы
Падведзен свет, які адваяваў ты ў смерці?
Тады скажы, салдат: "Ратуйце мір! — скажы,
Апошні я, скажы, апошняму — паверце!.."
1985

* * *

О Беларусь!
Мой лёс,
Мой вечны боль,
Мая не выспеваная давеку
Песня!
Зноў чую:
Сэрца поўніцца табой
Разломка —
Як рака парой прадвесня.
1986

Верш пра золата паэта

Балючы ліст прыйшоў:
Ва ўрочышчы
Дзе быў прытулак песняра,
Разруйнаваны,
Разварочаны
Астатні знак яго двара.
Падмурак хаты слынна-песеннай,
Куды калісь, бы ў храм, ішлі,
Ператварыўся ў друз,
У месіва
Камення , цэглы і зямлі.
І паграбкі-скляпкі
З усходкамі,
Што крокі помнілі яго,
Разбіты ўшчэнт...
А хто ж усё-такі
Паруйнаваў і для чаго?

Разбагацець імгненна марачы
(А раптам шанц?
Дык не ўпусці!),
Рвачы прыезджыя, архараўцы,
Там клад надумалі знайсці.

Пра скарбы ў спратах
Чулі шмат яны.

Што іх знаходзяць —
Не сакрэт.
Ці не схаваў
Пад хатай матчынай
Гарнушак золата
Паэт?
Скапалі,
Зрэзалі бульдозерам
Старога котлішча сляды,
І — ні грашом
Не ўзнагародзіўся
Энтузіязм іх сляпы.

Ах, апантаня шукальнікі
Каштоўных скарбаў!
Як відаць,
Былі ў вас кепскія настаўнікі:
Не навучылі, дзе шукаць.
Багацце трэба вам паэтава?
Дык калі ласка!
Вось яно.
Бярыце!
Ён жа дзеся гэтага
Капіў — з народамі заадно.

Для вас капіў —
Для ўнукаў-праўнукаў,
Што будуць жыць —
Не як краты,
А будуць,
Сонца, высяў пратаўчы,
Ар лам, што ўславіў ён,
Браты.
Яго
Вышэйшай пробы золата
Ніякім іншым не зацёміць.
Яно звініць —
Натхнёна, молада
Над краем
Песнямі звініць.
1986

У лета 1986-е

І занатуе летапісец рупны,
І ў нейкай кнізе ў нейкі век наступны
Нашчадак прачытае дападны:
"Праз сорок з гакам год пасля вайны
З яе крывёй, пажарамі, разрухай,
З яе бяздомнай бежанскаю скрухай, —
У п'янерскіх лагерах пад Мінскам,
Пад Гродняй, Віцебскам і Верхнядзвінскам,
На Балтыцы, і аж за Волгай дзесьці
Жылі з Палесся прыпяцкага дзеці —
І паўставаў у мове незнарок
Пявучы іх палескі гаварок.
У маляўнічых месцах адпачынак
Ім забяспечылі найлепшым чынам:
Паходы з песнямі, забавы, гульні...
Ды быў на ўсіх чагосьці знак агульны —
І ў па-дзіцячы шчырай весялосці
Як бы знутры іх стрымлівала штосьці.
Дарослыя ж, якія рэй вялі,
Да іх наўздзіў ласкавымі былі,
І за свавольствы моцна не журылі,
І аб усім бадзёра гаварылі,
І асабліва пафасна, бадай, —
Пра дом іх родны — іх палескі край!, —
Бо цешылі сябе: маўляў, малыя
Не разумеюць трохі... Ну, а тыя
Былі малымі ядзернай эпохі —
І разумелі ўсё зусім не трохі..."
О, дзеці, дзеці! Дзе мне вочы дзець,
Каб вам у вашы вочы не глядзець?..
1987

Пра сiнiц i экзотыку

Сыдзе iмпэт, i былое
Моцы не стане ў радку —
Буду лавiць у сiло я
Сумных сiнiц у садку.

Кажуць, зашмат развялося
Iх не сядзiбе ў мяне,
Ды — не чутно весялосцi,
Радасцi ў iх гамане.

Буду садзiць iх у клеткi,
Буду насiць на базар.
Гэй, беларускiя дзеткi,
Цi не для вас мой тавар?

Не канарэйкi, вядома,
Не папугаi, а ўсё ж —
Будзе вам песенька дома,
I — задарма, нi за грош.

Ну, а як знойдзецца скептык —
Скажа, нiбыта няўзнак:
"Можа, тавар i не з кепскiх —
Не экзатычны, аднак!"

Так адкажу я: "Васпане!
Як не зыначыцца час —
Гэтая птушачка стане
Найэкзатычнай у нас..."
1987

Жыта, сосны і валуны

Дзе па роднай зямлі ні кроць —
Скрозь — ад Прыляці да Дзвіны -
Перш за ўсё мне ласкалі вочы
Жыта, сосны і валуны.

Дзе ў далёкіх маіх вандроўках
Я ні сніў аб Радзіме сны —
Паўставалі ў іх зноў і зноўку:
Жыта, сосны і валуны.

І па самай высокай мерцы
Мне ўжо ясна, што да труны
Данясу я не шмат у сэрцы:
Жыта, сосны і валуны.

О, сябры! Калі нешта значыць
Мой усім вам паклон зямны —
Хай і цень мой з пагорка бачыць
Жыта, сосны і валуны.
1985

Дзікун

Дзікун, не навучаны змалку
Маліцца дабру і красе,
Лютуе: "На звалку! На звалку —
Хто славіць бусла на страсе!

Я сам тут — вялікіх наследнік —
Насычу культурай народ.
А гэтых — на сметнік! На сметнік!
На вілы бяры — і за плот!.."

Такое не прымеш за жарты.
Такое было ўжо, было!..
Крычалі. І бралі за жабры.
Ды так, каб аж дух заняло!

У скрусе па смачным кавалку,
Каб чуцца самім весялей, —
Шпурлялі за плот, і на звалку,
І нават намнога далей.

Гісторыя мудрая знае
І дзейнасці гэткай працяг.
Дзікун! Твой унук адкапае
Табой затаптанае ў прах!

Да сэрца прыцісне рукамі,
Са звалкі дамоў прынясе
І будзе, адмыўшы слязамі,
Маліцца дабру і красе.
1987

Утрапенне

Трапечуць бярозы,
І сосны гудуць:
"Ратуйся, хто можа,
Вандалы ідуць!

Вандалы на маршы!
Вы чуеце — смех?
Пад дахам пад нашым
Іх будзе начлег.

Ой, будзе дык будзе —
Як стануць яны
З зялёнага хлуддзя
Рабіць буданы!

А вогнішча сполах
Як пойдзе блішчаць —
Ой, будзе, як порах,
Ігліца трашчаць!

Ой,будзе плакуча
Жывіца кіпець!
Ой, будуць балюча
Карэнні смылець!.."

Здзівіўся вятрыска:
"Ты што гэта, лес?
Ды гэта ж турысты!
Прыгледзься ты лепш

Ідуць, я сказаў бы,
Радзімы сыны:
Апораю заўтра
Ёй стануць яны!.."

"Мы формул не знаем:
Мы — дрэвы, мы — лес,
А памяць мы маем —
І ты нас не цеш.

Ой, будзе іглаца
Іскрыцца ўгары!
Ой, будзе жывіца
Кіпець на кары!..

Ах, мець бы нам крылы
Няхай бы іх моц
За сто небасхілаў
Нас знесла за ноч!

Напэўна ж, не ўсюды
Радзімы "сыны"
Жывуць, як прыблуды
З ліхой стараны..."
1986

Жабы

Ой, мама, глянь, у клецкі
Фір лапкі і цвай воцкі!

З дзіцячага фальклору

Не кволы быў, не слабы,
Замес — на сто гадоў,
А — даканалі жабы,
І вось — бядак гатоў.

Ужо — не занімае,
Адзамінаў — усім,
І тым, хто ўспамінае,
Як родны брат, аб ім.

Пакуль "ішлі" жабоцькі —
Яшчэ сяк-так трываў
І хоць глытаў не клецкі —
Пазіцый не здаваў.

Паколькі злыдні зруху
Не ўбачылі нічуць —
Вялізную рапуху
Прымусілі глынуць.

Каўтнуў нябога з болем
І тут жа занямог:
Ператравіць не здолеў
І адрыгнуць не змог.

Чарнеў, марнеў патроху —
І ўсё! О лёсу жарт:
У гэткую эпоху
І ад чаго? Ад жаб!..
1986

Кашмар

Ах, насланнё! Каторы раз у сне
Я ад агіды жуткай скаланаюся:
Абдаючы сцюдзёнаю слюнявасцю,
Кратовы лапы грэбаюць па мне!

Дзве куцапалыя (чамусьці дзве,
А не чатыры), пальцамі-абрубкамі
З завостранымі кіпцюрамі цупкімі,
Па шыі грэбаюць, па галаве...

Адкуль і што за немарач найшла?
Ніводнага ж крата ў жыцці не знішчыў я
І не стаўляў прылады паляўнічыя
Каля яго падземнага жытла.

Хоць ён псаваў і сад і агарод —
Я помсты не ўчыняў за гэта ворыва.
"Такой бяды, казаў. Нашкодзіў здрава,
Ды што рабіць? На тое ён і крот!.."

Так, не чапаў брыдоты я... Але
Спаткаўшы дзе — заўсёды моцна гідзіўся.
Ці не праз гэта ім і зненавідзеўся?
Цямрэц не любіць тых, што на святле.

І вось — дайшло ну проста да бяды:
Каторы год у сне я скаланаюся
Ад лап крата, што грэбае з нянавісцю...
Хто рады дасць? Хто збавіць ад брыды?
1985

Дык усё-такі мучае?

Добра, братачка, сунешся:
Дасягненні — кругом!
І пасада. І сувязі.
І ад смагі — набгом.

І здароўем не квалішся.
І на званні ў чарзе.
Ну, а што ж ты сяртолішся?
Што за клопат грызе?

Ах, усё-такі... мучае?
Як раматус — на дождж?
Значыць, вельмі жывучае,
Калі мучае ўсё ж!

І труціў, і вытраўліваў,
І глушыў, і душыў —
А яно, хоць і з траўмамі,
Дзесь ліпіць у душы.

І зусім непрадбачана
Азавецца парой —
Хваляй болю гарачага,
Як ад раны старой.

А ты думаў: прыладзішся,
Дастасуеш, прытрэш —
Будзеш толькі пры радасці,
Аж пакуль не памрэш?

Не брат! Хоць і ў паныласці
Пазірае з нябёс —
Ад цябе Усяміласны
Рук яшчэ не атрос.

Гэта ён цябе, помнячы
Клятвы-божбы твае,
Падымае апоўначы
І заснуць не дае.

Каментар да старой эпітафіі

Некалі, яшчэ ў малым узросце,
Прачытаў я словы на пагосце:
"Падарожны, стой! Падумай міг:
Ты яшчэ ў гасцях, а я ўжо дома".
Я тады не зразумеў, вядома,
Гэты верш, мудрэйшы мо з усіх,
Што ў вяках прыдумалі паэты.
Чалавек! Ты госць пад небам гэтым!
Ты ў гасцях — у сонца, у вятрыскі,
У дажджоў, у дрэў і ў траў зялёных,
У дарог, у птушак і звяроў...
Ты ў гасцях — у сваякоў і блізкіх,
У суседзяў, у калег, знаёмых,
У сваіх паплечнікаў-сяброў...
Ты ў гасцях — у мазалёў і ў поту,
У надзей, у ласкі, у пяшчоты,
У трывог-турбот, у весялосці...
Ты ў гасцях! І да цябе як госця
Свет увесь з увагай і з павагай.
Ад цябе ж ён вымагае мала —
Помніць, што казала колісь маці,
Як цябе з сабой у госці брала:
"Ты наводзься так і так трымайся,
Каб пасля, як пойдзем мы дадому,
Не падумалі пра нас нядобра,
Не было каб ганьбы на людзях..."
Вось і ўсё! Гасцюй, брат! Ты ў гасцях!
Ты — з бульдозерам, з пілою, з плугам,
Ты — з прабіркай, з колбай, з цэнтрыфугай,
Ты — з нейтронам, з лазерам пякельным,
Ты — з пяром, або з разцом, ці з пэндзлем.
Энергічны, сіл і планаў поўны,
Ты ў гасцях і помні гэта! Помні —
Словы маці, што табе сказала,
Як цябе з сабой у госці брала.
1987

На сходзе

І ты, брат, хораша сказаў,
І ты, брат, хораша!
Так кожны з вас за сэрца ўзяў —
Аж стала горача.

І ты шануеш, вызнаеш
Мараль вячыстую,
І ты руку ёй падаеш
Заўсёды чыстую.

І ты ні ў чым не вінават
Перад Радзімаю,
І ты клянешся ёю, брат,
Адной-адзінаю.

Вы пра сябе сказалі тут
Так шмат прыўкраснага,
Што я... канаю ад пакут
Сумлення ўласнага.

І мне няўсцерп сядзець між вас,
У рай прызначаных.
Мне б захлынуцца ў самы раз
Слязьмі гарачымі.
1987

У Дальве

Апошні крывавы пажар на Радзіме.
Апошнія мы тут згарэлі жывымі —
Мужчыны, жынчыны і дзеці...
і дзеці.

Любуйцеся ж гэтай дзівоснай зямлёю,
Як некалі мы любаваліся ёю —
Мужчыны, жынчыны і дзеці...
і дзеці.

І хай вам раскажуць тут наглыя цені,
Як жудасна мы паміраць не хацелі —
Мужчыны, жынчыны і дзеці...
і дзеці.

1987

Адкажы!

Брат мой!
Братка мой!
Братачка родны!
Адкажы — сам сабе адкажы:
Чым зрабіўся табе непрыгодны
Скарб бясцэнны тваёй жа душы?

Аднаго так бяздумна, бязмоўна
Ты яго выракаешся сам?
І чаму табе так усё роўна,
Што аборай становіцца храм?
Ці таму, што калісьці падступна
Растапталі твой шчыры давер?
Што на ніве, дзе сеяў ты рупна,
Вытраўляліся ўсходы твае?

Што ў стагоддзях варожыя збродні
Распіналі твой лёс на крыжы?
Брат мой,
Братка мой,
Братачка родны,
Адкажы — сам сабе адкажы!

Жыў ты ў горы, змагаўся ў няволі,
І канаў, і сыходзіў крывёй,
І жывым ты гарэў, а ніколі
Не саромеўся мовы сваёй.
Схамянiся ж, ачнiся, агледзься!
Ды разваж, ды раздумаі як след:
Што пакiнеш ты з поля ў налецце?
З чым нашчадкі пакажуцца ў свет?

Ці ты верыш, што род твой бясплодны,
І свой лёс прамяняў на чужы?..
Брат мой,
Братка мой,
Братачка родны,
Адкажы — сам сабе адкажы!
1987, жнівень

* * *

Усё часцей і балючэй штораз
Я ўспамінаю мамыны папрокі...
Такі закон жыцця — даваць урокі
Усё часцей і балючай штораз.

Шчасліва-ўдзячны позірк яснавокі
Усё радзей мне ўваскрашае час —
Усё часцей і балючай штораз
Я ўспамінаю мамыны папрокі.
1987

Хлеб і вершы

Пачакай,
Не грымі,
Не трашчы,
Не хвашчы языком, як чорт ведае!..
Бачыш: край заліваюць дажджы.
Гэта ў жнівеньскі прыпар —
Трагедыя.

Цэлы месяц ліюць і ліюць —
Несціхана,
Няспынна,
Без просыху...
І барозны, і пожні — пывуць!
Разам з планами плёну і поспеху.

Дзе і ноч,
Без спачыну,
Без сну,
Хлеб ратуюць, цану яму знаючы,
Дзеці тых, што калісь, у вайну,
Ратавалі Радзіму ад навалачы.

На душы ў іх ад гэтых дажджоў —
Як на нівах,
Што спляжаны,
Збэрсаны...

А ты кажаш, што можаш, гатоў —
Заявіцца да сейбітаў з вершамі?

А з якімі? Пра шайбу і мяч?
Вёсцы — сэрца баліць.
І яна табе
Ціха скажа праз зубы: "Прабач,
Нам трашчоткі-бразготкі
Ненадабе..."
1987

Мусім помніць

Мы, што столькі
Няўцямна маўчалі,
Бы язык адняло,
А цяпер
Загулі, закрычалі —
Мусім помніць адно:

Прыйдзе час,
Абапрэцца, суровы,
Як касец, на касцё,
Не паверыць
У гучныя словы
І спытае за ўсё.

І спытае:
"А дзе вашы дзеі?
Вашых высілкаў плён?..
І ніхто
Хай не песціць надзеі,
Што злітуецца ён.
1987

**Апошні аўтарскі вечар
Івана Мележа**

Каля грэблі шумяць вербы,
Што я пасадзіла...

З палескай народнай песні

Хвалебстваў суняўся віхор,
Аціх і знямеў у пашане.
І вось перад публікай хор —
Яго землякі, глінішчане.

Ён сам запрасіў і ўпрасіў
Прыехаць іх з песняй пра вербы.
Іначай ён вечар зусім
Адменіць, як тлум непатрэбны.

Падпёршыся цяжка рукой,
Сядзіць ён наводшыбе ў ложы:
Самотны — як вечны спакой.
Як казачны волат — прыгожы.

А песня з бацькоўскай зямлі
Ужо разанула па сэрцы.
І вочы імглой заплылі —
Вымае хусцінку, каб сцерці.

Славуты былы партызан
Да сябра свайго нахіліўся:
— Ён плача. — Хто плача? — Іван!
— Ад песні? Чулівы зрабіўся!..

У зале, дзе цесна сядзім
І чуем свае вербалозы,
Ён ведае толькі адзін,
Чаго пакаціліся слёзы.

У муках бяссонных начэй
Адчуў ён па прыступах болю:
"Калі не пазваць як хутчэй —
То ўжо не пачую ніколі..."

З той залы мы выйшлі ў вясну.
А летам, для ўсіх нечакана,
Хвароба паклала ў труну
Палескай зямлі велікана.

І быў у абліччы відзён
След думы застыглай у плоці:
Да ўздыху апошняга ён
Жыў лёсам людзей на балоце.

Навечна пакладзены ў дол,
Не будзе ён ведаць, якая
Страшная праз дзесяць гадоў
Палессе бяда напаткае.

І шэпчуцца ў нетрах жуды
Над грэбляй паніклых вербы:
"Калі б не з хваробы тады —
То, пэўна, ад гора цяпер бы..."
1986

У лад са старою прыказкай

Пры нагодзе ў нас аб лёсе
Гэтак гаварылася:
"А маё — як не ўпяклося,
Дык і не ўварылася!.."

Вось і ты ўжо гэту з бодем
Паўтараеш прыказку,
Хоць у сэрцы ёсць даволі
І агню, і прысаку.

Днём і ноччу, рана — позна,
Думкі цяжка рояцца:
Як ад немасці пагрознай
Песня абароніцца?

Як сабою ёй застацца,
Калі скрозь урвіцелі,
Ёй на здзек, у ранг мастацтва
Хрып завозны ўзвысілі?

Ім пад імпартныя рытмы
Добра, лёгка скачацца,
Ну, а ты? Сядзіш паніклы?
Смейся — раз не плачацца!

Ахрышчоны ліхалеццем,
Выраслы з нішчымніцы,
Можа стацца, што не мецьмеш
І такой магчымасці.

Ах, цябе не толькі слёзы —
Смех таксама выракся?
Сапраўды: як не ўпяклося,
Дык і не ўварылася!..
1986

Кулінар

Адшумеў, ад церусіўся дожджык.
Ціха кроплі падаюць з лістоў.
У курортным садзе, між дарожак,
Чалавек збірае слімакоў.

Глуха, важка стукае раз-пораз
Завітушны шарык касцяны.
Торба цэлафанавая скора
Будзе поўная. Нашто — яны?

Для чаго збірае іх? Каб есці!
Будзе пекчы-смажыць — і на стол!
Так, чытачу мой, і ў нас нарэшце
Кулінар выходзіць на прастор.

Сумняваешся? Дарма! Павер мне:
У адрозненне ад "мужыка"
Гэтага не згідзіць, не адверне,
Гэты з'есць не толькі слімака!

Вучаны, дасведчаны ў прагрэсе,
Не міргнуўшы вокам ён заб'е,
З'есць апошнюю варону ў лесе
І апошнім ручаём зап'е.

Знаю: дзесьці спажываюць вустрыц,
Нават п'явак... На здароўе ўсім!
І аднак жа кулінараў шустрых
Страшна бачыць мне ў садку маім.
1985

Пра архаіку

Што за страсці сышлі на зямлю?
Што за людзі пайшлі, ліха-матары?
Дзе ні стану, куды ні ступлю —
Мадэрноўцы кругом і наватары!

"Ад мадэрну, — сцвярджаюць яны, —
Паскарэння залежыць механіка.
Ты ж ва ўладзе сівой даўніны.
І твой густ, і твой погляд — архаіка!.."

Я змірыўся б, ды дзіўны ж, аднак,
Погляд-густ і ў маіх насміхальнікаў:
Дзе ёсць духу народнага знак —
Там перш-наперш для іх і архаіка!

Слова роднае ў школу прынёс,
Там англійскім дзятва папярхаецца,
"Англічанін" зачмыхаў у нос:
"Як? Вучыць малышоў на архаіцы?!"

Я не сцерпеў: "Хоць вы пры чынах —
Знайце: мова мая — не архаіка!
Трыста год за яе — пры панах —
У астрогах крывёю адхаркаў я!.."

Песню матчыну ўздумаў запець.
Чую — злосна сусед чартыхаецца.
"Не магу, — кажа мне, — зразумець:
Што знаходзіш ты ў гэтай архаіцы?"

Ты ж культурны! Ты ж быў за мяжой!
А спяваеш — як баба Захар'іха!.."
Ладна, долынчыкі славы чужой:
Выдавайце мяне за архаіка.

Не бяда. Пажывём — паглядзім.
А пакуль — мне і ўцешна і радасна,
Што ў архаіках я не адзін:
Побач — дзеці зямлі небызадраснай.

Знай!

*Аднаму
мовазнайцу*

Прачытаў...
І пакутна маўчу:
Зла — паболела,
Праўды — паменела.
На зямлі,
Што бядой апраменена,
Я ў цябе запытацца хачу:

Як ты можаш
Так подла хлусіць?
Каб на лепшых улегчыся
Могліцах?
Ну, а хто ж
Будзе кветкі насіць?
За "душы супакой"
Хто памоліцца?

Ах, табе прынясуць?
Цэлы кош?
Ды напэўна!
Стараўся ты здрава!
А за чый жа яны будуць кошт?
Ці не сам аплаціў?
Ці не дорага?..

Знай:
З адвечных бацькоўскіх валок,
Дзе Радзімай душа нападўняецца,
Багдановічаў сіль-васілёк
На магіле тваёй
Не паявіцца.
1987

Танец на беразе Ядрана

Ну вось, дапяў і я такі —
У грамадзе зямляцкай —
Да сінняй Адрыятыкі,
На свята дружбы брацкай.

Быў першы ж дзень увенчаны
Парывам маладосці:
У скокі са славенцамі
Пусціліся і госці.

Прыезджыя харыстачкі,
Тутэйшыя танцоркі —
Радня і з кожнай рысачкі,
І з жэсту, і з гаворкі!

На танец віхравейны іх
Гляджу — не разбяруся:
А хто з іх са Славені?
А хто з іх з Беларусі?

Славеначка-славяначка,
Ой, пекная паненка:
На смуглых шчочках ямачкі
І чарцяняты ў зрэнках!

Чаруй, чаруй, прываблівай,
Каб не забыў паездкі,
Каб сніў пад роднай яблыняй
Цябе дзяцюк палескі!..

Танцуюць, скачуць, слаўныя,
Братаючыся ў танцы.
Гэй, вы, мужы дзяржаўныя,
Стратэгі міру, — гляньце!

Як з воч іх промні сочацца
Прыязнасці й даверу!
І як ім шчасця хочацца
На поўненькую меру!

Адчуйце ў Адрыятыцы,
Што ім для шчасця трэба:
Без бомб і радыяцыі —
Зямля, вада і неба!
1986

Кыс Марыйка

Дыялог у цягніку

Мы апынуліся з ім у адным купэ,
Як водзіцца ў дарозе — выпадкова.
Маіх гадоў, але чырванатвары
(У нас на гэтых гаварылі: рыдзель),
Бесцырымонны, хапаткі на слова,
Разгаварыцца захацеў са мной.
Ён з крайняй Поўначы дамоў вяртаўся,
Дзе на заробках быў аж пяць гадоў.

— Быў там, дзе тундра, ягель і алені, —
Сказаў амаль не песенным радком.
Ія — не знаю сам, чаму, — згадаў
Сваё вясковае маленства, школку,
І школьную чытанку, у якой
Быў пекны абразок пра Кыс Мырынку —
З-за круга запалярнага дзяўчынку.
Васьмігадовы летуценнік, помню,
Я прачытаў яго не раз, не два,
А шмат разоў — так хораша было
Мне думаць і ўяўляць чароўны воблік
Далёкай недасяжнай незнаёмкі...

І я спытаў у "рыдзеля" — тады:
— Калі ты ў тундры жывь — то раскажы
Пра Кыс Марыйку. Як там Кыс Марыйка?
Ці мае ўнучак гэтых, як сама
Была калісьці — на малюнку ў кніжцы?
Ды і наогул — як жывецца ёй?
Як склаўся лёс яе ў той вечнай тундры?
— Якая Кыс? Ты пра якую Кыс? —

Не зразумеў маіх пытанняў "рыдзель".

— А ты хіба не помніш? Да вайны
Апавяданнейка было ў чытанцы
Пра гаспадыню тундры Кыс Марыйку —
Маленькую паўночную дзяўчынку.
— Ды ну цябе з тваёю Кыс! Яны
Ужо амаль усе павыміралі.
Паслухай лепей анекдот пра чукчу:
Прыходзіць, значыць, чукча ў інстытут
Здаваць экзамен па літаратуры... —
І ў дзікім рогоце затросся "рыдзель".
Рагоча так — аж слёзы выцірае.

А я вяду свой успамін далей:
— Дык вось тады мне тая Кыс Марыйка
Такой прыгожай бачылася ў марах,
Такой разумнай, добрай і ласкавай,
Што стала першым у маім жыцці
Каханнем — так, дзіцячым і завочным,
Але каханнем! Я кахаў яе!
Бо гэтак думаць, марыць і тужыць
Мужчына можа толькі аб каханай...
— Ды кінь ты гаупства нейкае вярзці! —
Спыніў мяне, кульнуўшы чарку, "рыдзель"
— Паслухай новы анекдот пра чукчу:
Прывезлі чукчу ў цырк — упершыню! —
І зноў увесь ад рогату затросся.
Рагоча так — аж вочы выцірае.

А я вяду свой успамін далей:
— І мне ўяўлялася: пад зыркiм сонцам
Раўнінай снежнаю да небакраю
Бягуць-імчацца шпаркія алені,
З кусцістымі, кунатымі рагамі,
А ў лёгкіх санках велічна сядзіць
І ўпрэжкаю кіруе Кыс Марыйка...
— Ты кінь лухту малоць! Ты што ўчапіўся
За гэну Кыс! Паслухай анекдот:
Заходзіць чукча ў магазін аптэчны,
А як спытаць — не знае. Разумееш? —

І зноў ад рогату затросся "рыдзель".
Рагоча так — аж вочы выцірае.

А я вяду свой успамін далей:
— І так жа мне хацелася тады
Спаткацца з ёю і пасябраваць —
З далёкай, незнаёмай і знаёмай,
Чароўнаю дзяўчынкай Кыс Марыцкай!
Я быў упэўнены, што мной яна
Не паганьбуе — мы падружым з ёю...

— Ды я пляваць хацеў на тую Кыс!
І ты, калі б яе пабачыў, пльонуў бы! —
Скрывіўся "рыдзель". — Слухай анекдот —
Найсмейны самы анекдот пра чукчу:
Быў чукча ў горадзе ў камандзіроўцы
І ўпершыню ў жыцці там еў бананы... —
І зноў ад рогату затросся "рыдзель".
Рагоча так — аж вочы выцірае...

Тады і скончыў я свой успамін:
— Як гэта добра, думалася мне,
Што недзе ў тундры, за палярным кругам,
Ёсць Кыс Марыйка, слаўная дзяўчынка,
Найпрыгажэйшая за ўсіх на свеце!
І я рашыў тады, малы хлапчук,
Што буду ўсё жыццё, усё жыццё,
Усімі сіламі душы і сэрца
Абараняць ад пошласці і хамства,
Ад дзікуноў, ад нелюдзяў, ад быдла
Майго маленства радасць — Кыс Марыйку!..
— Ну-ну! — працверазеў адразу ж "рыдзель"
Я сам з дыпламам, і не меншым, можа.
Таму — давай без пыхі. Зразумеў?.. —
Засоп сярдзіта — Іў пустую шклянку
Перакуліў бутэльку дном угору.
А я пайшоў прасіць правадніка,
Каб перавёў мяне ў купэ другое.
1987

На бацькаўшчыне

Песня

Дзень добры, старонка
Мая дарагая —
Зялёны, азёрны,
прасторны, прыветлівы край!
Зноў з роднага ўзгорка
Цябе азіраю,
А сэрца так б'ецца —
хоць птушкай у вырай пускай!..

Тут першую песню
Мне спела матуля,
Ледзь вочы прымружу —
і свеціць мне ўсмешка яе.
Тут мне зваражыла
Вяшчуння-зязюля,
Што буду я вечна
вяртацца на ўлонні твае.

Сюды, дзе журботна
Маўчаць абеліскі,
Дзе мір аплацілі
нязмерна вялікай цаной.
О маці-Радзіма,
Паклон табе нізкі —
За мужнасць, за мукі,
за сонца тваё нада мной!

Павек не забуду
Ні песень, ні хлеба,
З я к ім ты і ласку
і сілу сваю мне дала.
І мужнасць, якая
Сягоння мне трэба —
Каб доля твая
незахмарана-светлай была.

1987

Сонца ў азерцы

Песня

Бераг маёй вясны —
І сёння ты са мною.
Ціхі куток лясны
З азерцам пад гарою.
Яблыняў белых строй
У сонечным гудзе пчаліным.
Кладачка над вадой,
Дзе моўчкі далоні сплялі мы.

Дзе мне ні быць —
Век не забыць
Сонца ў азерцы,
Век мілаваць
І цалаваць
Дзень той у сэрцы.

Песня маёй вясны —
Гучыш, не змаўкаеш.
З таго азерца ў сны
Ты сонцам прыплываеш.
"Помні і не забудзь!" —
Шапталі мне горача вусны.
"Помні і не забудзь,
Што ёсць гэты кут беларускі!.."

Дзе мне ні быць —
Век не забыць
Сонца ў азерцы,
Век мілаваць
І цалаваць
Дзень той у сэрцы.

1986

На новым вітку

Чаго вам хочацца панове?

Янка Купала

Вось і судзіў нам лёс нанова
Пытанне кінучь у хаўрус:
"Чаго вам хочацца, панове?
Які вас выклікаў прымус?.."

Чаго ім хочацца?.. Ды ясна:
Душу зямлі абрабаваць.
Зрабіць нямой, без мовы ўласнай.
Лягчэй бязмоўнай кіраваць!

Яшчэ, відаць, ідуць падлікі,
Што мала даў народ ахвяр,
Пакуль апошні, найвялікі
Ягоны скарб не ўкраў ліхвар.

Не штось прыватнае, не дробязь,
Не асабісты нейчы спрат —
Народа гонар, славу, доблесць
Наважыў сплюндрыць тарбахват.

Таму й тырчыць-рычыць злавесна,
Што не ўдаецца адлучыць
Ад роднай мовы, роднай песні...
Што ж, хай тырчыць! Няхай рычыць!

Якое прагне ён мастацтва
Накінуць нам (папом кіло?) —
Народ спазнаў і святатацтва
Не ўчыніць, сам сабе назло.

Якую прагне ён асвету
Развесці ў нас (папом стакан?) —
Народ спазнаў, і ў храм прасветлы
Не ўвойдзе Богам чыстаган!..

Народ спадману не паддасца,
Не ступіць ён у гіблы след.

У кожнай песні, кожнай казцы
Тут лёс яго і запавет!

Ён тут — спакон, ён — на радзіме,
Яму з'язджаць няма куды.
Ён сам заўжды і ў гасці прыме,
І дасць прыгулак ад бяды.

Народ — ён быў, і ёсць, і будзе!
Таму: спакойна, дзецюкі!
Не згіне мова наша ў блудзе!
Яна нам светач — на вякі!
1986

* * *

Будзеш крыўдзіцца, будзеш злавацца,
Супакою не мецьмеш, браток,
Бо табе будзе вечна здавацца,
Што мне большы дастаўся кусок.

І калі мяне, воляю лёсу,
Пад бярозамі ў дол пакладуць —
Скажаш: "Во як раскошна улёгся!
Мне такой шырыні не дадуць!.."
1988

Хормайстру В. У. Роўду

*Пасля канцэрта ў гонар 1000-годдзя
хрысціянства на Беларусі*

Маэстра! Ваш канцэрт быў небывалы!
І я сказаць на цэлы свет гатоў,
Што гэты боскі спеў да гэтай залы
Вы неслі ў сэрцы тысячу гадоў.

Відаць, сам князь-хрысціцель Уладзімір
На творчы подзвіг Вас багаславіў.
Усё, што лёс судзіў спазнаць Радзіме, —
Ваш хор цудоўны ў гуках ажывіў.

Яшчэ скажу Вам з ісцінай у згодзе:
Не сумняваюся цяпер нічуць,
Што побач з вамі ўсё тысячагоддзе
І я ішоў, каб гэты спеў пачуць.
5.7.1988

Каму і з кім не на дарозе?

Дабру і злу!
Мяркуйце самі:
Дабро — у поле, хлеб расціць,
А зло — касцямі, чарапамі
У Курапатах дол масціць.

Любоў і страх —
Адвеку розны
Трымаюць след між палыну:
Любоў глядзіць на край свой родны,
А страх — глядзіць на Калыму...

Сумленню з подласцю ў суполцы
Ганебна мераць шлях стары:
Сумленне рвецца ўвысь, да сонца,
А подласць — шчэрыцца ў нары.

Рука ў руку з хлуснёю
Праўда
Не пойдзе побач — хоць звяжы!
Бо праўда свет кіруе ў заўтра,
Хлусня — да гібельнай мяжы.

Куды ж і з кім па безгалоўю
Ісці Табе — праз буралом?
З любоўю, братачка, з любоўю!
З сумленнем,
З праўдай
І з дабром!
24.10.1988

Мэта

*Далакопам
беларускага слова*

Ачэрнім, спаскудзім, сплюгавім, сплюём,
падточым, падрыем, падрэжам,
расколем, разбурым, зруйнуем, сатром,
растопчам, здратуем, здрапежым, —
каб згінула, знікла, звялося, сышло,
зачахла, адмерла, прапала,
і не адрадзілася, не ажыло,
і не паднялося, не ўстала!
1988

* * *

"Я вам жадаю шчасця чалавечага!.."
Ах, панна мілая! Дарма, дарма
Вы гэта вывелі ў канцы пісьма,
Што ўсё святлом і дабынёй прасвечана.

Крануты Вашаю падтрымкай шчыраю,
Усё каб не было няўцям:
Я — той, з прастрэленым крылом, бацян,
Што ўжо ніколі не дагоніць выраю...
1.5.1989

* * *

Божа ты мой, і ў вясковым застоллі —
Балбатуны, дэмагогі, фальшыўцы...
Дзе ж тыя словы, што родзяцца ў полі,
Што вырастаюць і спеюць на ніўцы?

Дзе тыя словы, што пахнуць, як колас,
І даланю табе грэюць, як зерне?
Дзе ты, сумлення народнага голас?
Хто цябе вытравіў? Хто цябе верне?..
4.5.1989

Наконт дэмакратыі і дэмакратаў

О, якіх я ведаў дэмакратаў
У гады іх шумнай маладосці!
Кожны з іх ад сацыяльнай злосці
Клапатаў, нібы вулканны кратэр.

Дзе яны цяпер? Як лёс іх склаўся?
Як жывецца змагарам заўзятым?
Ці не змучаныя, як Хрыстос распяты,
У турботах аб рабочым класе?

Што вы! Мільыя мае! Пагляньце
На былых майстроў былой шуміхі:
Колькі ў іх паставах сытай пыхі!
Колькі ў іх абапал носа глянцу!

Для чаго пішу пра іх цяпер я?
А таму, што, навастрыўшы рогі
Ці тапырачы сярдзіта пер'е,
Новыя вылазяць дэмагогі —

І крычаць з усіх трыбун, з экранай —
Так крычаць, што аж няма дзе дзецца..
Гэты род ніколі не звядзецца,
Бо не можа свет без... "дэмакратаў".
14.5.1989

Калі не апомнімся

Несвядомыя мухі
Ядуць мухамора на сподку.
Прагавіта —
Аж ножкамі смачна стрыгуць:
Так салодка!

Потым
Кожная робіцца вялай —
Як толькі наесца,
Адпаўзае ідохне паблізу
Цідохне на месцы...

Асвядомыя людзі...
Свядомыя творцы прагрэсу
Шчодрасыпаць нітраты ў зямлю,
Каб былі і ў пасудзе,
Ды на рэчках крынічных,
Між вёсак,
Будуць АЭСы...
Людзі, людзі!
Што з намі,
Калі не апомнімся,
Будзе?!..
13.5.1989

Ён і яны

Памяці М. І. Вавілава

Бязглуздыя, яны знішчалі розум.
Бяздарныя, яны знішчалі талент.
Вучонага з сусветным дарам божым
Тапталі, білі ў сэрца капшытамі.

А ён, ледзь апрытомнеўшы, спяшаўся
Ідзі запісаць, каб іх з-за кратаў
У свет пусцілі — для людскога шчасця...
Ён да астатку думаў лепш пра катаў.

Ён паміраў з надзеяй, што не згінучь
Яго апошніх творчых мук здабыткі,
Яго апошні клопат пра Радзіму...
Але яны спалілі тыя сшыткі.
Не прачытаўшы нават...
14.5.1989

Пытанне

Хаджу па чужыне, гляджу на людцоў,
На іхняе з Богам вітанне —
І зноў працінаюся болям, і зноў
Душу мне свідруе пытанне:

Як доўга яшчэ будзе ў нас у вачах
І ў кожным штрыху чалавечым —
Наш, пройдзены намі, пакутлівы шлях,
Наш сум па няспраўджаным нечым?
1989

Трывайма, браты!

Нас могуць
Зневажаць і абражаць,
Нас могуць
Не любіць і ненавідзець,
Але мы мусім
Цвёрда помніць-знаць:
У нас ёсць Нёман,
І Дзвіна,
І Прыпяць.

Нас могуць
Чорным брудам паліваць.
Культываваць бяспамяцтва,
Бяспраўе,
Але мы мусім
Цвёрда помніць-знаць:
У нас ёсць Полацк,
Тураў
І Заслаўе.

Нас могуць
Ачмураць і падкупляць,
Штодзень даваць
Цацанкі-абяцанкі,
Але мы мусім
Цвёрда помніць-знаць
Наказ Францішка,
Кастуся
І Янкі.

Нас могуць біць —
Аж да крывавых слёз,
Каб лёкаяў зрабіць
З ахвяраў здзеку,
Але мы мусім
Адстаяць свой лёс,
Каб ён для нас
Шчаслівы быў давеку.

Таму —
Трывайма, любыя браты!
Трывайма й верыма:
Нішто не спляміць
І не асіліць нашай праваты
І нам яшчэ паслужыць
Наша памяць!
30.6.1989

На судзілішчы тым...

На судзілішчы тым,
Што ўчынілі сляпцы,
Быў і голас зусім не сляпога,
А таго, што даваў
На кургане-капшы
Клятву імем братэрства святога.
Ён найлепей з усіх
Знаў у той грамадзе:
У адным вінаваты "падсудны",
Што ніколі,
Ні разу,
Ні ў чым і нідзе
Не прадаў свой народ шматпакутны.
І застраў
У "падсуднага" ў горле камяк,
Варухнуліся здрадліва губы
І адно прашапталі —
Нячутна, няўзнак:
"Як жа гэта ты, братачка любы?.."
"Вось дзе наша пагібель,
Халопы-рабы,
Па-за гэтым прычын не шукайце", —
Так ён суддзям сказаў
І ўцямнеў ад журбы,
Як над свежай магілаю маці.
Сто разоў ганьбаваны
Паклёпам-маной
За адданасць бацькоўскаму краю,
Ён суцешыцца мог
Толькі думкай адной,
Што стрывае і гэта, стрывае!..
Ён павінен трываць —
І трываць да канца,
Каб ісці —
І ў хадзе не згінацца —
На свято, што калісьці
З кургана-капца
Ён убачыў вачыма юнацтва.
9.7.1989

Ганарыся, наследнік!

Акоў паломаных жандар...

Янка Купала

Усё, што можаш ты сказаць
Пра мову мне, шаноўны васпан, —
Я знаю: слоў дарма не траць,
Хоць і не цэняць іх у вас там...

Які ты зычыш мове лёс —
Я не па словах спасцігаю,
А кожны дзень паўсюль і скрозь
На ўласнай скуры адчуваю.

Я нават ведаю, адкуль
Ідуць "любві" тваёй пачаткі:
Тут не гадай і не мяркуй —
Ад таткі роднага, ад таткі!

Яго, што ў свет цябе пусціў,
Купала знаў і перад тварам
Усёй планеты ахрысціў
"Акоў паломаных жандарам".
1.7.1989

Сон у бяссонніцу

Ну й сон мне прысніўся ў бяссонную ноч!
Стаю на пагосце нібыта,
Бярозы і сосны, капліца наўзбоч,
Крыжы і каменныя пліты.

Нікога не бачу, ды чую кагось —
Хтось кліча-гукае штосілы:
"Гэй, дзе вы там? Свінні прыйшлі на пагост
І рьюць святыя магілы!.."

Гляджу, сапраўды: між сасон і бяроз —
Арудуюць морды свіныя!
Дратуюць, драпежаць, паскудзяць пагост
І рьюць магілы святыя!

Абураны я, ды няма чым прагнаць —
Ні пугі ніякай, ні кія.
А свінні свінячаць, сапуць і вішчаць —
І рьюць магілы святыя!

Услед за неведама кім я тады
Гукаю таксама штосілы:
"Гэй, дзе вы там? Свінні прыйшлі на клады
І рьюць святыя магілы!.."

Але старажы на мой крык не бягуць —
Напэўна, не чуюць, глухія...
І рохкаюць свінні, і гнюсна сапуць,
І рьюць магілы святыя...
1.7.1989

Вам, што траціце розум...

Вам, што траціце розум, калі
Больш за ўсё нам разважнасць патрэбна,
Вам, гатовым на братняй крыві
Лёс уласны падвысіць ганебна, —

Сотні брацкіх салдацкіх магіл,
Дзе замоўкла навек разнамоўе,
Вам крычаць — не нямым, не глухім:
"Супыніце разгул безгалоўя!.."

На зямлі шматпакутнай маёй
Вашы крэўныя леглі сумленна.
На грызню, на разню, на разбой
Не даюць вам яны бласлаўлення.

Паўшы ў бітвах братамі, яны
Не даруюць вам здрады братэрству
І ў вяках з вас не здымуць віны,
Як не ўчуеце вы іх пратэсту.
16.8.1989

Эскізы з канца 80-х

І
Пышна фразы кудзеляцца.
Пылу-дыму — слупы.
Штосьці хітрае дзеецца...
Ды народ — не сляпы.

Хто вы — левыя-бравыя?
Што гуртуе вас? Боль?
Хто вы — гнеўныя правыя?
Дзе ваш чэсны мазоль?

Раз'ятрэўшы ў амбіцыях,
Вы за што змагары?
Крык аб розных пазіцыях —
Гэта ўсё да пары.

Люта будучы прагнымі
Да жыццёвых украс,
Вы аднолькава правымі
Асядлаеце час.

Слоў адкінеце магію —
Для чаго яна там,
Дзе з'яднаюцца ў мафію
Злодзеі, цынік і хам?

2

Вой-рыцары хцівасці
Сеюць чорны разброд.
Каб узрушыць і вывесці
З раўнавагі народ.

Каб апоры адвечныя
Дум яго расхістаць.
Каб бязвер'ем знявечаны
Больш не змог ён устаць.

Каб хлусню яшчэ большую
Распладзіць, чым была,
А людскую і божую
Праўду знішчыць датла.

Знішчыць, вытравіць начыста
Каб павек не змаглі
Нашы дні перайначыцца
На пакутнай зямлі.

На касцях і на попеле
Нашых гібельных страт.
На бяскроўі Чарнобыля.
На крыві Курапат.

5.11.1989

Пра нашу годнасць

Што праўда,
То праўда —
Даўно гэта стала:
Віхляння — багата,
А годнасці — мала.

Багата юродства,
Блазнерства,
Крыўляння,
А мова народа —
На грані сканання.

Таму і цягнеем,
Чарнеем ад злосці.
Аж хочацца нават
Ударыць кагосьці.

Каго — зразумела,
Ды чорт яго знае,
Чым кончыцца можа
Адвага такая!

І што ж тады робім
У злосці і скрусе
Мы — існыя родам
Сыны Беларусі?
Што — робім?
А б'ём-дабіваем заўзята
Свайго
Не дабітага злыднямі
Брата.

У гэтым — і мужнасць,
І мудрасць,
І годнасць,
І нашага гора-гібення
Нязводнасць.
1989

Жаўраначка

Жаўраначка!
Жаўраначка!
Людзі, гляньце: жаўраначка!
Першая-найпершая
Вястуння весніх дзён.
Як яна трапечацца!
Не бачыце?! Не бачыце!..
І гледзіце паблажліва:
"Ці не спрасонку ён?
Адкуль ёй быць, калі яшчэ
Мароз сярдуе і пячэ,
І сівер дзьме, што не сцяраець, —
Зарана жаўранцы ляцець!"

Жаўраначка!
Жаўраначка!
Людзі, чуйце: жаўраначка!
Ой, як захлапаецца
Званочак залаты!
Як яна заходзіцца!
Не чуеце?! Не чуеце!..
І гледзіце насмешліва:
"Ну і дзівак жа ты!
Адкуль ёй быць, калі наўкол
Яшчэ засланы снегам дол
І сосны ў шэрані стаяць, —
Зарана жаўранцы спяваць!"

Жаўраначка!
Жаўраначка!
Людзі, верце: жаўраначка!
Хай сабе — не бачыце,
Не чуеце, — ну, што ж!
Так бывае, мілыя.
І я на вас не крыўджуся.
Бо жаўраначка,
Жаўраначка
Прыляцела ўсё ж!
1986

* * *

На високім алтарі,
У лясной старонцы...

Ты гары, гары, гары,
Залатое сонца!

Не паводка цераз край —
Дар крыніц глыбінных!

Ты пылай, пылай, пылай,
Дзень мой галубіны!

Не раптоўны бунт крыві! —
Боль душы няясны...

Дык жыві, жыві, жыві,
Міг багаславёны!..
1990

* * *

Я не той,
Што ў Бога ў ласцы...
Я живу мальбою:
Хай табе не перадасца
Гэта скрушнасьць болю.

Гэты сум,
Што точыць сэрца
Горкасцю нядобрай,
Хай табе не перальцеца
Аніводнай кропляй!

Хай твой дух
Другім напоєм
Хмеліцца яскрава,
Бо на тое, чым я повен,
Ты — не маеш права.
1990

* * *

Як нечакана сцюжаю дыхнула
На першацвет, на першаспеў вясны!
І курчацца зялёныя лісточкі —
Зняверанага пгчасця вестуны.
І аблятаюць белыя пялёсткі —
Спадманныя, нязбыўлівыя сны,
І сыпяцца, і сыпяцца яны,
Ужо з іх вырас цэлы курганок —
На свежай наспе, на магіле мар,
А поверх — з металёвых руж вянок,
На чорным крэпе літары — не тыя,
Што звыкла намалёўвае маляр,
Не срэбраныя і не залатыя,
А пісаныя почыркам знаёмым,
Такім знаёмым мне, што як убачу —
Здаецца, не стрымаюся, заплачу.
1990

Над бяздоннем

Над бяздоннем іду —
Па вузенечкай кромцы ля стромы...
Што, прайшоўшы, знайду?
Чым пакліканы ў шлях незнаёмы?

Над бяздоннем іду...
Там, унізе, раскацісты рогат —
Д'яблы мелюць ваду
На страшэнных каменных парогах.

Над бяздоннем іду.
Там патокі. Там пара клубіцца.
Хоць гукні грамаду —
Галава пачынае кружыцца.

Над бяздоннем іду.
Зрадны страх зацінае дыханне.
Крок яшчэ — і ўпаду...
Іншы хтосьці уславіць каханне.
1985

* * *

Гэта — доля, якое я варты?
І я мушу паверыць? О, не!
Гэта — лёсу паблагныя жарты.
Гэта — тое, што пройдзе, міне,

Як праходзіць парою спякотнай,
Калі сонцам затоплены свет,
Срэбны дожджык з хмурынкі залётнай
Нават пыл не прыбіўшы як след,

Не збудзіўшы карэньчыкі ў доле —
У засмяглай, усохлай зямлі...
О, мая неразменная доля, —
Ажыві! Напаі! Наталі!

І даруй, што журуся ў маўчанні,
Што не ў змозе вясёла спяваць,
Што цяжэй і цяжэй мне начамаі
Рукі, склаўшы на сэрцы, трымаць.
1990

* * *

Вось і стала табе спакайней.
Сунімаецца нават і памяць.
А ні ў сэрца трывога кальне.
А ні згадка балюча апаліць.

Ну а стане спакойна зусім.
Так спакойна, што ўпоўначы выйдзеш
І ў марозную зорную сіль
Ты, як воўк адзінокі, завьеш.
1990

* * *

Я не знаю, што ў нас будзе
Ні праз месяц, ні праз год.
Абясхрэціліся людзі.
Абязбожыўся народ.

Распадаецца грамадства.
Скрэпы трэскаюцца скрозь.
Згода-еднасць — толькі маска,
Пад якой — нянавіць-злосць.

Праўда ходзіць белай зданню
Па руінах дзён былых.
Ці падымецца, ці ўстане
Наша доля з грудаў тых?

Ці ў хлусні, зладзействе, блудзе
Будуць весці ўсё на звод —
Абясхрэшчаныя людзі,
Абязболены народ?
1990

Б'юць у сэрца...

Б'юць і б'юць у сэрца цяжкія сігналы.
Вось яшчэ адзін: на людным сходзе бурным
Дэлегаты шумам-плясканнем сагналі
Знакамітага вучонага з трыбуны.

Брава, брава змагарам-адзінаверцам!
Ну, а што ж іх даняло ў яго прамове?
А ўсяго, што слова шчырае ад сэрца
Ён пачаў казаць на нашай роднай мове.

Будзе праўнукам чытаць да болю крыўдна,
Як іх прадзеда, юродзівыя блазны,
Мову родную з палаца гналі крыкам,
За мундзір прадаўшы гонар свой уласны.

А цябе прашу, таварыш і паплечнік:
Пасміхніся з іх часовай перамогі.
Дарастуць патроху ўсе да чалавечных
Дум і спраў — без іх няма ў жыцця дарогі.
1986

Грамадзяне, спяшайцеся!

Грамадзяне, спяшайцеся, —
Неспрыяльныя фактары маюцца,
Каб душу даражэй запрадаць,
Покуль цэны на рынку трымаюцца!

Каб рукі пагрэць залацей
На горы-няшчасці людзей.

Грамадзяне, спяшайцеся,
Не ўпусціце выдатнай магчымасці —
Каб гразёю абляпаць таго,
Хто жыве па сумленню і шчырасці!

Каб нож садануць у спіну
Найблізкаму сябру свайму.

Грамадзяне, спяшайцеся, —
Шанцу лепшага можа не выпасці,
Каб з уласнае скуры сваёй,
Як лінючая гадзіна, выпаўзці!

Каб Тую, што кляўся любіць,
Ядавітаю слінай забіць.
1983

У родным горадзе

Хаджу па вуліцы Грамілы,
Што цягам доўгіх страшных год
Граміў і пюндрыў, колькі сілы,
Усё, чым славен наш народ.

А ты, мой прашчур, творца мудры,
Чыя магіла дзесьці ў тундры, —
Твайго забытага імя
У родным горадзе няма.

Хаджу па вуліцы Няздары,
Што меў і здольнасці, аднак:
Пакуль народ аб шчасці марыў —
Ён краў з казны і жыў усмак.

А ты, мой продак ясначолы,
Чый дар народу — незлічоны, —
Твайго забытага імя
У родным горадзе няма.

Хаджу па плошчы Баязліўца,
Што меў за Бога вечны страх —
Каб толькі з крэсла не зваліцца
І не разбіць кар'еру ў прах.

А ты, мой продак, вой бясстрашны,
У Курапацкім доле спрахлы, —
Твайго забытага імя
У родным горадзе няма.
1990

Найстрашны грэх

Маё горкае пасланне беларусу, які...

Чалавеча!
Ты, знаю, патомны жыхар Беларусі.
Як Ія — не святы,
Грэх не раз на душу сваю ўзяў.
Можа, нават і вельмі вялікі.
Судзіць не бяруся.
Ну, дапусцім, народу ў няшчасці
Няпраўду казаў.
Грэшны — кайся і мучайся,
Грэх аж да смерці замольвай.
Грэх твой страшны,
Аднак і страшнейшы нашмат існуе,
Калі моваю гэтай зямлі —
Беларускаю мовай
На людзях
Прынародна
Спаганіш ты вусны свае!
Гэта будзе жахліва!
Страшней,
Чым любой злачынства,
За якое карае
Вышэйшай караю суд.
Будуць бэсціць і кпіць:
Во няздара!
Не змог навучыцца
Гаварыць "языком"!
Во тупіца! Вяскovy хамут!
Горшай ганьбы, чым гэта,
Не мецьмеш павек, чалавеча!
А таму —
Як захочаш грашы:
Поп замоліць пазней.
Толькі вусны свае
Гэтай мовай тутэйшай,
Адвечнай —
Не спагань!
"Даже словом одним
Осквернить не посмей!"

* * *

Не падбівай. Не падбухторвай.
Дарма шчыруеш. Я не з тых,
Што краю роднаму над прорвай
Самазабойча б'юць пад дых.

Табе — павек не будзе веры.
Не спадзявайся. Не чакай.
Ты ўпотаі молішся хімеры,
А мне мой Бог — Бацькоўскі край.

Я не забыў: калі ад болю
За лёс ягоны я крычаў —
Ты шанаваш чужую волю
І, падуладны ёй, маўчаў.

Калі дыханне мне і мову
Перацінаў дзікун-сатрап —
Ты не ішоў мне на падмогу,
Ты на душу не браў затрат.

Таму — не снуй перад вачыма.
Не корчы міну. Не прасі.
Прадаўшы ўсё, што ёсць Айчына,
Мяне сто раз ты прадасі.
1985

Перасцярога

Беларусы!
Ды не верце ж вы
Наваяўленым ілжэпраарокам:
Умярцвяць яны наш дух жывы —
І давер наш вылезе нам бокам!

Залатое пасвячы цяля
На лугах цяністага падполля,
Точаць зуб, каб нашая зямля
Стала іхняй, — і зямля, і воля.

І зямля, і воля, і душа! —
Лёсу трыадзіная апора.
Завалодаўшы душой спярша,
Волю і зямлю прысвояць сора.

І тады ўжо — на вятрах чужых —
Нам павек гібець у беспрасвецці.
Не шукайце ж праўды-рады ў тых,
Што махлююць і ў царкве пры свечцы!

Ні на кроплю ім не верце вы —
Гэтым пафасным ілжэпраарокам:
Умярцвяць яны наш дух жывы —
І давер наш вылезе нам бокам!
1990

© OCR: Камунікат.org, 2013

© Інтэрнэт-версія: Камунікат.org, 2013

© PDF: Камунікат.org, 2013

Змест

Ніл Гілевіч. *Неабходнае патлумачэнне
Праспект выдання
Кортка пра аўтара*

Выйду
Салавей
Снег
Зімовы вечар
«Белья сняжыначкі...»
Адпачывае матуля-зямля
На прадвесні
Першая клятва (Родная мова)
Красавіцкі ранак
Першы гром
«Цёплы вечар стаіць на дварэ...»
Ластаўка
«Родны край Беларусі...»
У лузе вечарам
Трыялет
Памяці Змітрака Бядулі
На парозе жыцця —
«Як толькі ноч ліпнёвая...»
Воблачка
«Па рэспубліцы восень ідзе...»
«Таварышам подзвігі мрояцца ў сне...»
Якуб Колас
«Я ні з кім да цябе так не гутарыў шчыра...» ...
Першая перамога
Пісьмо студэнткі
«Здаецца мне, яшчэ ніколі...»
«Больш не горка гасцям...»
Вячэрні лівень
«Пры дарозе пыльнай, шумнай...»
У дзявочым інтэрнаце
На схіле лета
Мінск
Першы снег
Пасылка
«Можна страціць руку...»
«Пачакай, не спяшайся, любы...»
Перад восенню
«Я песню ў сэрцы табе складаў...»

Прадвесне
Вясна
«Я паеду адна...»
У бацькоўскім кутку
«Што ты, ягада-каліна...»
Песню бярыце з сабою
Агні інтэрната
«Моўчкі ўскінула вочы...»
«Я спяшаўся за табою...»
«Зноў над роднай зямлёй...»
Быў вечар
І веру я
Маці
Маёвае
Дождж прайшоў
«Зямля бацькоў, Лагойшчына мая...»
Толькі думкай акіну
На свяце балгарскай музыкі
«І бурныя хвалі, і вецер, і хмары...»
Прызнанне....
«Кальшацца калоссе...»
Думы маці
А ў полі вярба
Сцежкі да родных магіл
Замок
Любоў мая, гордасць і вера
Сіняя пушча
«Дзецям нашым, самым блізкім кроўна...» ...
На канцэрце ў сталіцы
Роднае слова
«Мне з кожным годам даражэй...»
Свята зямлі
Не пытайся, маці
«Часцей, часцей прыпамінай...»
«Лёгкая, як воблачка...»
«Я на поплаў выйшаў...»
Лесам песня ішла
Дачка рыбака ...
«Цуд тварыўся — я праспаў...»
«У тым сяле, дзе я не быў ніколі...»
«Не пакідай мяне, мой светлы сум...»
«Мой сіні бор, мой родны бор зялёны!..»
«Як ты грымела, як бабахала...»
Хлопцы з вёсак
«Люблю цябе, жыццё, любоўю кроўнай...» ..

Салдатка
Сустрэча ў снах
Сям'я
Суд
«Я хацеў бы слова даць любові...»
Мяне вучылі асцярожнасці
Ананімшчыкі і безыменныя пісьмы
Снягурачка
«Ноч...»
«Я хаджу, закаханы...»
«Не адбірайце музыкі ў паэта...»
«Манатонна, жаласна і сумна»
Балгарскаму брату
Незвычайны сувенір
«Балгарская сіняя раніца...»
Думка з юбілейнага вечара
Элісаветы Баграны
Музей у Тырнаве
Песня балгаркі
«Хіба калі-небудзь...»
Высока ў гарах
Аб рыфмах і хлебе надзённым
Пра дзядоў і зямлю
«Не гаманіце, вербы, не будзіце...»
«Як хачу я вярнуцца ў той вечар ліпнёвы
на Віцебшчыне...»
«Вы шуміце, шуміце...»
Спадчына
«Цішы спякотнай не веру...»
Мара Скарыны
Бальшак
Беларусь
«Вось і прыйшла пара для справаздач...» ....
Ля магілы беларускіх партызан на Беласточчыне
Асвенцым
У Воўчым Логаве
Ты кажаш, я не ведаю вайны
Казка пра дзівачка
«У старажытным гарадку над Тайнаю...»
«Спявайце, юныя паэты!..»
Старыя друкарні
«Жнівень. Арэхі. І жоўтыя восы...»
Снежаньская імпрэсія
«Бярозы ў яркай стыні...»
«Краю мой!..»

Апошнія спатканне з Веранікай
Вечаровая песня самотніцы
Ода балгарскай кухні
«На змярканні, калі ў небе зоры...»
Слёзы шчаслівага чалавека
Усурыйская юшка
Пра дзеда Шыкту
«Не баюся, што мой век нявечны...»
«Край мой беларускі, край!»
«У партызанскай пушчы
ў снежны вечар...»
Мова майго народа
Братам славенцам
Адкуль выцякае Люблянiца
Баравікі на люблянскім рынку
Былая турма ў Бегуна
Франя
«Вечны шлях»
«Вазьмі мяне к сабе пад парасон!..»
Сівая жанчына
Шкоцэнскі музей мастацтва
На дарозе
«Замірае...»
«Далёка ў полі, на пагорках варненскіх...»
Твая святліца
Раўняюць хлопцы рэчку
Лісце трыпутніку
На свяце руж
«У храме цесным, як хаціна...»
Хрыста Боцеў
«А ў Радопах суніцы...»
Усебалгарскае харо
Вяртанне
Зварот на высокай ноце
Зімовае пасланне Мікісу Тэадаракісу
Балада ў чорным
«Мне цёмнай ноччу...»
«Падыміся над бядой і болем...»
«Углядайся, мой сыне, пільней углядайся...»
«Тут не хочацца ні гаварыць, ні пець...»
Будзь жа, браце мой, мудрым!
Размова з планавіком
«Пашкадуем, і моцна яшчэ пашкадуем...»
«Даруйце, родныя бары і пушчы...»
«Тут, між гэтых пагоркаў, у гэтых барах і дубровах...»

«Цераз зараснік інею ў ранішнім лесе...»
«Як чараўніца на нябачных кроснах...»
«Эгаізм — чалавечых душ іржа...»
Былая сядзіба асадніка
«Як сумна-тужліва зязюля кукуе ў бары...»
«Бомы жаўранкаў у звечарэлым полі...»
«Гукі сяла, што паволі ўкладаецца спаць...»
«Самотны зяблік у тузе-журбе...»
«Па срэбнай дарожцы, што бляскамі грае...»
«Ах, якая над Тайнай купальская ноч!..»
Зрабіце дождж!
Неадкрытыя зоркі паэта
«Ісціна, адвечная як свет...»
«Аптымісты мы, відаць, па духу...»
«Бестурботным і неазадачаным...»
«У пушчы птах лясны лятае нізам...»
«На крыле самалёта — вясёлкавым адлюстраваннем...»
Зона купання
Занадта сярдзітаму крытыку
«Як цяжка...»
«Няма на свеце горшае брыды...»
«Ноччу летняй, чуйнаю, як звон...»
«Услаўлялі яго, запляталі ў вянкi...»
Сэрца дзядзькі Рыгора
«У гэты век, што адвучыў маўчаць...»
«Зноў у спадчыну прадзеда лезу...»
Песня ў аўтобусе
«За тысячу вёрстаў ад дому, ад роднага краю...»
«І ў лугах беларускіх, напэўна, цяпер ужо вечар...»
«Паклон табе, мой беларускі краю!..»
Першы вясновы лівень
«Лес ачнуўся, лес Вялікадне святкуе...»
«Ах, як вітаў ён песняй родны кут...»
«Сцюдзёнага квасу мне гляк падала...»
«Гады прад сабою раскіну наўсцяж...»
«Пакуль я доўга ехаў на кірмаш...»
«Тут, дзе вучыўся і араць і сеяць...»
«Жанчыны вёсак беларускіх, вам...»
«Я — за прагрэс. І сэрцам і душою...»
«Нашто трымацца так за памяць продкаў?!..»
«І жэніцца і родзіць вёска слаба...»
«На старым фотаздымку — прыгожыя хлопцы й дзяўчаты...»
«Усё ў чалавеку, што робіць яго чалавекам...»
«Балюча — быць ахвярай нечай...»
«Вясна — і свежы пень заплыў слязьмі...»

«У звечарэлым садзе, што, цямнеючы...»
«Не будзем, любая мая, не будзем...»
«З крыўдаў-скарж хацеў я песню скласці...»
«Мне не вельмі даспадобы рай прынадлівага поўдня...»
«Вясковы ранак на пачатку чэрвеня...»
Пальиновая ростань
Начлег на Трыглаве
Вось табе і «дай-дай»!
Падземнае царства ў Пастойне
«О так, паэт — вялікі выдумляка...»
«Гыля, гыля, вершаняты, вершаняты-птушаняты!..»
«Я столькі памылак зрабіў у жыцці...»
«Кажуць: недзе ласкай абышлі...»
«Здароў табе, лясная азярына!..»
« Дзядок-ляснік няспешна растлумачыў...»
«— Глянё, як прыгожа ахутана снегам вярба!..»
«Гаварыце з чалавекам, покуль ён між вас, жывы...»
«Не дачакаўшыся сыноў адтуль...»
«Хачу ўявіць — і не магу ўявіць...»
«Як рана адгулялі вечарынкi...»
«Можа, і мяне вайна дагоніць...»
«Вечна спяшаемся, вечна няма нам калі...»
«Твае балючыя навек мелодыi...»
«Страціў слова, страціў спадчыннае слова...»
«Святочны, старажытны дух калядны...» ...
«Ах, валошка, валошка, сястрыца рамонка!..»
«Дзе вы, дбайныя рупліўцы песень родных?..»
«Толькі б ведаць, а шчаслівы быў бы...»
«Вясновы вечар. На нагах маіх...»
«Нам разам трыццаць.
Мы стаім на кладцы...»
«Над белым светам сумавала танга...»
«Аднойчы ўбачу я цябе — ты з'явішся...» ...
«Атулі нас цішынёю, ахіні спагадай вечар...»
«Сто гадоў ты прагнуў гэтай стрэчы...»
«Паэт і фізік-атамнік у нечым...»
«З палёў і з лугавін, з лясоў без конца-краю...»
«Ці дзень, а ці вечар — жыццё нам нагадвае...»
«Дружа, не будзь да аблудных бязлітасна строгі...»
«Не гаварыце кепскага пра тую...»
«Здзіўляешся: за што табе я ўдзячны?..»
«Куды ні глянь — над дахам строй антэн...»
Мой белы дзень
Балгарская песня
«Зманіў суседу — кепска, што й казаць...»

Калі я жыву?
Парада маладым чытачам
«Мае равеснікі, з якімі, помніцца...»
«Як бы лёс настолькі да мяне быў ласкаў...»
Слова
Кукеры
Верш з кароткага адпачынку ў радопскай вёсцы
«Два-тры дразды на цэлы лес...»
Лірычны каментар да нашай радаслоўнай
Каля помніка Марыі Занькавецкай у Кіеве
Выміраюць плямёны
«Апошні тралейбус... Апошні трамвай...»
Акадэміку Г. І. Гарэцкаму
«На горад аціхлы, на скверык адталы...»
«Падлесак цярэбязь у лесе густым...»
«На голых галінках намоклых кустоў...»
«І нашы песні даўнія і скокі...»
«Зноў на ўзлеску цвітуць-дацвітаюць арэшыны...»
«Няма агідных песень у прыродзе...»
«Вясна пая, і свішча, і шчабеча...»
«Шкадуеш, што на памяць нават дробязі...»
«Як страшны летапіс, твае каменні я...»
Дыялог па дарозе на Севан
Тым, што ваявалі
На ўзгорку пясчаным
Крыгалом
Вы думалі
Мой Парыж
Хлеб і музыка
Замест малітвы
Вечар у акаліцы Бярковіцы
Лёс і песня
Выпадковы госць
Аўтографы сяброў
Памяці Андрэя Германова
«Бязрозга»
І там, на Барыні
Мангольскай пісьменніцы Санамын Удвая
У юрце Сасорбарама
Раз'ятраны вярблюд
Святочнае пасланне Васілю Быкаву
«Каменні ляцяць на дарогу...»
Песня пра апошняга з аднапалчан
«О Беларусь!..»
Верш пра золата паэта

У лета 1986-е
Пра сініц і экзотыку
Жыта, сосны і валуны
Дзікун
Утрапенне
Жабы
Кашмар
Дык усё-такі мучае?
Каментар да старой эпітафіі
На сходзе
У Дальве
Адкажы!
«Усё часцей і балючэй штораз...»
Хлеб і вершы
Мусім помніць
Апошні аўтарскі вечар Івана Мележа
У лад са старою прыказкай
Кулінар
Пра архаіку
Знай!
Танец на беразе Ядрана
Кыс Марыйка
На бацькаўшчыне
Сонца ў азерцы
На новым вітку
«Будзеш крыўдзіцца, будзеш злавацца...»
Хормайстру В. У. Роўду
Каму і з кім не па дарозе?
Мэта
«Я вам жадаю шчасця чалавечага!..»
«Божа ты мой, і ў вясковым застоллі...»
Наконт дэмакратыі і дэмакратаў
Калі не апомнімся
Ён і яны
Пытанне
Трывайма, браты!
На судзілішчы тым
Ганарыся, наследнік!
Сон у бяссонніцу
Вам, што траціце розум
Эскізы з канца -х
Пра нашу годнасць
Жаўраначка
«На высокім алтары...»
«Я не той...»

«Як нечакана сцюжаю дыхнула...»
Над бяздоннем
«Гэта — доля, якое я варты?..»
«Вось і стала табе спакайней...»
«Я не знаю, што ў нас будзе...»
Б'юць у сэрца
Грамадзяне, спяшайцеся!
У родным горадзе
Найстрашны грэх
«Не падбівай. Не падбухторвай...»
Перасцярога

Г і л е в і ч Н.

Збор твораў у 23-х тамах. Т I. — Прадмова аўтара; Маст. В.
Корзун — М н.: ГА БТ «Кніга», 2003. — 416с.

ISBN 985-6605-15-6

У першы том Збору твораў народнага паэта Беларусі Ніла
Гілевіча ўвайшлі вершы перыяду 1946-1990 гг.

УДК 882.6-31